

# sydasien

Nr 2 · 1994 · årgång 18 · 30 kr



# NEPAL



Från Shangri La till späd demokrati



## UR INNEHÅLLET

Indiens parsiska minoritet	2
Afghanistan i sönderfall	7
Lastbilschaffisar sprider Aids	10
Zac O'Yeah om indisk TV	12
Reseintryck från Peshawar	17
LANDPRESENTATION NEPAL:	
8 sidor av Annelie Ahlmér	18
Vanmakt råder i Kashmir	26
Boom för indiska ekonomin	28
Ajit Roys krönika	30
Alternativ till Narmadaprojektet	32
Kamp mot sexutnyttjande	36

Omslagsfotot från Marang i Nepal taget av Anders Carlsson. Annapurna i bakgrunden. Nepals statsvapen bär texten "Fäderneslandet mer värt än Himmelriket".

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

SYDASIEN  
BOX 1142  
221 05 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B,  
223 61 Lund (Eklund)

Telefon: 046-13 35 68.

Ansvarig utgivare: Thomas Bibin.

Teknisk redaktör: Lars Eklund.

Tryck: I-Tryck/Grafiska Huset, Luleå 1994.

Register: Progek, Göteborg.

ISSN: 0282-0463

**Prenumeration:** Medlemskap i tidskriftsföreningen SYDASIEN, inkl fyra nummer av tidningen (ett år) kostar för privatpersoner i Sverige 120 kr, övriga Norden 150 kr.

Enbart prenumeration (institutioner och bibliotek) kostar 150 kr. Utanför Norden 60 kr portotillägg + ytterligare 40 kr om betalning sker med utländsk check. Stödprenumeration/medlemskap 200 kr.

Lösnummerpris: 30 kr.

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN.

Redaktion för detta nummer: Thomas Bibin, Lars Eklund, Stig Hansén och Karin MacLennan (Göteborg).

Kommande nummer utkommer i september. Artiklar och debattinlägg välkomnas till adress ovan.

Manusstopp: 1 augusti 1994.

Kontaktpersoner för lokala redaktionskommittéer:

Stockholm: Åsa Hole, Månskensvägen 22, 163 54 Spånga, 08-760 05 30.

Göteborg: Thomas Bibin, Västra Bodarnevägen 3102, 441 60 Alingsås, 0322-511 77.

Skåne: Göran Djurfeldt, Kullavägen 3, 232 51 Åkarp, 040-46 08 95.

Köpenhamn: Stig Toft-Madsen, Strandgade 92, DK-1401 Köbenhavn K, (00945) 31 54 56 11.

Tidskriftsföreningen SYDASIEN har som mål att sprida information om situationen i södra Asien. Föreningen stödjer de krafter som bekämpar imperialismen, det politiska förtrycket och underutvecklingen i området. Föreningen är fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasiens såväl som i Sverige.

# Här vårdas

## Perserrikets elddyrkare tog sin tillflykt till Indien – 1.000 år senare är deras identitet åter hotad

**P**å Parsisjukhuset ligger Kurshid Daryas Mistry till sängs, utmattad men leende, dagen efter att hon fött sonen Vistas. Utanför på loftgången runt en innergård sitter två sjuksköterskor och samtalar på en bänk, medan två kvinnliga läkare arbetar i sina mottagningsrum en trappa upp.

Kurshid har hela salen för sig själv. Ja, hon är faktiskt den enda patienten på hela BB-avdelningen, som är inrymd i en fyra-vånings stenbyggnad i hjärtat av Bombays affärsdistrikt.

– Vi hade förr 40 sängplatser, säger dr Zarrin Langdana. Nu finns det 12, men vi har knappt fyra eller fem födslar i månaden.

Det fallande födelsetalet är ett tecken på det dilemma som Indiens parser står inför. En gång fanns det 150.000 men folkgruppen minskar alltmer och uppgår nu till bara omkring 60.000. De parsiska BB-klinikererna står nästan tomma därför att de unga ger sig av till Amerika, de gifter sig sent eller inte alls – eller också gifter de sig med icke-parser.

Det är ingen hejd på alla begravningsståg till Tystnadens torn på Bombays Malabar Hill, där man för att undvika att förorena de heliga elementen eld, jord och vatten låter de parsiska döda ätas upp av gamar och kråkor.

### Förlust för världen

Men Bombay utan parser? Det vore en förlust för världen. Deras religion, en föregångare till de stora semitiska religionerna, förkunnades av den persiska profeten Zaratrustra (av antikens greker kallad Zoroaster) ca 500 år f Kr.

Han formulerade begreppet om en allsmäktig, allvetande och god gud – Ahura Mazda, han gav en förklaring till det ondas existens i Guds skapelseverk, och han satte upp ett etiskt ramverk bestående av goda tankar, ord och handlingar. Allt nedtecknat



Nyfödde Vistas Daryas Mistry med mamma Kurshid och pappa Feadoon. Ett äkta parserbarn.

Foto: HAMISH McDONALD

i den heliga skriften *Zend-Avesta*.

Zoroastrianerna som anlände till Indien och Gujarats kust år 936 e Kr har bibehållit sin glödande tro genom sekler liksom den ständigt brinnande elden i sina tempel, som symboliserar *asha* (sanning, ordning och rättfärdighet). Endast omkring 25.000 utövande zoroastrianer tros finnas i ursprungslandet Iran, kring staden Shiraz.

Den zoroastrianska etikens betoning av ärlighet och att göra mesta möjliga av denna världens möjligheter har bidragit till gruppens framgång i ett land som annars till stora delar hävdar självförnekelse.

På 1500-talet hjälpte deras kunskaper i persiska (parsi = persiska) till att ge dem en gynnad position hos Indiens mogul-kejsare, som ursprungligen kom från Centralasien.

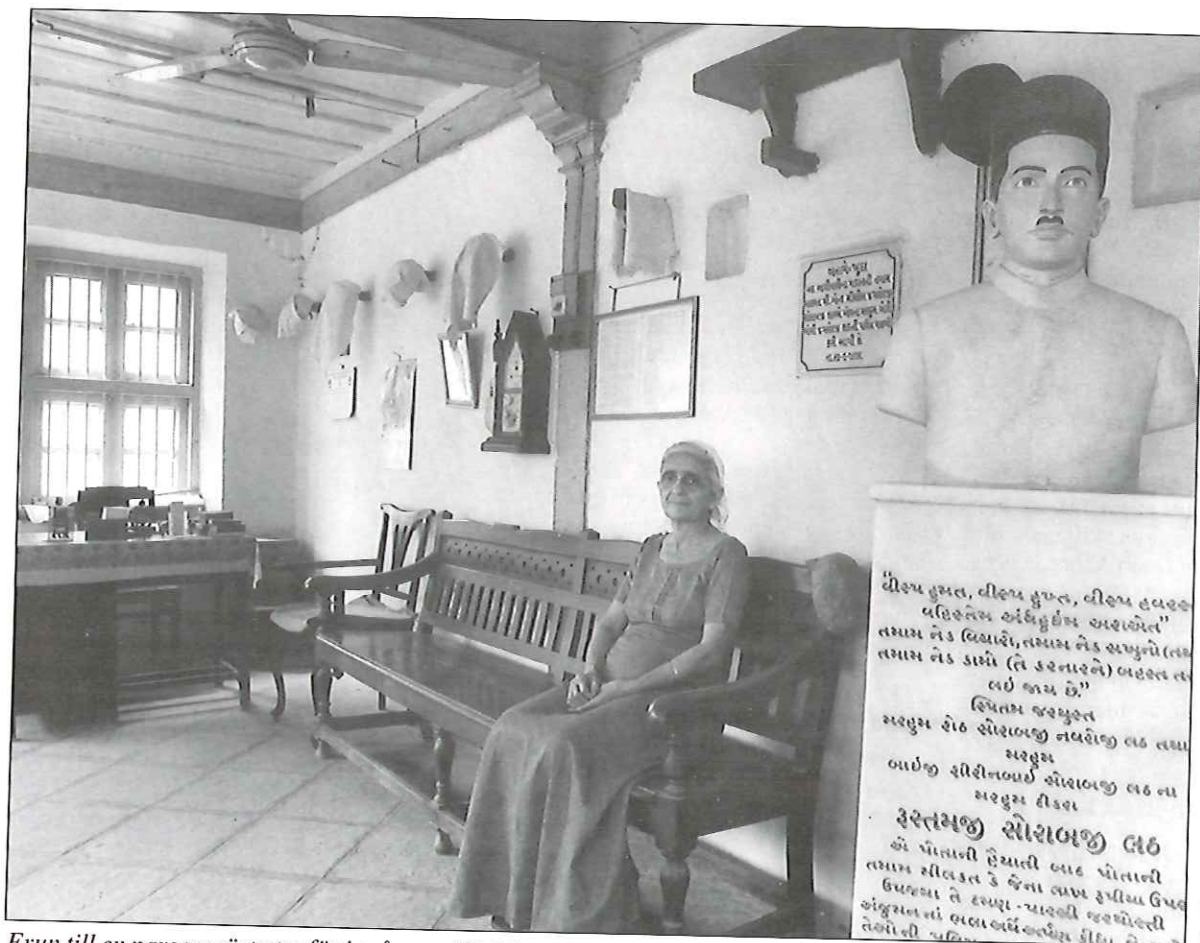
Och till skillnad från de hinduiska högkasterna hade parserna heller inga religiösa hämningar mot att umgås och äta med brittena under kolonialtiden.

– Från att ha levt i ett agrart samhälle tog parserna ett väldigt hopp och blev en synnerligen urban grupp som tog till vara alla fördelar som det brittiska styret kunde erbjuda, säger Bachi Karkaria, kvinnlig redaktör på The Times of India i Bombay och själv parser.

Bakom India Gate, monumentet som sätter sin prägel på Bombays hamninlopp och som uppfördes för att välkomna kung



# Zarathustras arv



Frun till en parserpräst utanför ingången till eldtemplet.

parsisk mor skulle däremot accepteras in i gruppen och religionen. Vid de mera liberala eldtemplen i New Delhi och på andra platser tillåts dessutom alla barn med parsisk far eller mor åtminstone genomgå de religiösa riterna. Och bland de tusentals parsiska emigranterna i Nordamerika och Storbritannien – som ofta kallas "neo-zoroastrianer" – har så gott som alla föreskrifter om ingifte upphört att gälla. Där står striden oftare hård gentemot utomstående som helt saknar parsisk familjeanknytning men som önskar bli zoroastrianer utav religiös övertygelse.

Foto: NOSHIR DESAI/BAZAAR

George V 1911, förefaller staden vara lika mycket en produkt av parsiska strävanden som brittiska. Framför hotell, sjukhus, skolor, konserthus, Börshuset, företagens huvudkontor och i parker, överallt finner man byster av parsiska välgörare och donatorer.

Parsiska familjeföretag som **Tata**, **Wadia** och **Godrej** tillhör fortfarande landets ledande företag. Bland framgångsrika parser återfinns militärer som fältmarskalk **Sam Maneckshaw**, atomfysikern **Homi Bhabha**, orkesterdirigenten **Zubin Mehta** och kricketspelarna **Nari Contractor** och **Farokh Engineer**.

– De intellektuella bedrifterna är legendariska, säger **Khojeste Mistree**, zoroastriansk forskare.

– Folk påstår att det gått bra för oss därför att vi var stövelslickare åt britterna. Men det förklarar inte varför vi lyckats så väl även i det moderna Indien.

## Etnisk exklusivitet

I takt med att folkgruppen besinnar den demografiska tillbakagången och upplösningen sätts också sekelgamla traditioner i

fråga. Medan parser alltid varit beredda att umgås med yttervärlden har de själva upprätthållit en etnisk och religiös exklusivitet. Från översteprästerna och nedåt har parser tvistat – stundtals med stor bitterhet – kring vad som gör en till parser.

Nyfödda **Vistas Daryas Mistry** är otvivelaktigt en parser och zoroastrian, eftersom båda hans föräldrar är parser. Men om hans pappa varit icke-parser är det tveksamt om föräldrarna skulle lyckas förmå en präst att genomföra *navjote*-ceremonin i tioårsåldern när ett barn traditionellt får skjortan (*sadra*) och snöret (*kasti*) som alla zoroastrianer bär.

Pojken skulle dessutom nekas tillträde till eldtemplen i Bombay, han skulle inte vara kvalificerad för de bostäder, stipendier och den medicinska service som tillhandahålls av den parsiska *panchayaten*, samfundets styrande organ. Och när han dör skulle han inte läggas på Tystnadens torn. Hans mor skulle dessutom riskera att bli kallad äktenskapsförbryterska av de parsiska prästerna och stötas ut ur såväl den parsiska som zoroastrianska gemenskapen.

Ett barn med parsisk far och icke-

världens hjärta, i Bombay, följer den officiella linjen en hovrättsdom som drevs igenom av konservativa krafter 1908. Vid den tiden hade **Sir Ratanji Tata** (pappa till **Tata-koncernens** nu pensionerade ordförande **J R D Tata**) försökt att tillförsäkra rätten åt sin fransködda hustru, omvänd till zoroastrianismen, att beträda eldtemplet och Tystnadens torn. Men rätten fastslog att en parser är ett barn av parsiska föräldrar, en zoroastrian från Iran eller en parsisk mans barn.

## Ifrågasättande

Den patrilineära dominansen ifrågasätts nu allt mer, eftersom var sjätte parsisk kvinna i dag gifter sig med utomstående och lika många gifter sig inte alls. Medianåldern för giftermål är ca 26 år för kvinnor och 33 för män.

– Det är som i Europa, säger **Jehangir Patel**, som ger ut tidskriften *Parsiana*. Det är en kombination av välstånd, lång livslängd, hög utbildningsnivå och ringa press att gifta sig. Många kvinnor förblir därför ogifta eller skaffar sig bara ett barn.

Det sjunkande antalet är kanske >



inte bara resultatet av negativa reproduktionssiffror, som man även finner i rika länder som Tyskland. Karkaria ser tecken på en allmän stagnation bland parserna.

– Kvinnorna tycks klara sig bättre ekonomiskt i arbetslivet än männen, vilket gör att det svårt att finna lämpliga äktenskapspartners, säger hon. De mest kvalificerade männen har rest till USA eller London, ännu ett skäl till svårigheten att hitta passande makar.

### Befann sig på botten

– Det sker en viss förnyelse nu bland unga parsiska företagare, men för tio år sedan var samfundet fruktansvärt stympt. Man befann sig på botten, i avsaknad av förnyelse. Männen satt på jobb utan framtid som bankanställda eller småhandlare, många människor levde på allmosor. Parser har successivt pressats ut från de jobb de traditionellt haft, exempelvis att ha hand om pengar – en följd av att de betraktats som ärliga och förtroendeingivande.

– Parsiska män har tenderat att vara mammas pojkar. Mödrarna skiljer sig inte från sina söner så tidigt som de borde göra, och lägg därtill en fruktansvärd bostadsbrist i Bombay. Å andra sidan tror inte parser på storfamiljsboende – vi kvinnor avskyr att hamna i en sådan röra. Parsiska kvinnor har arbetat i alla tider. Inga traditionella indiska måttstockar kan tillämpas på oss.

### Dogmerna står fast

När en ung parsisk kvinna vid namn **Roxanne Shah**, gift med en jain (en sekt besläktad med hinduismen), år 1990 omkom i en bilolycka tilläts hennes familj inte att föra kroppen till Tystnadens torn.

Som ett resultat därav bildades *the Association of Intermarried Zoroastrians* (ingifta zoroastrianers förbund) med syfte att avskaffa den parsiska diskrimineringen mellan barn födda av parsiska män respektive kvinnor. Förbundet har många prominenta parser som medlemmar.

Än så länge har man dock misslyckats med att alls påverka det parsiska etablissemanget. För två år sedan slog ett offentligt möte med ca 1.200 parser närvarande överväldigande fast giltigheten av 1908 års hovrättsdom. Översteprästen (*Dastur*) **Firoze Kotwal** från Wadias eldtempel gick ännu längre och skrev till den parsiska panchayaten där han stämpade alla barn från blandäktenskap, även dem med parsiska fäder, såsom ovärdiga.

I sin lägenhet med utsikt över det historiska Wadiatemplet arbetar Kotwal under ett porträtt av Zarathustra med kommentarer av uråldriga texter om zoroastrianska ritualer. Kotwal tillbringade många år vid *School of Oriental and African Studies* i London, och han uppriks inte över att parsiska seder ifrågasätts av en utomstående, men han är heller inte ursäktande.

– Det är inte en fråga om ortodoxi eller

icke-ortodoxi, säger Kotwal. Det är en fråga om tro. Den parsiska panchayatens beslut följer en resolution som antogs av det samlade parsiska samfundet år 1918. Då hade en parsisk flicka gift sig med en icke-parser, vilket chockade hela folkgruppen. Det var första gången det inträffade. Hela samfundet sjöd av vrede. Som överstepräst är det min främsta plikt att bevara och försvara den resolutionen som närt oss och stärkt oss i så många decennier.

– När en flicka förkastar sin religions och sitt samfunds regler och väljer en partner utanför måste samfundet ha rätt att slå fast regler för sitt eget överlevande. Varje parser har en religiös titel, exempelvis *osti* för ogift kvinna och *badini* för gift kvinna. Genom att gifta sig utanför samfundet mister hon sin religiösa titel. Hon går till sin äkta makes fälla. Det är huvudfrågan och det står jag för, även om många liberaler ogillar det.

Kotwal förklarar också att "*ras och religion är mycket viktiga*" och genom att motsätta sig blandäktenskap – också för parsiska män – kan man förhindra att parserna blir ett "*samfund av halvkastiga*". Hävdande att det är en principfast hållning förklarar han:

– Våra lärosatser kan vara universella, men efterlevnaden av dem är något som bara angår vårt samfund.

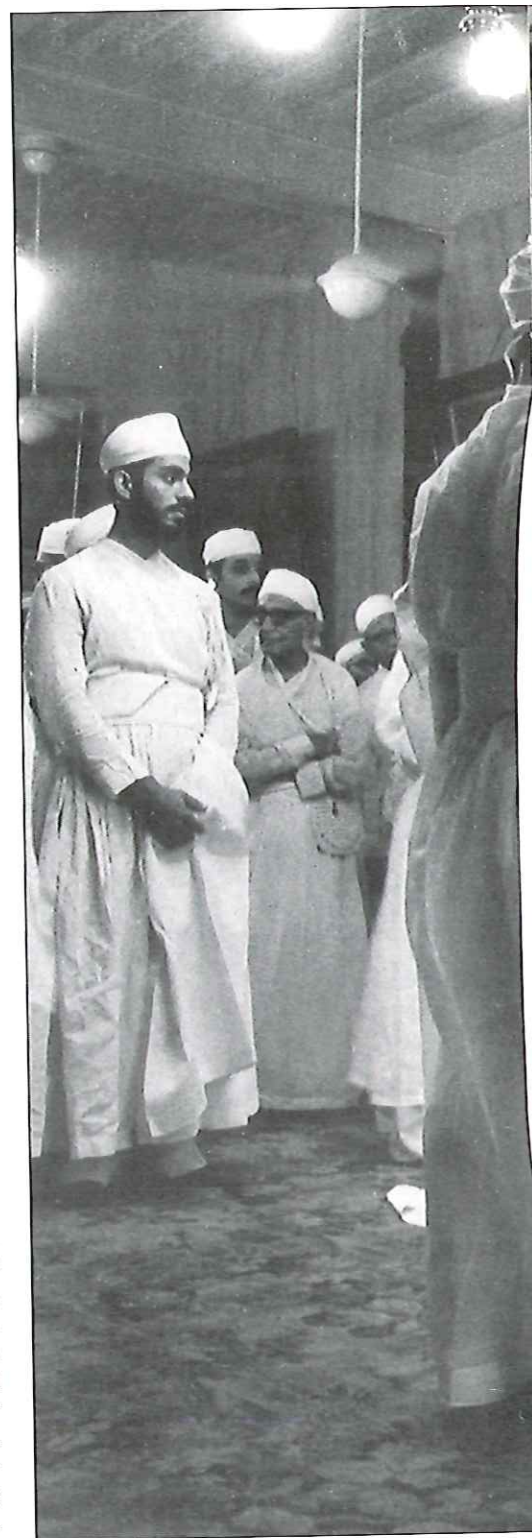
Mitt emot Lejonporten vid Bombays marinvarv finns ännu ett minnesmärke över parsisk filantropi, *R K Cama Oriental Institute*. Hopkrupen i ett hörn i ett trångt rum där zoroastriansk litteratur och kultföremål säljs sitter **Khojeste Mistree**, Oxford-utbildad fil mag med ambitioner att försöka få unga parser att vända sig tillbaka till sina rötter:

– Det är en religion med starka rötter i etniciteten – precis som hinduismen eller judendomen, säger Mistree. För att vara delaktig i religionen måste man vara en del av samfundet. Man kan inte bli hindu. Man föds till brahmin eller någonting annat, och vill du konvertera får du bäras på ryggen av någon ny-hinduisk rörelse typ *Arya Samaj*. Jag förmodar att en del greker blev zoroastrianer under 300- och 400-talen före Kristus. Men varför överlevde inte zoroastrianismen i Grekland? Varför tror du att de enda praktiserande zoroastrianerna har ett etniskt band till det gamla Iran?

### Tron avgörs av Gud

Precis som översteprästen Kotwal ser Mistree exklusivitet som ett skydd för samfundet.

– Zoroastrianismen dödar inte människor av annan tro för att få dem att konvertera, säger han. Det är en mycket vacker pluspoäng för vår religion, en tradition av leva och låta leva. Gud i sin vishet placerar var människa i en given tro. Genom att försöka byta tro ifrågasätter du Guds gudomlighet. Vi är lika tacksamma för den



hinduiska toleransen. Om våra förfäder hade tagit sig till Europa skulle zoroastrianismen ha dött ut. Vår inställning att inte omvända har gett oss stora fördelar. Inget annat samfund i Indien känner sig hotat – jag kan tala med vem som helst om zoroastrianism och ingen känner att jag försöker sälja dem tvättmedel.

Mistree är också bestämd i frågan om ingiften:

– Vårt samhälle följer patrilineära linjer, gruppidentiteten följer den manliga sidan, säger han. Det har alltid varit den ariska traditionen i motsats till den semitiska. När våra flickor gifter sig utanför accepteras





*Religiös ceremoni i ett parsiskt eldtempel i Gujarat. Parsernas religion bygger på profeten Zarathustras lära, ca 500 f Kr. En grupp av hans efterföljare emigrerade till Indien sedan det gamla perserriket erövrades och islamiserades av araberna från 600-talet e Kr. Till Indien flydde Zarathustras lärjungar år 936 e Kr.*

Foto: NOSHIR DESAI/BAZAAR

deras barn inte som parser och dörren stängs för dem från att vara zoroastrianer i traditionell bemärkelse. Inget hindrar dock deras barn från att gå i religionsundervisning eller uppleva religionen på det personliga planet.

### Vill inte ha förändring

– Men om man väljer att bryta sig ut, och man bryter mot stammens regler, finns det vissa konsekvenser man måste ta. Är du medlem i en klubb och bryter mot dess

regler har du alternativen att lämna klubben eller ändra klubbens regler om en majoritet av dem önskar en sådan förändring. Majoriteten av parser vill inte ha någon sådan förändring. Om du känner så starkt för religionen och samfundet, bryt inte lagarna. Så enkelt är det.

Mistree föreslår att parsiska liberaler skulle kunna upprätta en "parallell infrastruktur" på samma sätt som reformjudar och nyzoroastrianer gjort i USA.

– Bygg ett nytt eldtempel och ett nytt

Tystnadens torn om ni känner att det är en bra metod att komma runt problemet. Om sedan reformisternas experiment misslyckas så finns åtminstone den ortodoxa tron, som stått sig genom sekler, kvar.

Såväl Mistree som Kotwal förhånar liberalernas ärliga uppsåt. Mistree kallar dem en "högröstad, välbärgad minoritet", isolerad från fattiga och medelklassparser.

– Det ligger rent själviska motiv bakom det de säger. Någon i deras familj har gift sig med utomstående. Det handlar inte >



om övertygelse, utan det är en fråga om pengar.

**Smita Crishna**, från den förmögna Godrej-familjen, är gift med en kristen och tillhör grundarna av en reformrörelse. I sin takvåning med betagande utsikt över Bombays kustlinje ler hon åt Mistrees resonemang.

– Faktum är att om du har pengar struntar prästerna i att du bryter mot reglerna. Om du däremot kommer från en fattig familj kommer de att trakassera dig.

– Om män tillåts, varför då inte kvinnor? Deras barn accepteras, de släpps in i eldtemplet för att få sina sista riter. Men det är ju trots allt kvinnorna som vidarebefordrar religionen och tillbringar mest tid med barnen. Och föreställningen om parsisk etnisk renhet är en myt: Parsiska män har gift sig med indiska kvinnor ända sedan de först anlände till Gujarat. De ortodoxa predikar mot blandäktenskap. Men vi drar inte in nya människor i religionen. Vad de gör är att tvinga ut folk som redan är inne i religionen.

Enligt ett beslut av den parsiska panchayaten 1991 får kvinnor som Smita Crishna rätt att mottaga de sista riterna. Men deras släktingar måste bevisa att hon varit utövande zoroastrian när hon avled. Och make och barn tillåts inte närvara vid ceremonierna.

### Ekonomiska tillgångar

Parsiska kvinnor som Crishna och Karkaria tror att komplexa känslor ligger bakom konservatismen. En känsla av överlägsenhet gentemot andra indier, rädsla för social belastning, oro för att gå miste om samfundets 2.000 lägenheter eller dess hjälp till utbildning, och rädsla för att samfundets förmögenhet ska skingras. Parsianas redaktör Patel pekar på att tillgångarna mestadels består av egendom förvaltat av stiftelser, svåra av likvidera. Den parsiska panchayaten har 100-150



*Dasturen, översteprästen, Firoze Kotwal vid Wadias eldtempel i Bombay försvarar den ortodoxa inställningen inom parser-samfundet mot att tillåta blandäktenskap.*

Foto: HAMISH McDONALD

miljoner rupees (3-5 miljoner US-dollar) i andra investeringar och de parsiska *anjumans* (samfundsstiftelser) runtom i Indien ytterligare 210 miljoner rupees.

– Man är rädda för att alla vill bli zoroastrianer för att komma åt deras kapital, säger Crishna. Men det vore hur enkelt som helst att bestämma att vem som helst kan bli zoroastrian men bara är berättigad till bidrag om båda föräldrarna är parser. Patel pekar på ett fall från 1930-talet i Rangoon då brittiska domstolar avgjorde att parsiska stiftelser kan besluta om en sådan kompromiss.

Inte ens liberalerna hävdar att det skulle spela någon roll för det minskande antalet parser om barn från blandäktenskap släpp-

tes in i gemenskapen. Patel beräknar att det bara skulle ge 60-70 extra nyfödda att lägga till dagens 450 om året, medan antalet dödsfall ligger på nästan 1.000. Crishna påpekar dock att det skulle föra in nytt blod i folkgruppen, något man är i desperat behov av.

– Det förekommer så mycket inavel, så många kusinäktenskap, säger hon. Man kan se hur vissa egenskaper förstärks, vissa excentriciteter...

### "Tillfällig nedgång"

Översteprästen Kotwal säger dock att nedgången är tillfällig och till stor del beror på emigration.

– Det går upp och ner, ibland ner, ibland upp, säger han. Men samfundet kommer att överleva trots alla svårigheter. Så länge vi följer Zarathustras lära och bevarar våra förfäders sedvänjor och traditioner finns inget hot mot vårt samfund.

Khojeste Mistree hoppas också att att religiös undervisning ska hejda vågen av blandäktenskap.

– Om många unga människor är medvetna om sin religiösa bakgrund kommer de att känna ett ansvar för att inte etniskt späda ut stammen, säger han. Och då kommer de att göra allt för att hitta en zoroastriansk äktenskapspartner.

På restaurangen *Britania & Co* i Bombays Fort-distrikt – där menyn bär mottot "Det finns ingen kärlek större än den till mat" (parser är notoriska gourmeter) – håller de parsiska innehavarna **Afshin** och **Roman Kohinoor** på liberalerna. Men på parsisjukhuset är barnet **Vistas** far av diametralt motsatt åsikt.

– Titta på mitt ansikte, det är parsiskt. Se på mitt namn, säger **Daryas Feadoon Mistry**. *Mistry* betyder parsiskt!

### Hamish McDonald/Bombay

©Far Eastern Economic Review  
översättning: Lars Eklund

## Parsiskt liv i Bombay skildrat av Rohinton Mistry

**Rohinton Mistry: En sådan lång resa. Gedins förlag 1993.**

● I en värld i världen, ett slutet kvarter bebott av parser, zoroastrianska elddyrkare, mitt inne i storstaden Bombay fungerar ett Indien i miniatyr. Det är *Khodadad Building*, en för Bombay typisk kringbyggd gård där inte mycket familjeliv undgår grannarnas nyfikna ögon och spetsiga öron, där *Rohinton Mistrys* roman utspelas.

*Mistry* är själv parser och uppvuxen i Bombay, fast numera lever han i Kanada och "En sådan lång resa" utkom 1991 med ekonomiskt stöd av kanadensiska myndigheter. Nu har boken översatts till svenska av *Nille Lindgren*.

Handlingen utspelas under några

månader 1971 vid tiden för Bangladeshs frigörelse från Pakistan, föregått av pakistanska övergrepp på civila och kulminerande med ett indiskt ingripande och fullt krig.

Mot den kulissen lever den parsiske banktjänstemannen *Gustad Noble* och hans familj sina enkla liv fyllda av vardagligt slit och familjekonflikter. När *Gustad* växte upp var det under goda omständigheter, hans pappa drev en bokhandel och familjen åt ofta kött som man köpte i *Crawford Market*.

Allt förändrades när bokhandeln gick i konkurs och familjen tvingades lämna ifrån sig allt utom några få möbler man lyckats gömma undan utmätningsmännen. Man bor kvar i det nerslitna parsiska

kvarteret där man förrättar sina böner och ceremonier som förr, men utanför den omgärdade muren finns starka krafter i kommunen som i framstegets namn vill dra en ny väg genom området. Ett yttre hot mot den parsiska kulturen som i slutänden ställer parser mot parser.

Det finns en dramatisk intrig i boken som håller spänningen uppe, men minst lika intressant är att genom "En sådan lång resa" få en inblick i den hittills ganska okända parsiska minoritetens liv – bli a får vi vara med om en begravningsceremoni i *Tystnadens torn*, som inga andra än parser får bevittna. Därutöver är det en härlig skildring av livet i Bombay.

**Lars Eklund**



# Sönderfallet pågår

## Oheliga allianser kämpar om makten i Afghanistan

**I** Afghanistan fortsätter de strider om Kabul som utbröt på nyårsdagens morgon i år 1994. Den senaste rondan i kampen om Kabul sedan inbördeskriget upphörde för två år sedan

– Se er omkring! Är detta verk av goda muslimer?

– Gud vet att vi är oskyldiga. Varför dödar soldaterna oss? Vi vill bara att striderna upphör!

Den afghanska huvudstaden klarade sig i stort sett oskadd genom det tio år långa befrielsekriget mot Sovjet. Idag ropar förtvivlade Kabulbor ut sin längtan efter fred.

Stadsdel efter stadsdel har lagts i ruiner efter raketattacker och bombangrepp som krävt mer än 13.000 Kabulbors liv. Omkring en halv miljon av stadens invånare har flytt. Varje dag kommer 200 familjer till flyktinglägren kring Jalalabad, där redan 60.000 människor trängs enbart i Sar Shahilägrat.

Av de knappt en miljon som inte kunnat lämna Kabul är mer än hälften internflyktingar och bor hos släktingar; de bor i skolor och i källare eller tält i områden där ännu inte varje byggnad raserats. Tidvis har staden varit helt avskuren och matransonerna är otillräckliga. Nära en miljon människor hotas av svält; de huttrar i vinterkylan eftersom det råder brist även på bränsle. När våren kommer kan man frukta epidemier av kolera och tyfus eftersom avloppssystemet sedan länge är utslaget och förorenat vatten blandas med dricksvatten. Situationen i Kabul är en nationell katastrof.

### Fred på andra håll

Men Afghanistan är motsägelsefullt. Samtidigt med Kabulkriget gryr livet på andra håll. I Afghanistan har parallellt med kampen i huvudstaden pågått en fredlig utveckling sedan den Sovjetstötta regimen föll i april 1992. Då sattes punkt för motståndskriget, men även inbördeskriget var över. Det blev verkligen fred.

Och inte heller idag är Kabul centrum i landsomfattande hatfyllda politiska och etniska uppgörelser. Afghanistan är nämligen inte, lika litet nu som under ockupationsåren, bara Kabul.

I Herat i västra Afghanistan märks inte mycket av konflikterna i huvudstaden.



Stora delar av huvudstaden Kabul är nu ruiner till följd av de oavbrutna striderna mellan olika grupperingar.

Provincguvernören **Ismail Khan**, som hör till presidentens parti *Jamiat Islami*, har avvärjat mujaheddinfraktionerna och på Herats gator är idag bara poliser och soldater i den nybildade provinnsarmén beväpnade.

Liksom Jalalabad i sydost och Mazar-i-Sharif i norr är Herat i väster nu i praktiken ett självstyrande område. Den civila myndighet som Ismail Khan etablerat i hemprovinsen har han även utvidgat till fem grannprovinser. Lugnet har fått flera hjälporganisationer att etablera sig där istället för att vänta på att det ska bli lugnt i Kabul. (Även Jalalabad har dragit till sig fler FN-projekt än Kabul, liksom Mazar-i-Sharif, som även lockat fler diplomatiska sändebud än huvudstaden.)

Hittills har över en halv miljon (av omkring 2 miljoner) flyktingar återvänt från Iran till de västra provinserna. En förutsättning är den rådande freden. Och i de flesta hörn av landet är utvecklingen lika hoppgivande som i Herat.

### Minor försvårar återuppbyggnaden

I stora delar av Afghanistan bygger de återvändande flyktingarna upp sina byar. Den landsbygd som de sovjetiska bombattorna tömde på folk lever trots striderna i Kabul sakta upp. Bevattningskanaler rensas, små åkerlappar grönskar, skördar bärjas. Hälften av de drygt 3 miljoner afghanska flyktingarna har lämnat lägertillvaron i Pakistan för att åter lägga jorden under plögen. Efter att i ett decennium ha tagit emot hjälporganisationernas allmosor försörjer de i växande utsträckning sig själva.

För den skull är inte landsbygden fem år

efter Sovjets uttåg en pastoral idyll.

Omfattningen av de problem som miljoner och miljoner minor orsakar är svår att föreställa sig, men efter **Najibullahs** fall har kvarlämnade minor krävt minst lika många offer som raketattacker mot Kabul. Minor inte bara skadar eller dödar människor och djur, de försvårar även ekonomins återhämtning och hotar därmed ta ifrån människorna deras levebröd.

Med minorerna förs ett tyst fortsättningskrig, som inte gör sig i telegramform. Ändå ser många, trots Kabulkriget, minorerna som det största hindret för Afghanistans återuppbyggnad. Det är ett krig som inte upphör ens om vapnen tystnar i den afghanska huvudstaden.

Afghanistan är alltså motsägelsefullt. Fast landet äntligen fått fred ser det ändå ut att dröja innan kriget tar slut.

### Maktkamp i Kabul

Sedan den kommunistiska regimen kapitulerade våren 1992 har allianserna i kampen om centralmakten växlat. Två konflikter går dock igen: striderna mellan *Hezb Wahdat* och *Ittihad Islami* samt mellan *Hezb Islami* och *Jamiat Islami*.

Den vendetta som pågår mellan *Hezb Wahdat* och *Ittihad Islami* skär djupt in i Kabuls västra stadsdelar och den har samtliga de ingredienser som slarvigt brukas som förklaring av vad som sker – etniska, religiösa, stormaktspolitiska motsättningar: Å ena sidan hazarer, shiiter och Iran (*Hezb Wahdat*), å andra sidan pashtuner, sunniter och Saudi-Arabien (*Ittihad Islami*).

Även den andra återkommande konflikten har inslag som antyder enkla etniska motsättningar bakom maktkampen. Det islamistiska<sup>1</sup>, pashtunbaserade partiet *Hezb Islami* leds av premiärminister **Gulbuddin Hekmatyar** (pashtun) och det tadjikdominerade islamistiska partiet *Jamiat Islami*, vars mest kände mujaheddinkommandant är **Ahmad Shah Massoud** (tadjik), leds av president **Burhanuddin Rabbani** (tadjik).

Hekmatyars tidigare försök att inta Kabul har omintetgjorts av den oheliga alliansen mellan Massoud och den uzbekiske generalen **Abdul Rashid Dostum**, som innan dess var allierad med den Sovjetstötta Kabulregimen. När mu- ➤



jaheddins tryck mot Najibullah ökade på alla fronter och Kabulregimen efter Sovjetunionens upplösning föll samman inifrån bytte Dostum sida.

Hans nya allians med Hekmatyar är minst lika överraskande och förstods under stridernas första fas som att Dostum än en gång avläst maktbalansen. Den kan mycket väl innebära att Rabbanis öde är beseglat, men hans fall kommer knappast att ge den efterlängta freden. Om Jamiat Islami drivs ut ur Kabul är risken tvärtom stor att striderna på allvar sprider sig till norr och väster.

## Sönderfall hotar

Det skulle kunna leda till Afghanistans sönderfall.

Najibullah ställde med sitt sovjetiska stöd *Jozjan*-milisen (*Jozjan* efter Dostums hemprovins) på fötter för att få en effektiv militär styrka i norr som kunde försvara gasfälten runt Mazar-i-Sharif mot gerillans attacker. Några ideologiska band mellan honom och Dostum fanns inte och när Najibullah inte längre kunde betala för Dostums beskydd så löpte uzbekerna från *Jozjan* amok i Kabul innan de båda omaka vapenbröderna tillfälligt försonades så att armén kunde återställa ordningen.

När Dostum plötsligt övergav Najibullah kunde Massoud, vars *Shura Nazar*<sup>2</sup> organiserade gerillafronten i norr, snabbt inta Mazar-i-Sharif och förbereda slutkampen om Kabul.

Till mångas förvåning kunde dödandet och förstörelsen i samband med maktövertagandet begränsas. Men ganska snart efter det att Dostums milis och Massoudtrogna trupper efter några dagars strider förhindrat att Hekmatyars styrkor tillsammans med (nyss *khalq*-kommunistiska) arméenheter tagit kontrollen över Kabul hotade *Jozjan*-milisen än en gång ordningen. Den behärskade gatorna och gick åter fram som bärsärkar.

Massoud lyckades återinföra ett slags ordning men kunde inte undvika att staden delades upp i sektorer kontrollerade av olika mujaheddinpartiers väpnade styrkor. Han hade vunnit det första militära slaget om Kabul men kunde inte hindra *Hezb Islami* från att bita sig fast i stadens södra ytterområdena.

När *Jamiat Islamis* ledare Rabbani efterträdde interimpresidenten **Modjaddedi** då hans tremånaders mandatperiod var slut inledde *Hezb Islami* ett andra försök att driva Massoud ut ur Kabul. Raketerna regnade över staden och skördade i hemlösa, sårade och döda flera tusen civila offer. Hundratusentals Kabulbor flydde men Massoud stannade.

Hekmatyar motiverade den tre veckor långa beskjutningen med att landets regering lierat sig med kommunisterna (Dostum och före presidenten **Karmal**<sup>3</sup>) och strävade efter att införliva kommunistiska styrkor (*Jozjan*-milisen och Kabularmén) i

den nya armén.

Tidigt på nyårsdagens morgon inleddes den senaste rondan i kampen om Kabul då general Rashid Dostums styrkor i huvudstaden angrep presidentpalatset och andra strategiska ställningar som hölls av arméenheter lojala mot presidenten. Det plötsliga kupp-försöket var det fjärde och allvarligaste försöket att störta Rabbani sedan 1992 och de strider det inledde pågår fortfarande.

Redan under nyårsdagen slöt sig mujaheddinenheter lojala mot Gulbuddin Hekmatyar, *Hezb Islami*, till Dostums styrkor.

I dag skär frontlinjen huvudstaden mitt itu utmed Kabulfloden. I norra Kabul har *Jamiat Islami* utvidgat sin kontroll på Dostums bekostnad men i de södra stadsdelarna och i öster finns hans styrkor kvar tillsammans med *Hezb Islami*.

Och i västra Kabul pågår den oförsonliga uppgörelsen mellan *Ittihad Islami*, lierat med Rabbani, och *Hezb Wahdat*, lierat med Hekmatyar.

Efter ett par dagar stod det klart att krigshandlingarna inte längre var begränsade kring Kabul. Tvärtom inledde kupp-försöket de mest omfattande striderna efter Najibullahs fall och inbördeskrigets slut.

## Hårda strider

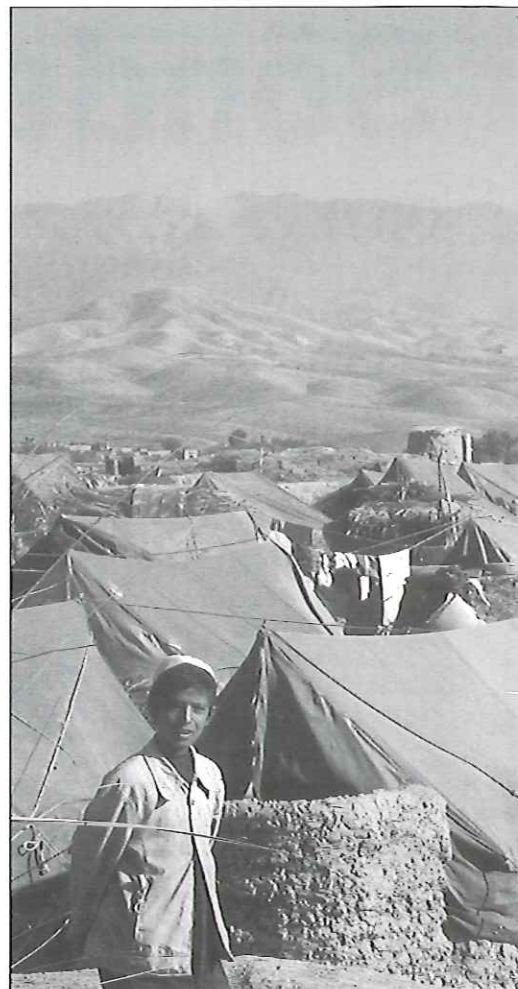
I norr utbröt hårda strider i och kring städerna Mazar-i-Sharif, centrum i Dostums uzbekiska basområde (ibland kallad Dostums huvudstad), och Kunduz, som först erövrades av Dostums trupper och sedan återtogs av trupper från *Shura Nazar* (Norra Rådet och Ahmad Massouds politiska allians). I provinsen Faryab i nordväst stod Ismail Khan, som liksom Massoud tillhör *Jamiat Islami*, mot lokala milisgrupper stödda av Rashid Dostum.

I början av februari brakade åter *Jamiat Islamis* och *Hezb Islamis* starka män i provinsen Kandahar ihop och häftiga strider rapporterades i och omkring provinshuvudstaden Kandahar.

I de pashtunska områdena hade Hekmatyars försök att spela på pashtunsk nationalism kunnat bana väg för en uppslutning bakom honom, men striderna i Kabul fördömdes nästan omedelbart av de viktiga shurorna i provinserna Kunar, Nuristan, Paktia, Ghazni, Zabol och Kandahar i vad som kallas pashtunbältet i söder. Ghazni och Kandahar erbjöd rentav militärt understöd till president Rabbani, som liksom Massoud är tadjik.

Även shuran i Jalalabad, Nangarhar, som med hänsyn till Pakistan tidigare age- rat mycket försiktigt, fördömde försöket att militärt lösa motsättningarna.

Bakom presidenten står Rabbanis eget parti, det tadjikdominerade islamistiska *Jamiat Islami*, det pashtunska (wahabbitiska<sup>4</sup>) *Ittihad Islami*, det traditionalistiska *Harrakat Enqelab* och det lilla shiitiska<sup>5</sup> hazarapartiet *Harakat Islami*.



I den nya oppositionsfronten "Högsta rådet för den islamiska revolutionen" ingår Hekmatyars pashtunska och islamistiska *Hezb Islami*, Dostums uzbekbaserade *Jumbush Milli*, det pashtunska och traditionalistiska ANLF och den islamistiska hazaraalliansen *Hezb Wahdat* (shiitiskt).

De partier som ställt sig mer eller mindre neutrala är **Gailanis** traditionalistiska NIFA och **Khales** islamistiska *Hezb Islami*, bägge pashtunska men med svaga sympatier för Hekmatyar.

Premiärminister Hekmatyar kräver att Rabbani före en vapenvila ovillkorligen avsvär sig presidentämbetet. President Rabbani å sin sida har sagt att han tänker sitta mandatperioden ut, men att han är beredd att ingå vapenvila med de tidigare mujaheddinpartierna, även med Hekmatyar. Däremot har han kategoriskt avvisat en försoning med Dostum.

Men striderna i Kabul kan inte bara reduceras till en blind kamp om personlig makt. Maktkampen ingår i ett spel där många motiv och många intressen vävs samman till ett komplicerat mönster av etniska, religiösa och stormaktspolitiska motsättningar.

## Etniska motsättningar

Det innebär ändå att striderna i Kabul inte heller helt enkelt kan karakteriseras som etniska. När motsättningarna följer de





Nya flyktingläger har nu uppstått som det här nära Jalalabad för de tiotusentals människor som flyr undan inbördeskriget i Kabul.

etniska skiljelinjerna står grovt sett tadjiker, hazarer, uzbekier och turkmener mot pashtunerna. Då delas grovt sett landet i nord och syd längsmed Hindu Kush, men det mönstret stämmer inte. Allra minst sedan Dostum (nord) gått över till Hekmatyar (syd).

Grunden för Dostums och Massouds allians inför kapplöpningen om Kabul var delvis minoriteternas rädsla för en restaurerad pashtunsk överhöghet ("Pashtunerna dominerade oss i 250 år. Det är över nu", deklarerade Dostum då innan han slog sig samman med Hekmatyar), men tadjikerna Rabbani och Massoud mötte även sympati bland dem bland Hekmatyars pashtun-ska bröder som oroas över hans hemfällighet åt brodermord och islamistiska program.

Under motståndskriget kunde gamla etniska motsättningar mellan folken och politiska problem inom motståndsrörelserna underordnas kampen mot en gemensam fiende, men redan innan Sovjet lämnade Afghanistan dök gammalt groll upp igen. De skärptes under händelsernas gång och har sedan blossat upp och förtärt Kabul.

I dag ter sig en lösning mycket avlägsen. Det kan tyckas som om det nu är freden som bryter itu Afghanistan, men den balans folken inom Afghanistans gränser uppnått efter seklers kamp och

kompromisser slogs över ända av den sovjetiska invasionen.

Efter det svåra krig som följde blir Afghanistan sig aldrig likt.

**Text och foto:  
Anders Davidsson**

#### Fotnoter:

<sup>1</sup> Islamister kallas i massmedia missvisande fundamentalister. De önskar en radikal samhällsomvandling och modernisering på islams grund. Före den kommunistiska kuppen 1978 och den sovjetiska invasionen 1979 var deras inflytande i Afghanistan begränsat till studentkretsar i Kabul.

<sup>2</sup> Shura betyder råd; Shura Nazar ungefär Norra Rådet. Det är Massouds politiska allians i provinserna i nordost. Shurorna fungerar på de flesta håll som civila samlingsregeringar.

<sup>3</sup> Karmal installerades som president av de sovjetiska invasionsstyrkorna 1979. Han ersattes i maj 1986 av Najib, som tills dess varit chef för säkerhetspolisen.

<sup>4</sup> Wahabbismen är en skola inom sunnitraditionen som i Saudiarabien blivit upphöjd till statsreligion. Först under motståndskriget har den kunnat räkna anhängare i något betydande antal i Afghanistan.

<sup>5</sup> Shiismen är den islamiska riktning som dominerar i Iran. I Afghanistan omfattas den av hazarerna (ca 10 procent av befolkningen) och av tadjiker i de områden som gränsar till Iran.

## "Det är bara att ta för sig av det blödande Afghanistan"

● Afghanistankommittéerna hade årsmöte och seminarium en helg i slutet av mars. Sedan föreningen gjort sitt och valt göteborgaren **Lars Fherdinand** till ny ordförande var det dags för ett seminarium med utifrån inbjudna gäster. En av dem var författaren **Stefan Lindgren**.

– Afghanistan ligger och blöder. Det enda som hindrar hungriga och mäktiga grannar från att hugga åt sig stycken av landet är det blodiga kriget om makten i Kabul. Så bevara mig för freden!

Så drastiskt uttryckte sig författaren Stefan Lindgren när han på Afghanistansseminariet i Göteborg tecknade en mörk bild av Afghanistans framtid. Lindgren menade bl a att landets upplösning är fatal och den bereder väg för framryckande etniska grupper i strid mot varandra.

– Avgörande för tiden framöver är inte minst blocket av nya centralasiatiska länder norr om Afghanistan. Turkmenistan, Uzbekistan, Tadzjikistan och Kyrgystan (Kirgisien) är alla auktoritära regimer i god osmansk tradition, oftast med gammalkommunisterna kvar i nya skepnader och med starka feudala drag, enligt Lindgren.

Flera av dessa länder har precis som Iran starka intressen i Afghanistan. Stormakten Uzbekistan med 22 miljoner invånare agerar i Afghanistan och stödjer **Dostam** som är i allians med **Hekmatyar** i Kabul. Tadzjikistan har nära kontakter med den afghanske presidenten **Rabbani** o s v.

Och att pashtunerna som är den största etniska gruppen i Afghanistan inte är den grupp som burit den stora krigsbördan betyder också mycket. Hazarerna, t ex, som alltid förtryckts av pashtunerna, finner sig inte längre i att vara gatsopare, och de spelar en viktig roll i de pågående striderna i och omkring Kabul.

Vad kan vi då göra åt det hotande nationella sammanbrottet?

– Afghanerna lyssnar tyvärr inte på goda råd, svarar Stefan Lindgren. Men ett kan vi göra, och det är att försöka få stopp på den pågående utländska inblandningen i Afghanistan och de omfattande vapenleveranserna utifrån.

**Thomas Bibin**



# En tur till evigheten

## Aids sprids längs lastbilsstråken

Aids är på gång i Indien. Och den dödliga sjukdomen sprids nu snabbt bl a med hjälp av landets två miljoner lastbilsförare, skriver Bhupesh Mangla.

**H**amirpur är ett ställe där man inte tänker på HIV. I Hamirpur, Himachal Pradesh, klänger byarna längs Himalayas sluttningar. Fjärran tycks den moderna världen. Socialt är det ett konservativt område och det finns inga tecken på drogmissbruk eller prostitution. HIV-epidemin som nu drar genom Indien verkar långt borta.

Men när Ashok från byn Sunvi dog i Aids i januari i år innebar det en varningsklocka. Han arbetade som lastbilschaufför i Bombay, och med dessa chaufförer liftar HIV med till de avlägsnaste hörnen i Indien. Ashoks unga fru Neelam och deras tvååriga dotter är båda HIV-positiva. I grannbyn Nagraon har ännu en lastbilsförare, den 35-åriga Mohinder, dött i Aids.

Ungefär två miljoner lastbilschaufförer kör en miljon lastfordon på de indiska vägarna varje dag. Deras arbete håller dem hemifrån genomsnittligt 20 dagar i månaden. De flesta är unga män mellan 20 och 35, och många ser möjligheten att ha sex med kvinnor på många håll längs huvudvägarna där prostitutionen är vanlig. Många av dessa prostituerade är HIV-positiva.

Trots detta är hälsovårdsmyndigheterna och media mest intresserade av sprutnarkomaner och den organiserade prostitutionen i städerna. Enligt landets Aids-byrå (NACO) som startades i augusti förra året

för att samordna insatserna mot HIV så finns inga särskilda program riktade mot lastbilsförarna. Enda undantaget är ett stöd till Aids-forskningsstiftelsen i Madras som bl a arbetar just med dessa förare.

– Lastbilschaufförer ingår inte i samma högriskgrupp som prostituerade eller sprutnarkomaner, säger Rayesh Kumar i en frivilligorganisation i New Delhi. Men när det gäller att sprida Aids kan denna grupp öka sjukdomens spridning kraftigt genom sin rörlighet från landsände till landsände.

Detta tycks redan vara fallet. Kumar pekar på den smala landkorridor som löper mellan Nepal och Bangladesh genom vilken nordöstra Indien knyts med övriga landet. Detta är en genomfartsled genom vilken i stort sett alla varutransporter sker.

De som tar sig denna väg stannar i staden Khalpada där det finns omkring 400-500 prostituerade som kommer från Nepal, Bangladesh och Bhutan men också från delstaterna Assam, Bihar och Västbengalen.

De är där för att bjuda sina tjänster åt lastbilsfolket och de stannar en tid tills de tjänat tillräckligt. Då återvänder de hem till sina byar och ofta tar de med sig HIV och andra veneriska sjukdomar.

Det finns inte många studier på förekomsten av HIV bland lastbilsförare. Rajesh Kumars organisation uppdaterar



dock just nu en studie av 300 förare i Delhi från 1990 som då visade att hälften av dem hade haft någon venerisk sjukdom och att 14 procent hade sådan sjukdom just då.

Många förare och prostituerade har aldrig hört talas om Aids/HIV och s k säkert sex. Kumar m fl har drivit ett informa-

### Artikelregister på Macintosh

Ett register över samtliga artiklar som förekommit i Sydasiabulletinen 1977-83 och i SYDASIEN från 1984 och framåt finns nu i ett smidigt och lättsocht register i programmet FileMaker Pro version 2,0. Registret är sökbart på författare, länder och en lång rad ämnesområden.

Registret på diskett kostar 75 kronor, sätt in på postgiro 79 54 96-9 SYDASIEN.

Kompletera gärna med ett kronologiskt artikelregister på papper, för 25 kronor. Det kan också beställas separat.

### SRI LANKA-NOTISER

#### Thondaman tar strid mot presidenten

● Turistministern och plantagearbetarledaren S Thondaman har tagit öppen strid med president Wijetunge. Thondaman har krävt ett stopp för försämringarna för plantagearbetarna men Wijetunge har sagt blankt nej. Thondaman undersöker nu om han kan söka en allians med oppositionen. Därmed sitter hans jobb som minister löst. Men förlorar han det så förlorar det rege-

rande UNP också plantagearbetarnas röster. Och de har under senare år varit ett mycket betydelsefullt stöd för partiet.

#### Lönande avhopp för Bandaranaikes son Anura

● Den förre premiärministern fru Sirimavo Bandaranaikes son Anura som i höstas lämnade moderns parti SLFP har nu blivit medlem av det regerande UNP. För detta belönades han med en ministerpost av president Wijetunge.





*Aids-spridningen i Indien går snabbt. Även till otillgängliga områden når sjukdomen tack vare lastbilstrafiken som genomkorsar landet. Här lastbilar på väg till Leh i Ladakh.*

Foto: HELDUR NETOCNY/BAZAAR

tionsprojekt om detta för förarna i Delhi under de senaste fem åren. Detta har skett genom att man visat videor med bl a populära filmmelodier i en minibus.

Trots detta är okunnigheten och miss-

förstånden om t ex bruket av kondomer vanligt. Många förare tycker att kondom är ett hinder för att kunna njuta av sex.

Andra tycker att kondomerna passar bättre till att laga läckor och täta med än att

ha dem till att hindra sexuellt överförbara infektioner.

**Bhupesh Mangla**

översättning: Thomas Bibin

## Regeringspartiet kraschade i lokalval

● Det går bra och dåligt för Sri Lanka just nu. Bra är att BNP vuxit till 6,7 procent (1993), att inflationen sjunkit från 20 proc till 12 det senaste året samt att det rått hausse på börsen i Colombo. Ända tills regeringspartiet UNP kraschade i de nyligen avhållna lokalvalen i delar av landet.

Valutgången var en protest mot social nedrustning, dyrtid och ett misslyckat krig mot de tamilska separatisterna som kostar landet motsvarande drygt tre miljarder

kronor per år.

Valresultatet fick börsen på fall ända tills oppositionspartiet SLFP genom sin partiledare Sirimavo Bandaranaike och dess presidentkandidat svärdottern Chandrika Kumaranatunge gick ut och lovade att bibehålla den ekonomiska reformpolitiken ifall man skulle få ta över efter presidentvalet i november och de därpå följande parlamentsvalen.

## Rättelse

Underlaget för bildmontaget i samband med artikeln om Flood Action Plan, det kontroversiella projektet för översvämningskontroll i Bangladesh, på sid 16 i SYDASIEN nr 3/93 var ett foto taget av fotograf **Heldur Netocny**, föreställande bangladeshiska fiskare.

Vi beklagar att detta inte framgick i tidningen.

**T B**



# Indien och TV

– Zac O'Yeah om kombinationen som inte går ihop

**N**i kommer att märka att den här artikeln har en ganska negativ och kritiserande ton. Det är egentligen inte min egen ton eftersom jag är en rätt objektiv person, med samma neutrala och världsfrånvända blick som en stillsamt idisslande ko på en trafikrefug i Varanasis innerstad, eller en sadhu i en grotta i Himalayas inre vars färskaste minne av massmedia är **Raj Kapoors** stora roll som lantisen i *Shree 420* eller av **Gutenberg** som klämmer tummen i sin nyligen uppfunna tryckpress.

Förr, fram till 1990 med andra ord, hade Indien ett TV-monopol vid namn Doordarshan. Om Doordarshan sadet det gärna att: "Absolut makt korrumperar absolut." Doordarshan finns kvar idag som det statsägda televisionsnätet, men man är inte längre enda spelaren på planen.

Mycket har helt enkelt hänt med de indiska TV-apparaterna sedan början av 1980-talet. Först kom färg-TV för att följas av sponsrad TV och TV-serier av underhållningskaraktär i stället för bara torra upplysningsfilmer. Och nu på 1990-talet när korruptionsskandalerna och andra skandaler ruskar om det statsägda mediaimperiet får Doordarshan plötsligt konkurrens av kabelexplosionen: Satelliter från Hongkong och Ryssland ger den indiska TV-publiken nästan tio nya kanaler att



välja bland.

Det här är historien om en kaotisk mediasituation där alla slåss med tänder, klor och pungspårar för att överleva ytterligare en natt på bästa sändningstid.

– Kabel-TV är en utmaning för Doordarshan som normalt håller en undermålig produktionsstandard, säger min ciceron, filmregissören **John Shankaramalangalam** från sin stol på *Film and Television Institute of India*.

– Nu måste DD börja se sig om, för bara de bästa överlever på den nya marknaden. Att utvecklas blir nödvändigt — för de flesta av DD:s program är fullkomligt värdelösa idag; tekniskt, innehållsligt, genomförandemässigt... Det är vårt problem, säger han sansat.

□ Men DD har utvecklats under det senaste decenniet, inflikar jag. De har t ex gjort

flera TV-serier; Hum Log, Mahabharata, Bibeln... ?

– De har försökt och på sätt och vis kan man väl säga att de har producerat en del acceptabla TV-serier, men det kan inte jämföras med vad som kommer utifrån. Olyckligtvis letar man heller inte efter talang; de som når framgång inom vårt lands television har antingen pengar, politisk makt eller en gulfader i Delhi..

– När det gäller att göra TV-serier hör man så många påståenden om korrupta metoder och bra människor vill naturligtvis inte bli insyltade i sånt — därför undviker många duktiga filmare samarbete med DD. Vårt system har

blivit väldigt fördärvat.

□ Ser du mycket av den här korruptionen själv?

– Åh ja, korruptionen genomsyrar alla nivåer av vårt samhälle. Om du vill köpa en tågbiljett någonstans möter du korruptionen, vad du än vill ha, vilken tjänst du än vill få utförd finns där korruption. Det har blivit till en del av tillvaron. Beklagligtvis.

Televisionen visade sin flimrande bildruta i det här landet år 1959. Då hade AIR – All India Radio – redan opererat sedan 1930 som ett statsägt etermedium.

Från starten var DD en relativt trist, byråkratisk propagandakanal vars uppfattning av nyhetsbevakning var ministertal och vars tonvikt låg på utbildnings- och informationsprogram kring teman som familjeplanering. Populärmusik och den

## Nyheter och reklam

### Indisk privatradio på stark frammarsch

**N**u har Indien gett upp ett av de sista områdena där statens dominans varit total: Radion. I alla år har den statliga radions två kanaler sänt på alla de regionala språken över mellanväg. En inte alltför munter tillställning baserad på ideal som verkar hämtade från den övre medelklassen ett antal decennier tillbaka.

Det är alltså ett slumrande massmedium som nu håller på att släppas fritt i takt med Indiens liberalisering av ekonomin och satsning på en ny västinriktad anda. Och man gör det genom att släppa fri en reklamfinansierad privat lokalradio på FM-bandet i landets fyra största städer.

– Problemet är att folk inte vet vad FM

är, för det har inte funnits i Indien förut, inte heller på själva apparaterna. Så dom unga i städerna t ex är teveorienterade, för kommersiell teve har vi haft i tio år nu.

Det säger **Irshwin N Balvani**, en av bossarna på det privatägda tidningshuset Times of Indias radio & tevebolag.

Men trots att han är både chief och



sortens underhållning lär faktiskt inte ha förekommit förrän på 1980-talet.

Först på 1980-talet inleddes en förändringarnas tid. Till att börja med introducerades TV-utsändningar i färg 1982 – vilket strategiskt nog sammanföll med Asiadens, de olympiska spel som hölls i New Delhi det året och vilket uppmuntrade allt fler indier att skaffa TV-apparat.

Efter ett studiebesök i Mexiko kort därpå fattades beslut om produktionsstart för indiska såpoperor sponsrade av privata företag. I Mexiko hade den populära formen av folkunderhållning använts till att sprida upplysning kring familjeplanering, vuxenutbildning, alfabetisering och som nyttig vägledning för sysslolösa hemmafruar. Man studerade uppbyggnaden av dessa TV-serier och de generella samhällseffekterna.

□ Den första indiska såpoperan som lär ha varit sponsrad av tvålfabriken Godrej sågs 1984. Hum Log, eller "Vi Folk" hette den och den skrevs för DD av tidningsredaktören Manchar Shyam Joshi. Hum Log blev en omedelbar succé. Dess rollfigurer engagerade snart varje TV-innehavare. Serierna blev snabbt en hörnsten i indiska TV-media och DD blev i samma veva en betydande konkurrent till filmindustrin. Kommersialiseringen blev också en framgång rent ekonomiskt; ett avsnitt av Hum Log kunde få ett fyrtiotal annonsörer och DD:s intäkter ökade med ett jätteskutt så att man 1992 drog in i storleksordningen 700 miljoner svenska kronor, mestadels på reklamen.

TV-serierna blev dock inte det alternativ till hindifilmerna från Bollywood som man hoppats på. Ganska snart blev det uppenbart att den gigantiska filmindustrin hade slukat även den nya distributionskanalen.

95 proc av TV-serierna gjordes av kända Bollywood-regissörer som **B R Chopra**, **Basu Chatterjee** och **Sanjay Khan**, och de ansikten som sågs i rutan var ett urval begagnade, slutkörda filmskådespelare. Plötsligt uppmärksammades också andra oegentligheter; entreprenörer vilka aldrig tidigare sysslat med någon form av konst, än mindre film, hade sett en chans



att göra snabba pengar på DD:s bekostnad. Mogulerna på DD, glada över sin plötsliga framgång, hade tydligen utan noggrannare kontroll eller minsta eftertanke hystat iväg hundratusentals och miljoner rupier till alla med goda kontakter och god övertalningsförmåga (och tiotusen andra skäl under bordsskivan).

Saker och ting ställdes på sin spets 1987 i och med ett skifte av generaldirektör och en upprepningssaktion följde. Sponsrade program ersattes av ett system där DD beställde material från oberoende producenter och man strävade verkligen efter att få meningsfyllda program levererade.

Privata nyhetsagenturer inviterades för att tackla viktiga nationella problem som korruption, terrorism och analfabetism. Men den nya generaldirektörens belackare var genast på krigsstigen och menade att man uppmuntrade utomstående på bekostnad av den egna staben.

Schavotten tycktes alltså hota var och en som försökte sig på kreativa grepp inom monopolet. Samma dag som den nya generaldirektören lämnade TV-huset – Mandi House – i New Delhi, upphörde alla beställningar av material utifrån.

Plötsligt stod man utan programmaterial. Man var utan generaldirektör och den egna staben var ovillig att göra något efter-

som majoriteten var upptagna med lönsamma extraknäck för de privata TV-producenterna. Kaos försatte DD i en svår position.

Mycket hängde nu i luften ovanför Mandi House och till råga på allt började *Central Bureau of Investigations* (Indiens FBI) snoka i envisa rykten om korruption. Ett halvdussin fall registrerades där bl a den populära första TV-serien *Hum Logs* producent fann sig suspenderad från sin tjänst anklagad för att ha tagit emot mutor.

Ofta har mutandet varit en bekväm genväg genom DD:s långsamt malande papperskvarnar för de hugade sponsorererna vilka naturligtvis var ute efter de bästa sändningstiderna och programmen.

□ Kritikernas gnäll – som tycks förvånansvärt nog pang på rödbetamässigt i tidningarna här – kan sammanfattas som att DD är ett företag som överges av sina bästa anställda, skys av de flesta kreativa krafter, vars programinnehåll till stor del fortfarande baseras på regeringens och olika ministrars och kabinettssekreterares göromål, fylls av träbockarnas tal i ändlösa upptagningar och upprepningar, samt slutligen vägrar att inse hotet från kabel-TV (vars policy är att servera publiken vad publiken vill ha).

□ Ett annat och kanske ännu mer allvarligt klagomål är att det statliga TV-bolaget förfelar sitt syfte genom dålig regional förankring eftersom rikskanalen helt dominerar av hindi, det nordindiska språket. På vissa av de här punkterna försöker man bättra sig, men när det gäller regional förankring kan man ändå inte mäta sig med All India Radio som t ex har reguljära utsändningar på 139 olika språk.

Televisionsföretagets mest uppkäftiga kritiker säger rakt ut att apati, ineffektivitet, korruption, cynism och en kreativt fullkomligt steril miljö kännetecknar DD. Som exempel nämndes att Canal France International erbjöd DD sexton dagliga timmar av gratis bildmaterial från OS i Barcelona 1992 i ett försök att etablera samarbete mellan de två statsägda TV-bolagen; i paketet ska därutöver ha ingått Vinter-OS, Fotbolls-EM och Tour de France, men att den utsträckta handen >

manager så är hans kontor en liten glasmonter som nätt och jämnt rymmer ett skrivbord och några stolar. Och bara en telefon. Fast på väggen sitter pressbilder av **Madonna**, **George Michael**, **Phil Collins** och dom andra. Vi befinner oss gubevars i Indiens mediastad nummer ett: I de bättre kvarteren sitter teveparabolerna tätt som i en tallriksaffär, i Bombay görs fler spelfilmer än i någon annan stad i världen och här görs ett otal dagstidningar och tidskrifter. Och det tryckta ordet är fritt i Indien, vilket gjort att indierna vant sig att se med skepsis på den statskontrollerade teven och radion.

För mindre än ett halvår sen släppte

staten en enda frekvens på FM-bandet till reklamradion. Den som sökte först fick sändningsrätten som bara gäller 9 timmar per dag i de största städerna. Två hann före Times som nu får finna sig i att ha två entimmeshål i sändningarna över Bombay.

– Ett större problem är att vi inte ens får sända nyheter och väder i vår reklamradio. Det är bara musik och underhållning som gäller, säger Balvani till SYDASIENS utsände.

Så en läsning av programtablan för Times Radio är inte mycket roligare än den statliga radions även om Times söker den yngre publiken. Vad sägs om engelska

evergreens, en hindipoptimme eller aktuell filmmusik. Samt de eviga telefonerna, lokalradions gissel världen över...

– Vi får heller inte annonsera fritt, meddelar Balvani. Inte juvelerare, inte femstjärniga hotell (men trestjärniga går bra), inte sprit & öl, ja inte ens ploppet från en korköppnare. Och inte heller sanitetsbindor före kl nio på kvällen.

– Men vi trycker på och det är en tidsfråga innan de tröga myndigheterna lättar på reglerna, säger Balvani. Och han när drömmen att få sända trafikinformation till dom stackare som ständigt sitter fast på Bombays gator. Fast det finns ju inte radio >



tydligt nobbades av Mandi House på oklara grunder. Man lär ha ställt krav på att programmen skulle levereras kompletta med engelska kommentarer. Där är situationen i en tvåklapp.

I en granskande artikel skriver nyhetsmagasinet India Today poetiskt:

”Enorma metallföremål, fullproppade med elektroniska manicker cirklar på himlavalvet, strålar ner förtrollande bildcollage och likt en förlorad stam som upptäcker en oas i öknen tjuvkopplar sig hundratusentals indier till denna stormarknad av såpa, sport, nyheter, musik, sex och dylikt.”

Bästa sändningstid är numera för jämnare då ett virrvarr av internationella TV-bolag hotar Doordarshans monopolgrepp om en enorm men frustrerad TV-publik.... Doordarshan förtjänar dinosauriernas öde.”

Antalet TV-kanaler som tittaren erbjuds i Indien växlar från plats till plats och från dag till dag, kan man faktiskt säga, då det knappt går en månad utan att en ny kanal introduceras och några andra går omkull. Den som har eller är ansluten till en parabolantenn kunde i början av 1993 se maximalt elva TV-kanaler. I början av 1994 har jag en vag känsla av att det kan vara ca 16-20. Men siffran går hela tiden upp och ner och det lär dröja en tid innan den stabiliserar sig.

□ Begränsningarna ställs snarare av kabeloperatören vars mottagningsutrustning sällan kan hantera mer än tio kanaler och tittarens egen TV som kanske inte ens kan ta in dessa. DD har ett nationellt nätverk som når 82 proc av befolkningen och täcker 67 proc av landets yta, vilken gör DD till den överlägset största spelaren i matchen. DD har också ett odefinierat antal lokala kanaler uppdelade i Metrokanaler, satellitkanaler och någon typ av markbundna sändningar.

I januari 1993 lanserades Metrokanalerna i vissa storstäder och i augusti samma år kom fem nya satellitkanaler, men allt omstruktureras med jämna mellanrum. Metrokanalen distribueras exklusivt i New Delhi, Bombay, Calcutta

*Indisk radio forts.*

i bilarna i Indien.

– Det ska vi ändra på, säger Balvani. Och vi ska få fler sändningstimmar. Och vi ska få rätt att sända nyheter, trafik och väder. Och vi ska lära lyssnare och radiofabrikanter vad FM är för något. Då när vi vår publik, då kommer annonsörerna och då kan vi börja anställa journalister för det har vi inte en enda på radiosidan nu.

Och då – i sin tur – stundar en mediarevolution i Indien. När 850 miljoner människor får tillgång till det billiga och mest begripliga mediet tillgängligt med modernare budskap än den slumrande statsradion.

**Thomas Bibin**

och Madras, där hotet från satellit-TV upplevs som störst. Förväntningarna på denna var att den skulle göra indiska TV-media mera dynamiska, men den hade nästan ingen effekt alls.

Varför? DD riktade sig ursprungligen in på att vaska fram ett antal ”framstående producenter” vilka skulle fylla kanalen med ”kvalitetsprogram” och för detta ändamål tillsattes 1992 en panel bestående av diverse experter och eminenta kulturpersonligheter.

Dock, innan panelen hade hunnit komma med något slutgiltigt betänkande, sparkade man igång Metrokanalen i januari 1992. Den innehöll filmrepriser och program bestående av populära filmsånger. Panelen som under tiden fortfarande drog upp riktlinjer utan att kunna enas om en riktning (vissa förespråkade program med sociala budskap och andra menade att det skulle förstöra Metrokanalens konkurrenskraft) upplöstes hastigt och mystiskt några månader efter att Metrokanalen startat.

□ Tanken med Metrokanalen var också att trettio minuter sändningstid skulle säljas till producenterna för 12-18.000 kronor och då skulle det tillåtas 3 minuter reklam. En programproducent suckade: ”Att göra film är dyrt i dessa dagar. En timme kostar minst 100.000 kronor och en som köper in sig för en timmes sändningstid i veckan kan slutligen hamna i en prekär situation där det gäller att betala licensavgifter, produktionskostnader, göra ett kvalitetsprogram och på ett eller annat sätt göra sig en vinst på affären. Det hela kommer att bli en fars. Med regeringen vid tyglarna blir dessutom vissa favoriserade... Så som det brukar gå till i Delhi.”

En dag senare samma år ska man lansera fem nya satellitkanaler på den nya INSAT-satelliten som precis skjutits upp och TV-producenterna och mediabolagens

representanter sitter i en patetisk kö utanför DD:s satellitkontor på Tolstoy Marg i New Delhi i väntan på att de ska få lämna in sin ansökan när och om ansökningskontoret öppnar.

Jag läste om det i tidningen och gick dit för att se om det var sant, det var juli och inte april – men det lät helt otroligt tills jag såg det med egna ögon. Där satt ett femtiotal producenter på fällstolar sedan ungefär en månad.

DD hade råkat säga att programtiderna skulle delas ut enligt ”först till kvarn”-principen. Så vad annat kan de göra än att skicka en representant till platsen för att vara redo när dörrarna slås upp? Producenterna är i och för sig inte dumma. De placerade kontorsnissar i kön så någon krake fick leva uteliggargliv i en månad eller två, andas lungorna fulla av avgaser från den av trafik ofta helt igenkorkade gatstumpen ett stenkast från Connaught Place. Försök att köra genom Tolstoy Marg mellan klockan 17 och 18 och plötsligt tar ordet bilism helt nya proportioner.

För att inte tråka ut för mycket hoppar jag här till historiens poäng; i augusti hade DD ändrat sig eller rättare sagt: Man sade sig aldrig ha sagt att programtiderna skulle delas ut efter någon först-till-kvarn-princip. Nu ville man kalla på polis för att skingra slöddret som numera bodde på en närmast permanent basis på Tolstoy Margs trottoar. Under tiden hade producentkön varit något av 1993 års turistattraktion i staden. Flera producenter gick under tiden till domstol för att slåss för sin rätt att lämna in sin ansökan.

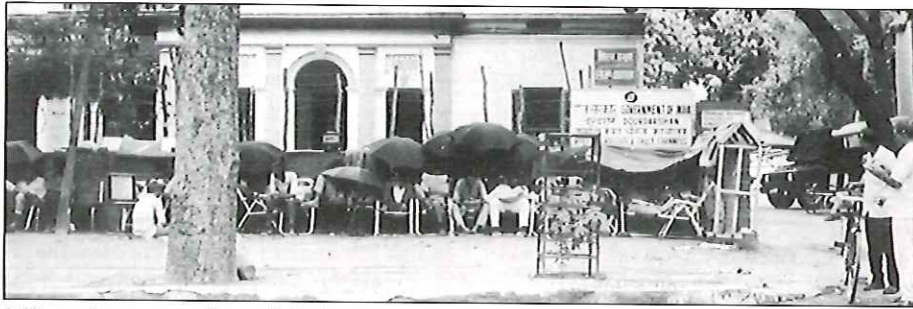
□ Som en blix från klar himmel hör jag en kort tid senare att DD redan börjat utsändningarna på sina fem nya satellitkanaler, det hände på Självständighetsdagen, den 15 augusti – och man hade tydligen gett blanka håken i producentkön.



Grönt ljus för radion i Indien. Tidningshuset Times of India är först ut med kommersiella sändningar. En boom väntar radiohandlarna så snart de fattat att det är FM som gäller.

Foto: THOMAS BIBIN





TV-producenter och mediabolagens representanter i en fåfång flera månader lång kö utanför Doordarshans satellitkontor på Tolstoy Marg i New Delhi. 1993 års stora turistattraktion i staden.

Foto: ZAC O'YEAH

Producenterna å andra sidan var vana vid den typ av hundliv som etermediasituationen tvingade dem att leva, så de anpassade sig efter DD:s nya linjer.

Jag slår på TV:n och försöker att scanna in de här nya kanalerna: plötsligt får jag in en av dem – underhållningskanalen – och där är någon typ av musikprogram. En vit artist sjunger till någon typ av boogie-woogie country'n'western. Den flimriga inspelningen förefaller vara fullständigt second hand och programmet är fullt av blippar som vore det redigerat med sekator och trälim.

Jag orkar ju inte titta på sånt där, men enligt de flesta presskritiker jag läste (vilket givetvis ger en ensidig bild av ärendet, det medges) gick jag inte miste om någonting, för de nya kanalerna var ett fiasco – dålig kvalitet, dålig signal, dåligt utbud, dålig, dålig, dålig...

De enda som uttrycker en annorlunda åsikt är mogulerna på DD och Information and Broadcasting Ministry vilka anser att INSAT och de fem nya kanalerna är en succé. Det rimmar i och för sig illa med nyheterna jag läser i PTL:s telegram i januari 1994: Doordarshan ska införa en ny satellit-TV-policy och tre av de fem satellitkanalerna som introducerades den 15 augusti 1993 ska avskaffas per den 1 februari 1994. Så mycket för den succén.

□ En annan av 1993 års röttmånadshistorier utspelade sig när ett utländskt TV-företag bjöd över DD när det gällde att häva in rättigheterna till att visa den internationella indiska kricketturneringen Hero

Cup. DD ansåg tydligen att kricketmatcher på indisk mark automatiskt tillhörde dem så när det utländska TV-företaget kom med sin kamerautrustning gav eterministeriet order om att tullen i Bombay inte skulle släppa in utrustningen i landet – trots att det uppgavs att bolaget haft alla papper i ordning, med nödvändiga importlicenser från inrikesministeriet och jag vet inte vad. Men enligt rapporterna hade ministeriet grävt fram någon hundraårig lag som britterna instiftat (innan ens radio hade upfunnits) som skulle förbjuda det utländska företaget från att förmedla bilder från kricketmatchen.

Det krävdes två beslut från högsta domstolen i Calcutta för att få ministeriet att ge efter, och vid det laget hade flera matcher redan spelats. Nu vet jag att ni säger till er själva: Det här kan inte vara sant, han har allt hittat på det där själv. Sett för mycket science-fiction-filmer. Bilden som man får av Doordarshan och Information and Broadcasting-ministeriet i Indien är dock föga smickrande som ni märker. *Rena rama* 1984.

□ Det första smakprovet som vissa indier fick av världen utanför var 1991 då nyhetsbaserade CNN (Cable News Network) från mediabaronen Ted Turners imperium kom hit. Men den regelrätta invasionen drabbade Indien först 1992 när det Hong Kong-baserade mediaföretaget Hutchvision (som ett år senare köptes upp av **Rubert Murdoch** för en fantasisumma) lanserade Star-TV (Satellite Television Asian Region), med utbud bestående av

Star Plus (ungefär samma innehåll av *Santa Barbara* och *The Bold and Beautiful* som vissa svenska kabelkanaler har), MTV-Asia (en version av samma MTV som vi har, mycket populär i Indien bl a efter att man spelat in program i Bombay och Calcutta), BBC och Prime Sports.

Enligt tidiga beräkningar nådde Star-TV cirka 4-6 miljoner asiatiska hushåll med ca 5 tittare per hushåll. Eftersom signalerna från den här satelliten dock täcker in allting från Japan till Saudi-Arabien torde de verkliga siffrorna vara mycket högre och det är svårt att mer än gissa hur många som ser Star-TV i Indien, då det enda som behövs för att se Star-TV är en billig parabol (signalen är betydligt starkare än den från INSAT), en mottagare, en modulator som konverterar frekvensen, en mixer för att hålla ordning på olika signaler, ett par kilometer koaxialkabel för att distribuera signalerna och eventuell signalförstärkning på längre kabelsträckor – och vips har man ett kabelnätverk för en hel stadsdel. Av kabelpubliken i Indien beräknas endast 30 proc tillhöra skaran av höginkomsttagare, d v s folk som har över 1.000 svenska kronor i månadsinkomst, och mitt intryck från urbana expeditioner är att majoriteten har stött på kabel-TV.

Efter Star-TV kom också indiska tilläggskanaler som citysändaren Zee-TV (som hyr in sig på Star-satelliten), ATN (som sänder via rysk satellit) och Asianet (likaledes) som sänder program på malayalam, språket i Kerala, för "utvandrare" keraliter vilka arbetar över hela Indien och i Gulfländerna.

□ Senare kom också en tamilkanal, Sun-TV och olika lokala program (fungerade i princip så att kabeldistributören på en av sina kanaler istället för att lägga satellitsignal kopplar en videobandspelare med lokalt inspelade program eller färdigt material som distribueras på kassetter; videonyhetsmagasin, workoutprogram, spelfilmer o dyl). Vissa regioner får också in grannländernas television, t ex PTV (från Pakistan) som varvar propaganda med attraktiva nöjesprogram.

Den indiska publiken som såg Star- ➤

## Dåliga år för indiska filmindustrin

● De senaste åren har antalet filmer som produceras i Indien sjunkit drastiskt; från 910 spelfilmer i 1991, till 838 i 1992 och slutligen till fjolårets bottenresultat av "bara" 812 långfilmer. Minskningarna är jämt utspridda över alla landets filmindustrier, och endast den marginella oriya-filmen (Orissa) har noterat en ökning, från 13 filmer i 1992 till hela 20 i fjol. Hindifilmerna leder för närvarande med en sammanlagd produktionsvolym om 183 filmer, jämfört mot tamil som hamnade tvåa med 168 filmer.

Visserligen är det så att indisk film nådde någon typ av rekordtopp i slutet av åttiotalet och fram till 1991, vilken eventuellt speglar den globala yuppiefieringen och "här ska investeras pengar"-mentaliteten då många nya filmfinansiärer dök upp, vilket ledde till en fullständigt artificiell hausse i Bollywood och andra indiska filmstäder. Att produktionen nu rasar är kanske ingenting att förvånas över, i synnerhet som ett par oroliga år – rivningen av Babarmoskén, Bombaybomberna, svallvågor av kravaller – ofta har försvårat situa-

tionen; filminspelningar har fått läggas på is, biografier har varit stängda, etc. Andra orsaker är att ovanligt många filmer har floppat, och Bollywood har t ex bara producerat ett tiotal kassasucéer under 1993, samt att kabel-TV-nätverkens illegala visningar av filmerna har minskat trycket på biograferna. Det sägs att biografier stängs över hela landet, men några närmar uppgifter finns inte tillgängliga.

Zac O'Yeah



TV år 1993 beräknades uppgå till ca 10 miljoner. Zee-TV som i december 1992 kunde ses av 3,3 miljoner hem nådde ett år senare, december 1993, hela 7,2 miljoner hushåll, vilket ger en teoretisk publik på 35 miljoner tittare.

Zee, som arrangerar många tävlingar för sina tittare, hänvisar till att man i genomsnitt tar emot 700.000 brev och vykort per vecka. Även om kabel-TV skulle kunna ha uppåt 30 miljoner tittare eller så, motsvarar det i så fall ändå inte mer än högst 15 % av DD:s uppskattningsvis 200 miljoner regelbundna tittare. Där har vi kanske en av orsakerna till monopolets tröga attityd, för trots att monopol inte längre är något monopol har man ändå en orubblig ställning som störst; med över 500 markbundna sändare och två egna satelliter till sitt förfogande... och praktiskt taget obegränsade resurser i form av skattepengar utöver reklamintäkterna.

□ För de indiska privatägda kanalerna vilka inte tillhör något internationellt mediaimperium är situationen mer kärv. Investeringskostnaderna när man ska lansera en kanal rör sig om miljoner kronor, upp till hundra miljoner och mer, i fråga om en ambitiös satsning där egna studios ska byggas etc och programproduktion även på en tekniskt blygsam nivå drar på sig kostnader.

Asianet, som lär budgetera 15.000 kronor per 30 minuter programmjukvara, hyr samtidigt in sig på den ryska Ekran-satelliten för 25 miljoner kronor per år. I full skala planerar man en daglig sändningstid om 18 timmar med material som ska bandas i den egna studion som man bygger utanför Trivandrum (Thiruvananthapuram) i Kerala och därefter skickas med kurir till Moskva varifrån de skjuts upp till satelliten.

De befintliga kabelprogrammen kritise-

ras för lågbudgetkaraktären i sitt utbud och att de definitivt inte höjt standarden på indiska TV-media. På grund av att hårdvaran (studios, utrustning etc) är så dyr har man gjort sig beroende av billig, ofta begagnad mjukvara – dvs gamla hindifilmer, DD-serier i repris och i vissa fall t o m statens gamla propagandafilmer. Zee-TV t ex betalar inte mer än 5-6.000 kronor per halvtimme medan producenterna åtminstone behöver 20.000 kronor.

Det blir då en fråga om att producenterna i sin tur måste anpassa sig till nya villkor, för bara DD betalar "fullt pris" för



material och de som producerar för privat TV måste hitta andra vägar för att skrapa ihop pengar eller sänka kostnaderna genom att använda begagnat material, eller göra program som kan säljas till flera kanaler. En av de mest populära formerna för TV-underhållning är videoprogram med sångklipp ur filmer, ungefär "favoritscener i repris".

För att producera ett sådant program i dess enklaste form behövs bara en packe videokassetter och en VHS-bandspelare, man kan till och med skippa presentatören. Som en producent uttalade sig: "En gång i tiden kunde du begära femtio papp och sedan sälja vad som helst till Doordarshan.

Men nu är gratisluncherna över."

□ En av fördelarna med de nya kanalerna är att annonskostnaderna är på en helt annan nivå. För 30 sekunder på bästa sändningstid ligger de flesta runt 10.000 kronor mot DD:s 65.000 kronor. Det i sin tur lockar ännu fler annonsörer till TV-mediet, dock återfinns mer än två tredjedelar av indisk TV-reklam på Star Plus-kanalen i program som *Santa Barbara* och ett indiskt företag utlyste rent av en tävling där vinnarna fick resa till Kalifornien och träffa skådespelarna.

De nya TV-entreprenörernas verkan börjar dock göra sig sedd och omtalad, för efter ett år av Den Nya Televisionen har till exempel språket i TV mjuknat upp; istället för stela och korrekta nyhetsuppläsare märks programledare som talar vardagsspråk till tittarna. Den budskapsorienterade inriktningen har ersatts av en strävan efter att underhålla och engagera; det diskuteras t ex mycket mer politik och tidigare helt tabubelagda ämnen som sex, samlevnad och äktenskapliga problem förekommer på program som *Chakravyuh*, *Shakti* och *Aapki Adalat*. Tittarna upplever sig också ha kommit närmare televi-

sionen genom den mer familjära stilen hos programledarna. Den nya generationen av mediaarbetare är också helt annorlunda mot Doordarshans buddhor och pundits ("gamla stofiler"), yuppies tidevarv är här; snabbt och exakt arbete inom snäva budgetramar. En chef på ett av de privata indiska TV-bolagen sammanfattar den nya mediafilosofin med följande ord: "We're not in the business of television. We're in the business of occupying people's time." (Ung. Vi arbetar inte inom tevebranschen. Vårt jobb är att fylla folks tid.)

**Zac O'Yeah**

TV-bilder: © India Today

## Mediamogulen Murdoch etablerar sig i Indien

● Mediamogulen Rupert Murdoch är i färd med att skaffa sig ett avgörande inflytande över den kommersiella teven i Indien. Enligt uppgift är hans mediaflaggskepp News Corp i färd med att köpa 49,9% av den populära hindikana-len ZeeTV. Köpet sker via ZeeTVs moderbolag i Hongkong, Asia Today som idag värderas till 16,5 milj dollar.

Sedan tidigare äger Murdoch också Hongkongbolaget StarTV som från oktober 1992 hyrt ut sändningsutrymme till ZeeTV. Och eftersom StarTV redan har en stor del av den kommersiella teve-marknaden i Indien så ger Murdochs nya köp honom en stark mediaposition i

landet.

Hemlighetsmakeriet kring affären beror bl a på att frågan om kommersiell teve är känslig i Indien sen satellittittandet tagit fart och det dessutom grasserar en förvildad kabeltevekultur där kabeldistributörerna inte alltid betalar för spridandet av de program de tar ner från satelliterna.

Dessutom har satellitveven setts som uttryck för ett ohälsosamt utlandsinflytande till men för statliga, markbundna teven, Doordarshan. Längre har man väntat på att staten skulle slå till, men än har inget hänt. I stället har statsmakterna valt att släppa på den ideologiska kontrollen av Doordarshan som nu börjat sända

ohejdad underhållning och satsa hårt på programledarprofiler osv. Kanske sker detta i ljuset av liberaliseringen av den indiska ekonomin som helhet.

Enligt uppgift har dock Doordarshan fortfarande 87% av landets tevetittande. Dessutom har DD reklam också. Och man har inte mindre än 80 % av de totala reklamintäkterna där ZeeTV och StarTV delar ungefär lika på resten. Totalt rörde det sig om en bit över motsvarande en miljard kronor 1993.

Men ZeeTV hävdar att man nu når 8 miljoner indiska hem med 40 miljoner tittare.

**Thomas Bibin**



# Politiska gräl, kidnappningar och kamp mot barnarbete

## Rapport från Nordvästgränsprovinsen i Pakistan februari 1994

Nordvästgränsprovinsen, Pakistan, är sista veckan i februari 1994 spänningen hög i provinshuvudstaden Peshawar. Tumultartade gräl uppstår mellan ledamöterna i provinsparlamentet. Centralregeringens beslut att stänga gränsen mot Afghanistan är en av de frågor som regeringspartiet, PPP (*Pakistan's Peoples Party*), och provinsens starkaste parti *Awami National League*, ANP, har delade meningar om. Det senare partiet har i flera frågor stöd av Muslim League och tillsammans obstruerar man PPP:s försök till lösningar på provinsens problem.

En dag under mitt besök skall en viktig votering ske i parlamentet. Allt arbete i staden ligger nere, vägspärrar upprättas och åtgärder vidtages för att hålla demonstranter och ev upprörda folkmassor på plats. Personalen på de kvarvarande hjälporganisationerna i staden ombedes att inte åka ner till centrum av säkerhetsskäl. Dagen slutar med att presidenten med stöd av konstitutionen sätter provinsparlamentet ur spel och utfärdar en s k presidentorder, d v s han tar över styret själv. Några allvarigare intermezzon rapporteras inte.

Att allt arbete läggs ner i samband med voteringar i viktiga frågor i parlamentet sker ett par gånger om året. Det är alltså inget ovanligt. Den här gången komplieras dock situationen av att en busslast skolbarn kidnappats av tre afghaner och förts till Islamabad.

### Kidnappningsdrama

Kidnappningar är inte ovanliga i provinsen. De används som påtryckningsmedel gentemot myndigheterna för att få skolor, vägar etc, och slutar i regel med att de kidnappade får gåvor av kidnapparna och släpps när målet är nått – och saken är glömd. Men den här gången sköts kidnapparna ihjäl och fruktan steg bland de många afghanska flyktingarna runt Peshawar. Rykten sprids. Ett av dem går ut på att kidnappningen iscensatts av pakistansare i syfte att skapa illvilja gentemot flyktingarna och som stöd för PPP:s beslut att helt stänga gränsen.

Från det nu av inbördeskrig härjade Afghanistan kom svar på döds skjutningarna omedelbart. Pakistanska ambassaden i Kabul förstördes och ambassadtjänstemännen återvände till Pakistan. En och annan missil lär också ha slagit ner på den pakistanska sidan. Vid besök i ett par flyktingläger i stadens utkanter flockas förtviv-

lade människor runt Rädda Barnens hjälp- arbetare för att uttrycka sin oro och för att få råd och stöd.

Pakistan brottas med gigantiska problem. Ekonomin är hårt ansträngd och miljöproblemen är stora. I Peshawar ligger avgasdimmorna tätt över stan. De sanitära förhållandena är bristfälliga.

### Bhutto på slak lina

Premiärminister **Benazir Bhutto** balanserar på slak lina över lejongropen när hon försöker hantera de polariserade politiska krafterna. I Nordvästgränsprovinsen har det pashtunska partiet ANP flest antal röster. Det är ett parti som tidigare sökt stöd i Moskva och som föredrar att stödja Benazir Bhuttos främste politiske rival förre premiärministern **Nawaz Sharif** – som motsätter sig Bhuttos ansträngningar att uppnå en fredlig samexistens med ärkefienden Indien samt bättre förbindelser med USA, vars hjälporganisationer dragit sig tillbaka från Peshawar. Den kända American Club frekventeras nu huvudsakligen av svenskar, danskar och norrmän.

Det politiska käbblat formuleras i provinsens engelskspråkiga tidningar, som för övrigt har samma teman om kvinnoförtryck, sexbrott, homosexualitet och HIV/Aids som svenska tidningar men de

### Katastrofal reaktion på film om pakistanska mattbarnen

Efter visningen av TV-filmen i Sverige om barnslaveriet vid de pakistanska mattfabrikerna gick Rädda Barnen (RB) i Sverige ut med beskedet att det är fel med en köpbojkott mot dessa mattor eftersom det drabbar barnen. Detta har gjort svenska BLLF (Fronten mot livegenskap och slaveri) ursinnigt eftersom det är precis samma argument som fabriksägare och exportörer i Pakistan använder. Katastrofalt, menar BLLF och berättar att man fått reaktioner från Pakistan som visar att man nu tror att RB stödjer mattägarna.

BLLF har skrivit ett brev till RB där man bl a undrar om RB nu infört grader i helvetet med sitt argument att en bojkott bara betyder att barnen hamnar i någon annan slaveribransch eller i prostitution och kriminalitet. Det tvingas de ju till redan som det är nu, skriver BLLF.

skiljer sig på en punkt – avsaknaden av porannonser.

### Omänskligt barnarbete

Under en händelserik vecka har jag som gäst även möjlighet att se en förhandsvisning av **Magnus Bergmars** dokumentärfilm som skildrar livet för några av de miljoner barn som från 4-5 års ålder tvingas arbeta under grymma och omänskliga förhållanden för tegelbruksägare och mattfabrikanter. Filmen visades i svensk TV den 16 mars och väckte berättigad upprördhet.

Barnens fattiga och illitterata föräldrar luras och skräms in i ohederliga beroendeförhållanden till dessa cyniska herrar. Det feodala systemet har fortfarande ett järngrepp över landet tack vare en många gånger korrupt polis och politikerkår.

*Bonded Labour Liberation Front*, BLLF, som SYDASIEN tidigare berättat om, har befriat tusentals barn undan slavkontrakt och berett dem skolgång istället. Ett par av mina resekamrater fick tillfälle att besöka BLLF i Lahore och imponerades av det arbete som en svensk lärarinna utträtade där. Hon utbildade och handledde en grupp ungdomar som ska bli lärare åt de befriade barnen. Ungdomarna är själva f d slavbarn och har ungefär motsvarande grundskolekompetens. Det har visat sig att klyftan mellan de statligt anställda lärarna och barnen när det gäller språk och kultur varit ett stort hinder för inläring. I BLLF:s regi införs därför en svensk pedagogisk modell med stor framgång av de nytbildade lärarna ur barnens egna led.

### Jurister engagerade

BLLF har dessutom många frivilliga jurister och andra akademiker engagerade som arbetar för att få bort slavkontrakten, och kräver att domstolarna åtalar de fabriksägare som genom hot och övergrepp försöker hålla den billiga arbetskraften kvar. Anmälningar till polisen leder i allmänhet inte till någonting. Under min vecka var polischefen i Lahore kallad till en domstolsförhandling, men han infann sig inte.

Det blir svårt att befria sig från de uppskakande bilderna i dokumentären nästa gång jag sätter mig ner i Mohammads mattaffär på Saddar Bazar för att diskutera priset på en vacker matta över en kopp te.

**Curt Ersson**



# NEPAL

## – mellan medeltid och medelklass



**Tuborgreklam och analfabetism. Halvsvalt, Madonna och uråldriga jordbruksmetoder. Monarkistisk demokrati och starka kommunister. Nepal slits just nu nästan sönder. Det spelar ingen roll ur vilket perspektiv vi ser på landet, bilden blir i alla fall lika splitt-rad som en musikvideo på MTV. Frilansjournalisten Anneli Ahlmér försöker presentera ett land som står med en fot i medeltid och en i medelklass och inte kommer loss.**

För att ge ett porträtt av landet som försågs med Shangri La-stämpeln, både av Sven Hedingenerationen, 70-talets inrökta hippies och 80-talets bergsbestigare på mansläger, bjuds ni härmed med på en resa i tid och rum. Slutstation: Bergspasset mellan då och nu.

### Stockholm februari 1994.

Platsen är Nordiska Museét. Sex nepalesiska journalister tittar på utställningen om den svenska historien. Eller ska jag stryka orden "den svenska"?

En 1700-talsmonter med bland annat en enkel oljelampa i mässing.

– Oh, look, en sån använder vi ju hemma! Varje kväll.

Eller stocken med uthuggna trappsteg som samerna en gång för länge sedan använde sig av för att nå sina matföråd.

– Samma trappa har alla i min hemby.

Rundvandringen avbryts ofta av deras kommentarer och igenkännande humningar. Den grandiosa trästatyn av Gustav Vasa sittande på sin tron, säkert tjugo meter hög, möts med gillande nickningar. En lokal Buddhafigur, oh

yes. Och Stockholms blodbad är ju faktiskt ingenting annat än en kopia på Kot-massakern.

– Ni har haft samma sorts härskare som vi, det märks.

Intresset trappas upp vid ett skuggspel som berättar om mordet på Gustav III, maskeradbalskvällen. Nepaleserna följer dödstysta hur Anckarström & kompani konspirerar, det överflödande hovlivet, skotten och till sist, bödelns yxa som skiljer mördaren från livet.

Ingen tittar på varann. Det kunde ju varit dem. Eller deras vänner.

Fram till för bara tre år sedan levde nepaleserna i en monarkistisk diktatur där oliktänkande sattes i fängelse. Där yttrande- och tryckfrihet inte existerade och där feodalherrarna levde gott på folket som svalt. Precis som här, då.

Och också Nepal har haft sina Anckarström, människor som suttit både fem, tio och femton år i fängelse för sin politiska övertygelses skull. Människor som planerade att mörda kungen men aldrig kom åt.

Nu sitter en del av dem vid makten.

Vi lämnar maskeradbalen, passerar 1800-talets grosshandlarfrosserier, rundar ett hörn och möts av ett demonstrationståg. Internationalen och röda fackförningsfanor. På ett suddigt foto ses militär skjuta rakt in i flyende folkhop. "Är det sant?" Javisst var kampen för demokrati

### Religionen ständigt närvarande

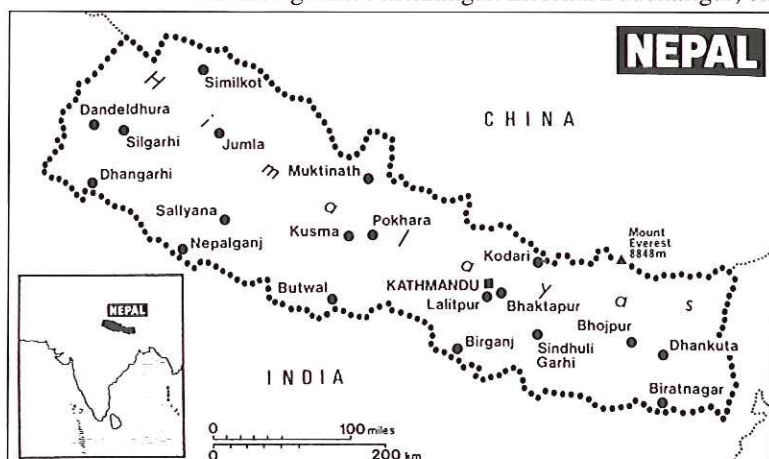
● Det påstås att det finns fler tempel i Kathmandu än hus och att det varje dag pågår en religiös festival någonstans i landet.

1600 f Kr invaderades norra Indien av arier ifrån nord-väst. Dessa förde med sig en tro på naturgudar som blev början till hinduismen. Men innan dess hade folket i Indien och Nepal en tro kopplad till animism, att alla ting har en själ. Folket tillbad de nya vediska gudarna vid sidan om sina egna och denna blandning är grunden för hur hinduismen ser ut idag i Nepal.

Buddha föddes i Nepal men idag är endast 7 till 33 procent av nepaleserna buddhister. Majoriteten av befolkningen, 60 till 90 procent, är hinduer. Det är svårt att veta de exakta siffrorna eftersom många utövar bägge religioner. Man anser nämligen att de representerar olika nivåer i det andliga livet, hinduismen är mer folklig och buddhismen mer filosofisk. Under de många religiösa högtiderna deltar hinduer och buddhister glatt i varandras festivaler. Nepaleserna är väldigt toleranta även mot andra religioner såsom islam och kristendomen.

Kastsystemet existerar i Nepal men har inte en lika stark påverkan på människors liv som i Indien. Giftermål mellan de olika kasterna är accepterade och inom gruppen Nerwarerna, Kathmandudalens ursprungliga invånare, är till och med viss kastklättring möjlig.

*Nepal är till ytan tre gånger mindre än Sverige*







Stora delar av Nepal är väglöst. Transporterna sker längs stigar som vindlar över bergen.

Foto: ANNELI AHLMÉR

blodig också här, även om blodet mer var bokstavligt än bildligt.

Guiden manar på, vi har faktiskt 1950-1990 kvar att se på innan utställningen är slut. Men de dröjer sig kvar i början av seklet, tittar på explicationsmotorn och tändstickorna. På affischen för kvinnors rösträtt och allt det andra som illustrerar frukterna av den nya tiden.

– Här står Nepal, konstaterar så **Raghu Pant** enkelt. Ni har kommit längre, men här står vi nu. Precis här.

För tre år sedan röstade han för första gången i sitt liv.

### Isolerade sig

Solen bränner och svetten rinner ner för ryggen där vi strävar upp mot samhället Gorkha, halvvägs mellan huvudstaden Kathmandu och den näst största staden Pokhara. Det var härifrån som kung **Prithvi Narayan Shah** red ut med sina trupper i mitten av 1700-talet för att inta de tre kungarikena i Kathmandudalen. Han sägs härstamma från indiska furstar (rajputer), tillhörande krigarkastet, och är också den som tillskrivs födelsen av det moderna Nepal. Kanske är det hans namn byborna helgar genom att traditionsenligt bli de modigaste bland soldater, riktiga gurkhasoldater. De har hjälpt britererna både att kuva Indien och ta tillbaka Falklandsöarna. Deras pensioner är faktiskt en av de större inkomstkällorna för landet. Men de återvändande pensionärerna har det inte lätt alla gånger. På nytt får de gå igenom kulturkrocken, nu att leva som rik och förhållandevis välutbildad i en fattig omgivning. Inte som pank pojke i London.

Ättlingarna till kung Shah från Gorkha fortsatte att härskas och söndra i decennier och Nepal hamnade i krig

med först kineser och sedan briter. De senare därför att Nepal år 1810 var dubbelt så stort som idag, hundratals små kungariken hade helt enkelt slagits ihop. Men slutet på kriget blev så förnedrande med landförluster och nya gränser att härskarna år 1816 helt sonika stängde landet mot omvärlden. Och gränserna skulle inte öppnas igen förrän 135 år senare.

– Ni i Europa gör precis samma sak. Vad är EU annat än ett införlivade av många kungariken under en härskare?

Först skrattar jag åt jämförelsen men ”den gyllene muren” i motsats till järnridån är ju faktiskt redan ett begrepp.

### U-land eller vad?

I många år skrev jag i mina artiklar om ”världens näst fattigaste land”, det var bara Etiopien som var värre. Men numera ligger Nepal visst på åttonde plats. Fast allt beror ju på hur man räknar och vad som mäts.

Själva begreppet u-land, om vi ska börja med det, har ju haft sina olika tolkningar utifrån rådande ideologi. Först stod det för ett underutvecklat land men det talades aldrig om Sverige som ett överutvecklat land. Sedan blev det tecken på ett utvecklingsland, men vad skulle Nepal utvecklas mot? Tredje världen fick på 1980-talet ersätta annat språkbruk men nepalserna undrade förstas vilken som var den första världen? Och den andra?

FN har dock satt upp några kriterier för vad som karakteriserar ett fattigt land.

● Under- och felnäring. Det stämmer väl här, majoriteten av befolkningen balanserar på svältgränsen. 97 procent av landsbygdsborna lever under Världsbankens fattigdomsgräns. Och hur många lever då på landsbygden? Jo, fort-





I östra Nepal nära Chomolengma (Mt Everest) lever sherpafolket tillhörande den buddhistiska Njingmapasekten och talande en gammal dialekt. På en höjd ovanför byn, går lamorna (prästerna) efter ritualernas genomförande ned till den avlidnes hus för att under de kommande dagarna läsa ur den Tibetanska dödsboken. Bålet är jättestort och elden brinner tills långt in på natten, då ingenting återstår. Efter nästa regn börjar åter gå

farande närmare 90 procent av den totala befolkningen och då lever de som bönder.

Jag minns en liten stumpa, kanske fyra år, som till kvällsmat fick en blandning av hembryggd öl och mjöl. Gissa om det svällde i flickmagen? Ett exempel på felnäring som de få mödravårdscentralerna försöker komma till rätta med genom att lära kvinnorna koka hälsogröt på fyra sädeslag. Men det finns också barn med mask i magen där masken får i sig mer näring än barnet som dör.

● **Stor befolkningstillväxt.** När jag besökte Nepal första gången, 1976 levde där åtta miljoner människor, precis lika många som vi var då. Idag är de runt 20 miljoner och fortsätter att öka med en takt av 2,5 procent per år, trots att ungefär två, tre barn av tio dör innan de fyllt fem år.

Kvinnans uppgift är att föda barn, sex till tio stycken är vanligt. Varför? Okunskap, rädsla för Gud, tryggad ålderdom, arbetskraft och att barn dör är de främsta orsakerna. Å andra sidan uppfostras barnen med mycket värme och lite disciplin.

● **Arbetslöshet/undersysselsättning.** I Nepal är det kvinnan som utför 60 procent av allt arbete utanför hemmet. Dessutom gör hon allt arbete i hemmet med hjälp av barnen. På hennes lott ligger mycket av arbetet med åkern och djuren, men det är inte säkert hon kan säga dig hur många kor

hon mjölkar. Djuren tillhör nämligen mannen och de är i sin tur värdefullare än vad hon är. En ko kan ju säljas. I och med att åkrarna för varje generation minskar, sönerna ska ju ha sin bit av kakan, så minskar också familjens inkomst. Mannen tvingas därför ofta söka sig till södra Nepal och Indien för arbete en del av året. Ett nytt problem är den snabbt växande välutbildade medelklassens ungdomar i Kathmandu som inte kan få jobb.

● **Analfabetism.** Ungefär 20 procent av befolkningen kan läsa och skriva, främst nepali som är nationalspråk. Men när det inte finns tidningar eller böcker, ja inte ens minsta häfte på det egna språk man talar i byn, varför då lära sig läsa? Men många pratar engelska. En annan fråga är vad de lär sig i skolan?

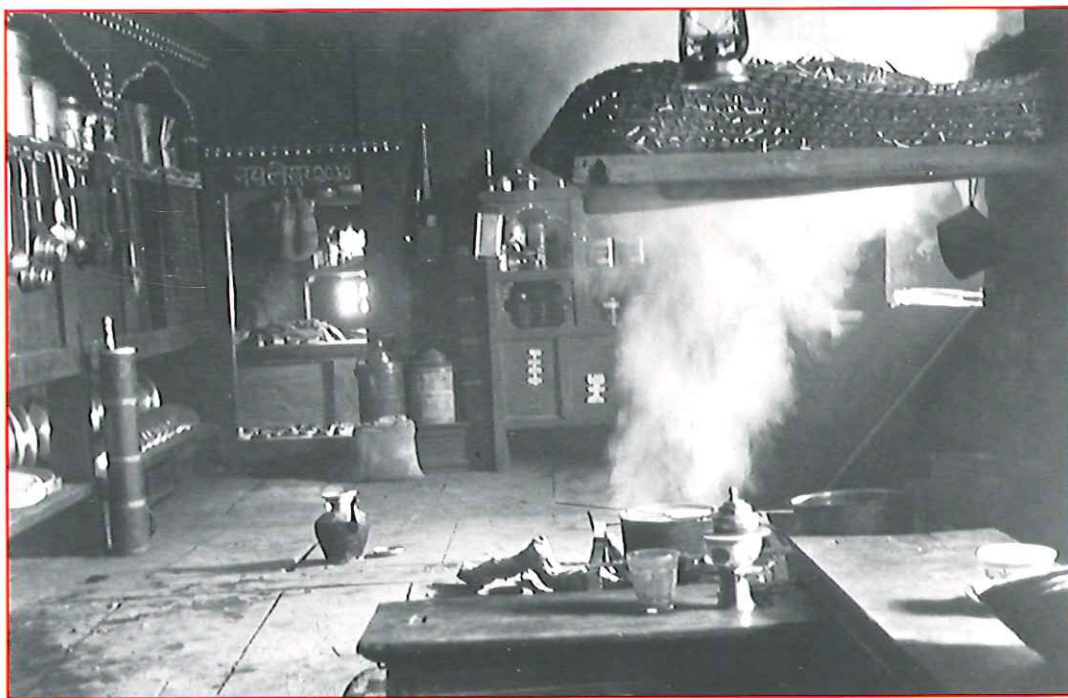
● **Ojämn inkomstfördelning.** I Indien ska 4,5 procent av jordägarna äga 31 procent av jorden. Några liknande siffror för Nepal har jag inte hittat men det är verkligen ingen underdrift att påstå att massorna är fattiga medan en liten överklass är snuskigt välbeställda. Därtill har under de senaste fem, åtta åren vuxit fram en relativt stor medelklass som tycker sig ha kommit i kläm ekonomiskt.

● **Underutvecklat jordbruk.** En normalstor åker är att jämföra med en vanlig svensk villatomt. Den sköts många gånger med tråplog som dras av oxar. Risskörden tröskas med

Kumari, den levande gudin-  
nan i  
Kathmandu





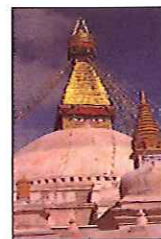


Kök och vardagsrum i byprästens och hans familjs hus i Zjung. Teet kokar på spisen. Det hålls genom en tesil över i tekitteln, en *tibli*, som står på golvet. Därifrån hålls det över i tekärnaren, en *dongmo*, som står vid hyllorna. Mjolk, smör och salt tillsättes, och teet homogeniseras genom att röra insatsen upp och ner – snabbt upp, långsamt ner. Om man trycker snabbt neråt sprutar det hela upp i ens ansikte. Detta är tibetanskt te (*pötja*, Tibet heter på tibetanska *Pö*). Smaken påminner om buljong. Normalt används härligt färskt jaksmör. Gammalt jaksmör blir som ost, aldrig härsket men ger ett mera aromatiskt te. Varje nyår i februari dekorerar rummet med prickar och teckningar gjorda med *tsampa* (mjöl av rostat korn). Över dörren till brygghuset står skrivet det nepalesiska årtalet 2030, motsvarande vår kalenders 1973.

människokraft. Men det största hotet är erosionen. Varje monsun spolar tjock och fet jord ut i Indiska Oceanen där öar bildats av jord från Himalayas sluttningar. Överbefolkningen har nämligen lett till skogsskövling (ved krävs för

klättrarna), en tändsticksdito samt en cementfabrik. I södra delen av landet finns industrier som arbetar med jute, socker, ris, tobak och olja. Den största industrin är dock mattilverknigen. Mönstrade enligt tibetansk tradition, ja förstas numera görs de länderanpassade. Svensk stil, tysk stil och så vidare. Mattorna är handknutna, ofta av barn, och var en gång tibetanernas pensionsförsäkring. Numera görs de också i Indien av från Nya Zeeland importerad ull, kemiskt färgad.

Och vad som kommer stort är textilindustrin, titta i skjortan på Indiska eller Kapp-Ahl nästa gång: Made in Nepal, står det numera.



Den välkända buddhistiska stupan Swayambhunath utanför Kathmandu

## Kontrasternas land

Men egentligen stämmer inte den här listan.

I alla fall inte om vi ser till huvudstaden Kathmandu, som mer liknar ett tätbefolkat Västerås med svåra miljöproblem. Många nepaleser gör själva åtskillnad mellan just Nepal, alltså landsbygden, och Kathmandu. Om de överhuvudtaget vet vad huvudstaden heter och att den finns. Antalet radioapparater är bara runt två miljoner och även om bergen är glesbefolkade så finns där dalar som har sitt eget språk, lever sitt eget liv.

Naturen har själv satt så stora hinder att kontakt med omvärlden knappt existerar. En del av de valarbetare som 1991 skulle tjänstgöra i Himalaya fick börja vandra tre veckor innan valet för att komma på plats. På andra stället tvingades regeringen frakta folk med helikopter till valurnorna medan många själva kom per jak efter att ha varit på väg i dagar. Å andra sidan är det trångt i södra Nepal dit många indier har tagit sin tillflykt från ett överbefolkat Uttar Pradesh.

Om det nu är stor skillnad på stad och land är det lika stor skillnad mellan syd och nord. Nepal är som en trappa där nedersta steget går ihop med indiska lågslätten och det översta ➤

tibetansk dialekt. Efter en likbrännande 49 dagarna recitera ur den präset gro där.

att kunna laga mat, grenar och löv för att föda djuren) och inga rötter binder längre jorden. Risskördarna har därmed minskat och Nepal importerar idag sin basföda.

● Beroende av råvaror är ett annat kriterium för att klassas som tredje världen enligt FN. Nepals ekonomi är inte helt och hållet beroende av råvaror. Istället har de problem med förädlingen, inte så att de inte kan eller vill tillverka produkter av sina råvaror. Man får ju mer betalt för en sydd säck än för jute, men Indien har i handelsavtal tvingat landet att exportera obearbetat material till dem. Om Himalaya och naturen/kulturen är en råvara för turismen, så är nepaleserna i så fall extremt beroende.

● Svag industri. Inte mer än ett par procent av befolkningen är industriarbetare, men förmodligen kommer den siffran att stiga snabbt sedan den tidigare statsägda industrin började privatiseras efter valet 1993. Regeringen uppmuntrar också utländska (indiska) investeringar.

Bland de första industrierna i landet var en skofabrik donerad av Kina. I ena ändan ledde de in oxarna och i de andra kom skorna, i ett fåtal modeller ut. Därefter byggdes en cigarettfabrik (Sherpa hette ett tag på tidigt 80-tal storsäljaren och avspeglade därmed en ny grupp hjältar. Från att ha stått relativt lågt på den sociala skalan blev de nu beundrade eftersom de tjänade bra med pengar som ledsagare åt bergs-





Twismen spelar en nyckelroll i Nepal.

för dig till världens tak och Vår Moder, Sagarmatha eller Mount Everest som väst kallar toppen. En gång i tiden helig men numera en jättelik soptipp som det är kö till att bestiga. Men pengar drar klättringen in till statskassan i alla fall.

På sitt smalaste ställe är landet faktiskt inte mer än 14 mil. På bredden är det något större, 88 mil och tillsammans bildar det en yta som är ungefär en tredjedel av Sverige. Kathmandu är lätt att föreställa sig som kallt och snöpuddrat på vintern men den ligger på samma latitud som Kuwait och Florida. Faktiskt något söder om New Delhi, 1.331 meter över havet.

Från tropisk djungel till tundra i ett ögonkast med andra ord, tänk vad det innebär i form av olika djur, natur och levnadsvillkor.

Om det nu är svårt att generalisera vad gäller de yttre betingelserna är det ännu svårare när vi kommer till människorna. Antalet etniska grupper är mycket stort men i huvudsak härstammar de från tre källor: indonepaleserna som kom vandrande från Indien (likt Pritvi Narayan Shahs släkt) och tog med sig kastsystemet. Den tibetanska som kom norrifrån och en ursprunglig, gammalnepalesisk som främst representeras av de då hantverksskickliga newarerna runt huvudstaden. Ur dessa har sedan sprungit gurunger, rai, limbus, tamanger, sherpa eller magar för att bara ge några exempel på etniska grupper idag. Alla med sin egen kultur, tradition, språk och liv. Därtill ett kastsystem inom grupperna som i praktiken splittrar upp befolkningen i tiotusentals skärvor.

Men det har funnits en sak som förenat dem alla: religionen.

I tidernas begynnelse, lärde jag mig i skolan, fanns en tro på att till exempel träd och stenar befolkades av levande väsen värda att vörda. Animismen, om ni kommer



Kung Birendra med drottningen. En bild som pryder minsta lilla teshop runtom i Nepal.

ihåg, sades vara föregångare till den "riktiga religionen". Men det var inte många år sedan som riksha- och taxiförarna gjorde en gir runt två rödfärgade stenar mitt i en huvudgata.

I Nepal finns ingen skillnad mellan vardagsliv och religion. De två är ett och bland det första som slår en första-gångsbesökare. Kvinnan som hämtar vatten ur pumpen offerar några riskorn i den tidiga timmen för att vattengudarna ska vara nöjda. Hennes make passerar någon guda-staty, offerar och får en välsignelse i form av en röd fläck i pannan. Helt felaktigt kallat kastmärke i Sverige. Barnen klappar den älskade elefantguden Ganesh på huvudet och byn vaknar sakta i gryningen.

Nepal är världens enda hinduiska kungadöme, bara åtta procent är buddhister, tre muslimer och två kristna.

Det innebär att alla har en tro, en livsfilosofi som i alla år varit en bidragande orsak till turistströmmen. Nepaleserna har upplevts som trygga i sig själva, leende, öppna och toleranta. "Det som sker, det sker" har varit förhärskande. Mitt karma, mitt öde, styr och vem är jag att kunna påverka det nuvarande livet? Förmodligen förtjänar jag att ha det som jag har det på grund av mitt förra liv. Men jag kan försöka göra gudarna mildt inställda till mig genom att offra: Blommor, lite ris, färgpulver eller till och med liv. Kali är en blodtörstig gud och ju häftigare strålen från getens avskurna strupe sprutar, desto bättre.

Det dagliga livet styrs av mängder av regler och förordningar vilken etnisk grupp man än tillhör: en resa bör inte inledas på en tisdag eller lördag. Nycklar ska inte läggas på bordet. Korsar en svart katt vägen måste du vänta tills någon annan korsar kattens spår och så vidare. Regelverk som ger trygghet i den sociala gruppen.

Nepaleserna är i gemen också mycket vidskepliga, onda andar fladdrar runt begängelseplatserna på nätterna (vi har spöken på kyrkogårdarna) och första kunden för dagen måste köpa något, annars blir affärerna dåliga under dagen. Det här innebär också att det många gånger är svårt att introducera läkare och läkemedel när orsaken till det onda är en förbannelse. Men å andra sidan sägs ju de flesta sjukdomar vara psykosomatiska så en seans med

## Tre folkgrupper - trettio folk

● 30 olika folkgrupper lever inom landets gränser, men dessa kan indelas i tre huvudgrupper:

**Tibetanerna** ugör omkring 20 procent av Nepals befolkning. De är av mongolisk rastyp, talar språk från den tibeto-burmanska språkgruppen och har buddhismen som dominerande religion. De bor i norra Nepal och i dalarna i inre Himalaya, och deras kulturella inflytande kommer från Tibet. De största tibetanska grupperna är sherpas och thakalis. Många tibetanska folkgrupper vandrade från Tibet till sina nuvarande boplatser för flera hundra år sedan, men andra flydde från sitt land efter det kinesiska maktövertaget 1959. De flesta av dessa flyktingar, drygt 10 000 lever nu i flyktingläger i Kathmandus och Pokharas omgivning.

De **indonepalesiska** grupperna påminner mycket om befolkningen i norra Indien. Deras språk tillhör den indo-ariska gruppen och deras religiösa och kulturella rötter finns i hinduismen. Under 1100-talet invaderades Indien och hela de norra delarna föll i händerna på muslimska erövare. Som följd flydde många indier, mest högkastiga grupper, till exempel brahminer och chetris och deras tjänare – lågkastiga hantverkargrupper – till Nepal. Flertalet bosatte sig i södra Nepal, i Teraiområdet, eftersom naturen, kulturen och de sociala förhållanden där påminde om hemtrakterna i Indien. De utgör idag hälften av Nepals befolkning.

De **gammalnepalesiska** grupperna har befolkat Nepal så länge man känner till. Till gruppen tillhör bland annat gurunger, magarer, tharus, newarer, tamanger, limbus och rai. Folket är av mongolid ras och påminner till utseendet om mongoler. De talar språk som tillhör den tibeto-burmanska språkgruppen. Gammalnepalesernas religion och kultur skiftar beroende på vilken grupp – buddhister eller hinduer – de haft mest kontakt med, men även de inhemska traditionerna präglar vardagen. Varje folkgrupp bor vanligtvis inom ett begränsat område där man utgör majoriteten av befolkningen. Ett bra exempel på detta är newarerna i Kathmandudalen.



den lokale andeutdrivaren kanske läker lika bra som penicillin?

I Nepal är det alltså gudarna och makterna som styr och högst upp på både den världsliga och andliga trappstegen står, eller snarare stod, kung **Bir Bikram Shah Dev Birendra**, en inkarnation av Vishnu. Alltså, kungen är en återfödd gud, och vem sätter sig upp mot Gud? Häri ligger mycket av förklaringen till varför Nepal så länge fungerade som en monarkistisk diktatur, något hårdraget uttryckt.

Den som fotvandrat i Nepal har inte kunnat undgå att se fotografier av kungen och drottningen överallt. I minsta lilla thésjop har de hängt, tittande ner på innevånarna, skevt leende. Men i och med att kunskapen gjorde sitt intrång på landsbygden genom en, av kungen initierad skolkampanj på 1980-talet, började också grunden för hans väld att luckras upp. Den första generationen universitetsutbildade tvingades agera lärare ett år och förde med sig radikalism och en fläkt från omvärlden. Många frågor ställdes då på sin spets. Det kanske inte måste vara så att procentaren tar ut 50 procentens ränta på lånet? Och var det verkligen rätt att jordägaren kunde kräva gratis arbete på sina åkrar mot att bonden fick arrendera ett eget fält? Och?

Men vi ska gå lite tillbaka i historien innan vi tar språnget till den blodiga fredagen 1990 då demokratin bildligt talat tog sitt första smärtsamma andetag.

## Indien bakom kulisserna

När vi historiskt lämnade Nepal var gränserna stängda och landet styrdes av den så kallade **Rana**-familjen med stöd av briter som till tack fick gurkhasoldater att använda under skapandet av Brittiska Indien. När landet blev självständigt 1947 försvann det brittiska stödet och den underjordiska oppositionen vädrade morgonluft.

Ranorna var adel och än idag kan vi se deras magnifika vita palats, fem-sex våningar höga och rymmande upp mot 100 rum. Det främsta, Singar Durbar och idag deras Rosenbad, sägs vara en kopia av Versailles eller om det är trädgården med sina krokodilfontäner som är det ska vara osagt.

Nepaleser i landsflykt i Indien, bland annat landsfadern och den enormt älskade **B P Koirala**, för övrigt god vän med **Olof Palme**, ljerade sig med indiska kongresspartiet och planerade störtande av Ranorna. Under alla år hade kungarna bara spelat en högst symbolisk roll, men nu var deras tid kommen.

En kväll 1951 landade en helikopter vid palatset, kung Mahendra med familj flydde för att en tid senare återvända och återta den reella makten med indisk och inhemsk hjälp. Gränserna öppnades mot omvärlden, den första bilen, en Ford tror jag, bars i delar över bergen till huvudstaden och diplomatiska kontakter knöts.

## En ny era skulle inledas

Åtta år senare hölls de första allmänna valen i landet, det nepalesiska kongresspartiet under Koiralas ledning segrade och han intog premiärministerposten. Nu, nu skulle det äntligen ske samma saker här som i Indien, jordreformer och utbildning, hälsovård, medvetandegörande av befolkningen och vad inte allt. Även grannen Kina hade vänt på sig och blivit kommunistiskt efter tre årtionden av inbördeskrig. Men regeringen hann inte sitta många månader innan kung Mahendra upplöste parlamentet, förbjöd politiska partier och fängslade tusentals partiaktivister.

Nepals första erfarenhet av demokrati smaksattes bittert.

## Kort om Nepal

<i>Yta:</i>	147.181 km <sup>2</sup> = ca 3 gånger mindre än Sverige.
<i>Åkerareal:</i>	19,4 % av totala ytan
<i>Skogsareal:</i>	18,1 % av totala ytan. Årlig skogsskövling 4 % av skogsarealen (1950 var skogsarealen 60 %)
<i>Befolkning:</i>	20,8 miljoner (1994).
<i>Befolkningsökning:</i>	2,6 % årligen.(1990). År 2000: 24 miljoner inv.
<i>Medellivslängd:</i>	53 år
<i>Befolkningsstäthet:</i>	128 invånare/km <sup>2</sup> (Sverige: 19), 43,2 procent av befolkningen är under 15 år.
<i>Religioner:</i>	Officiell religion hinduismen. Hinduer 86,5 % (officiellt), buddhister 7,8 % (i verkligheten fler), muslimer 3,5 %, andra religioner 2,2 %
<i>Språk:</i>	Ca 40 språk. Nepali 50 % (officiellt språk), maithili 11 %, bhojpuri 8 %, awadhi 5 %.
<i>Läskunnighet:</i>	26 % av vuxna befolkningen (1990). Män 38 %, kvinnor 13 %
<i>Skolgång:</i>	75 % i grundskola (95 % av pojkarna, 54 % av flickorna)
<i>Huvudstad:</i>	Kathmandu (ca 500.00 invånare)
<i>Statsskick:</i>	Konstitutionell monarki. Parlament med två kamrar. Kungen och regeringen utgör den verkställande makten. Rösträttsåldern är 18 år.
<i>Statschef:</i>	Kung Birendra Bir Bikram Shah Dev.
<i>Regeringschef:</i>	Premiärminister Girija Prasad Koirala.
<i>Partier:</i>	Störst i valet 1991 blev Nepali Congress Party och Communist Party of Nepal med 110 resp 69 mandat av parlamentets 205 mandat.
<i>Försvar:</i>	35.000 man (varav 200 i flygvapnet) (1992)
<i>Utrikespolitik:</i>	Alliansfrihet. Medlem av FN, den alliansfria rörelsen och SAARC, South Asian Association for Regional Cooperation, vars sekretariat ligger i Kathmandu.
<i>Energikällor:</i>	Vattenkraft.
<i>Transport:</i>	Vägar 7.400 km (1991). Järnvägar 53 km (1989/90)
<i>Myntenhet:</i>	1 rupee = 100 paisa = ca 17 svenska ören.
<i>BNP/invånare:</i>	180 US-dollar (1993). Tillväxttakt 2,1 % (1980-91)
<i>Export:</i>	Mattor & textilprodukter, jute, hudar & skinn, livsmedel till Indien. Främsta exportländer: Tyskland, Indien, USA, Schweiz (1990-91)
<i>Import:</i>	Maskiner, transportmaterial, kemikalier. Oljeimporten motsvarar ca 25-35 % av exportintäkterna. Främsta importländer: Indien, Singapore, Japan, Nya Zeeland, Kina (1990-91)
<i>Levnadsvillkor:</i>	85 % av barnen undernärda. Invånare per läkare: 16.830 (1994 – 1970 var siffran 51.360 inv per läkare), inv per sjukhussäng: 3.960. Kaloriintag: 2.077. Spädbarnsdödlighet: 90 (1993)
<i>Media:</i>	Invånare/telefon: 196 (1993), inv/TV: 500 (1993), inv/radio: 32 (1991). 28 dagliga tidningar. Störst Gorkhapatra (på nepali, upplaga 45.000), Nepali (på hindi, 22.000 ex) och Rising Nepal (på engelska, 20.000 ex).
<i>Turism:</i>	Antal turister 1992: 334.353
<i>Bistånd:</i>	ca 65-75 % av utvecklingsbudgeten. Främsta biståndsländer: Japan, Tyskland, USA, Indien.
<i>Näringsliv:</i>	Jordbruket sysselsätter 93 % av arbetskraften och svarar för drygt 50 % av BNP. Främsta grödor: Ris, majs, vete, hirs, sockerrör, tobak, jute. Industrin sysselsätter mindre än 1 % av arbetskraften (1990-91)





Här sköts en man till döds den 23 april 1990, sedan polisen öppnat eld för att skingra en våldsam folkmassa vars vrede riktade sig mot poliser som lejts av kretsar inom kungahuset för att störa den då pågående demokratiseringsprocessen.

Foto: ANNELI AHLMÉR

Istället introducerade kungen det partilösa Panchayatsystemet 1962, modellerat efter sovjetiska idéer med representation av kvinnor, arbetare, bönder, studenter och andra liknande grupper. Visst fick folket välja kandidater till by- och kommunfullmäktige men kandidaterna var alla utvalda i förväg och valde sedan mellan sig själva vilka som skulle få klättra uppåt. Högst upp satt kungen och utnämnde premiärministern.

Alla kan räkna ut att det här var ett system som gjort för rövslickeri och korruption. Politikerna kom att kallas Panchas och deras efterföljare har återigen börjat höras och synas, dock under en demokratiskt putsad fasad.

## Hippies och syrgas på rummet

Sent 1960 och tidigt 70-tal var hippisarnas förlovade tid i Kathmandu, ut på landsbygden orkade de sällan gå utan satt istället i haschdimmorna och rockröken på Old Hungry Eye, Aunt Janes och andra klassiska syltor längs Freak Street. Ja, det fanns till och med statliga haschaffärer som dock stängdes så småningom. För med tiden blev de ett problem, påtända fransmän flög ut genom fönstret och hem i en blylåda. Gulds mugglande svenskar hamnade i fängelse och blomsterbarnens småbarn tiggde för brödfödan.

Mycket går att se i ett romantiskt skimmer idag men eländet var stort. Framför allt tjänade inte Nepal många korvoren.

Då upptäckte lyxturisterna Nepal. In med jettflyg, byte till helikopter och till lyxhotellet vid Mount Everests fot där det givetvis fanns syrgas på rummet. Allt som äts och dracks, verkligen allt, bars upp på människors ryggar. Flyg tillbaka, en guidad tur i taxi, natt på femstjärnigt hotell, en drink i baren och iväg.

Nu började några, läs Panchas och kungahuset, att tjäna pengar. Och snart också mycket pengar. Våldigt mycket pengar.

Efter lyxturisterna kom bergsbestigarna, "kan Hillary så kan vi". Grabbarna som i början anställde uselt utrustade kvinnor och barn som bärare för att låta dem klara sig ner bäst de kunde. Själva blev de hjältar hemma utan att nämna den sherpa som hjälpte upp dem på toppen och tog bilden. Bergsbestigarna bidrog i alla fall genom att sprida sina pengar inom landet samt bilderböcker utanför landet.

Den fjärde gruppen, och idag den största, blev budgetresenärerna. Människorna som kom för att fotvandera, eller trekka som det kallas här. Ungdomar på jordenrunts resa, hyfsat med pengar, många gånger naiva men med god vilja. (I byarna lärde de folk att tvätta händerna med tvål. Även om ytterst få hade råd att köpa dylika. Om de överhuvudtaget fanns att köpa.)

Men få västerlänningar såg eller brydde sig om att se det politiska förtrycket som skickade politiskt aktiva i fängelse. Som stängde de tidningar som trots allt kom ut och som bara öppnade penningspungen för de redan besuttna.

## Det börjar röra på sig

Nepal var utan tvekan ett Shangri-La, ett Blå månens dal som förförde de allra flesta som kom dit. Inklusive mig själv.

Idag är turismen en av de viktigaste inkomstkällorna vid sidan av bistånd, mattexport och pengar från pensionerade gurkhasoldater och prostituerade i Bombay. Och nu kommer det gamla hippisar tillbaka för att vandra längs Memory Lane, cirkeln sluts.

Tillbaka i tiden. Med öppna gränser, radio, TV och press samt ett utbyggt skolsystem går det inte att hålla omvärlden på avstånd. Och när de första kullarna lämna-

de universitetet utan att finna en plats i administrationen om inte pappa var en Pancha, ja då började också nedräkningen för den enväldiga monarkins dagar.

Kung Birendra insåg detta och utlyste 1979 en folkomröstning: Vill ni ha kvar Panchayatsystemet eller vill ni ha flerpartisystem? Det kan synas schysst men valfusk var utbrett och rädslan för att Indien skulle ta över, som det gjort i Sikkim, var stor. Jag vet inte om det var de enda skälen men kungen fick som han ville, dock med liten marginal, och tyckte sig sitta säkert i sadeln. "Folket vill ju inte ha demokrati." Dels blev många tillsagda hur de skulle rösta, och är man skuldslöv, lågkastig eller analfabet och lever som vi gjorde på medeltiden, ja då var valet inte svårt, det existerade inte ens.

Hela 80-talet blev dock en sjudande period av politiskt medvetandegörande i huvudstaden varvat med motåtgärder från kungahuset. Varken maoister eller marxister saknades och oppositionen blev allt aktivare. Men fortfarande var alla partier förbjudna även om de i praktiken på nåder tilläts existera underjordiskt.

En bidragande orsak till den förändrade synen på kungens roll som nu smög sig på, främst i de större städerna, var relationen till Indien. Storebror som alltid tyckt sig ha rätt att styra och ställa och som har ett outsinligt behov av elektricitet från Nepal, och billig sådan. Även om kung Birendra alltid spelat skickligt genom att inte favorisera någon av stormaktsgrannarna, var han och parlamentet ändå mer beroende av Indien som transitland för import- och exportgoods till bland annat hamnen i Calcutta, än av Kina. Kanske för att visa på sitt oberoende köpte Nepal 1989 ett mindre antal vapen från Kina varvid Indien genast visade musklerna och stängde 19 av 21 gränsövergångar vilket isolerade Nepal och fick alla priser att skjuta i höjden.

Misstron till och missnöjet med Indien kom att växa sig starkt för att idag vara grundmurat. Det finns ingen nationalitet så illa omtyckt, ja hatad, idag som indierna, men så har de också trängt in i det moderna, nepalesiska samhället och tagit för sig, med nuvarande premiärminister G P Koiralas goda minne.

## Den blodiga fredagen

1989 satt jag och min kollega Yogesh Upadhyaya på det förbjudna Nepali Congress slitna kontor, inte många hundra meter från kungens palats. Vi skulle intervjuva en av ledartrojkans stöttepelare, Krishna Prasad Bhattarai, men efter tre frågor tackade han för visat intresse och vägrade svara. Vad vi konstaterat var att det socialdemokratiliknande partiet inte hade någon medlemskader, det fanns ytterst få ungdomar beredda att ta vid och likt en blöt filt låg uppgivenheten över allt och alla. Nog för att folk varit desillusionerade förut, slitna av ständiga fängelsevistelser och umbäranden, men nu fanns ingen glöd kvar. Absolut ingenting. Upplevelsen var skrämmande och jag minns att Yogesh och jag knappt orkade prata om besöket. Vad skulle det bli av Nepal?

Den 15 februari året därpå stegade tre äldre män ut på New Road i Kathmandu, trotsande demonstrationsförbudet och med tiotusentals dödysta åskådare längs trottoarerna. En av dem var just K P Bhattari och mycket riktigt hann de inte förflytta sig många meter förrän polisen grep dem, vilket var avsikten. Men nu var demokrati rörelsen på gång, och det ordentligt skulle det visa sig.

Vad som hänt var att Nepali Congress, gått samman med det av sju kommunistiska grupper skapade United Left Front och bestämt sig för att göra gemensam sak, en gång för alla. Men kungahuset satt givetvis inte sysslöst. Polis och militär kallades in och den 9 april 1990



kulminerade upproret då uppskattningsvis 200 000 människor gick ut på gatorna. I Kathmandu gick de till det kungliga palatset ropandes slogans om att kungen och drottningen måste lämna Nepal bara för att mötas av militär och polis som öppnade eld. På Birsjukuhuset travades liken: barn, kvinnor, män.

Sedan gick det fort.

Efter att tusentals arresterats och hundratals dödat backade kung Birendra och tillät i ett första steg politiska partier. Utsatt för påtryckningar från internationellt håll, bland annat från biståndsländerna, tvingades han retirera helt och hållet och den 18 april utnämnde kungen en interimregering under ledning av KP Bhattarai.

Slaget var vunnet.

## På darriga ben

Nästan exakt ett år senare hölls de första riktigt fria valen och det var på ett hår när som Nepal skrev baklängeshistoria. När hela Sovjetunionen föll isär höll kommunisterna på att ta makten men det blev Nepali Congress som kom att bilda regering.

Nu är det knappt ett och ett halvt år kvar till nästa val och det är svårt att se hur partierna ska ta sig ut ur det hörn de målat in sig i. Folk tror inte längre på politiska slogans. De tror inte på löften eller på vad politikerna säger. Desillusionen ligger lika tung över Kathmandu som damm- och avgasmolnen.

Nepali Congress håller på att spricka eftersom premiärminister G P Koirala, bror till den tidigare nämnde B P Koirala, dragit sig undan partiet och mer närmast sig kungahuset. Han anklagas bland annat för att stödja släkt, vänner samt kastbröder, vara handlingsoförmögen och sälja ut de nationella tillgångarna billigt till indier. De senaste dagarna har tidningarna här i Nepal varit fyllda av spekulationer om när han, av partikamraterna, ska tvingas avgå. Men framförallt har det blivit glasklart att partiet inte längre kan styras av tre gamla män som dessutom är osams och, har det visat sig, mindre begåvade på praktiskt politik än teoretisk.

Kommunisterna å sin sida är också splittrade, speciellt sedan deras mest lysande stjärna omkom i en tveksam bilolycka. Änkan som i god asiatisk tradition tog upp makens maktmantel vann dock ett fyllnadsval över K P Bhattarai och sitter nu i parlamentet.

Och i parlamentet pratar och pratar man allt medan biståndspengarna stockar sig i bankerna av brist på handlingskraft och kunskap. Samtidigt som Världsbanken och de övriga stora grabbarna ska få in Nepal på de "rätta ekonomiska vägarna".

Medeltid och medelklass går inget vidare ihop.

## Ett par tuffa år

Under spädbarnsdemokratiens första år har politikerna också fått kämpa med mycket. En monsun som medförde de värsta översvämningarna på 70 år med bortspolade byar och broar. Turismen har i år minskat med runt 25 procent med allt vad det innebär. Grannlandet Bhutans etniska utrensningar av nepaleser har medfört en flyktingström där idag cirka 100 000 människor lever under FN:s beskydd i de östra delarna av landet. Också från norr, Tibet, har det senaste året börjat komma flyktinggrupper. Söderut förs istället horder av unga flickor som säljs till prostitutionskvarteren i Bombay. Därifrån skickar Indien tillbaka de hiv-smittade. Hjäromdagen fick jag höra talas om en 12-årig dödsmerkt flicka. Ja, hela byar har tömts på flickor vars föräldrar i bästa fall får 200 kronor för dottern. Och trots allt är en ko mer värdefull än

## Skogen borta om sex år

● Nepal står inför flera allvarliga miljöhot. Roten till dessa står ofta att finna i den utbredda fattigdomen och snabba befolkningsökningen.

Skogsskövling med jorderosion som följd är ett av de allvarligaste problemen. Mindre än i exempelvis Indien beror avverkningen på hänsynslösa timmerbolag. Snarare är den en effekt av det ökande befolkningsstrycket. Bristen på jordbruksmark driver fattiga bergsbönder att hugga ner skog i dalgångarna för att odla mat. Mycket skog används som brännved till matlagning och uppvärmning, eftersom det ofta är den enda energikällan som finns. Den stadigt växande bergsturismen också har en betydande inverkan, med tusen och åter tusen människor som besöker dessa normalt mycket glesa befolkade områden.

Den industriella skogsavverkningen bedrivs framför allt i Terairegionen, där det utbyggda vägnätet gör det möjligt för timmerbilarna att komma fram. Skogen försvinner i snabb takt och ersätts i bästa fall av jordbruk.

Så sent som i mitten av 60-talet var Nepal till 60 procent täckt av skog, idag 30 procent. Utan skydd tror Världsnaturfonden, WWF, att all Nepals skog kommer att vara borta år 2000.

När träden försvinner finns det inte längre någonting som binder jorden på sluttningarna. Regnen spolar ner myllan i floderna, som tar den med sig ner i Gangesdalen. Där bidrar jorden till att flodbäddarna höjs och orsakar översvämningar på Terai, i norra Indien och i Bangladesh.

Vattenkraften är dåligt utbyggd i Nepal, vilket många tycker är stort slöseri. Indien har i ett par decennier utövat starka påtryckningar för att Nepal ska fördämma sina floder, dels för att undvika översvämningar och dels för att förse industrin i norra Indien med billig energi.

Men dammbyggen skulle göra tusentals människor hemlösa och lägga bördig mark under vatten. Med dagens erosionstakt skulle dessa dammar dessutom fyllas upp med jord på ett par decennier. Storskaliga vattenkraftsprojekt är således en dålig lösning på energiproblemet.

en flicka.

Och på toppen av detta så skrev tidskriften Newsweek nyligen att Kathmandu numera är en av världens skitigaste huvudstäder. Undersökningen är kritiserad men luftföroeningarna är mycket kraftiga, ja, jag har till och med sett tiggare med munskydd. Och ner i jordarna sippas syra från tvätterierna av tibetanska mattor. Å andra sidan finns snart ingen jordbruksmark kvar i Kathmandudalen på grund av alla nya hus som skjuter upp så snart man vänder ryggen till.

Tiden med demokrati, och för all del åren dessförinnan, har medfört en bulimisk tillväxt av medel- och överklassen. Det är helt enkelt inte klokt så mycket pengar det plötsligt finns. Eller är det bara det att fler nu fått dela på kakan? Till och med min väninna som lever utan rinnande vatten eller toa, har köpt sig ett kylskåp. Å andra sidan vet hennes syster femtio mil bort inte vad vare sig premiärministern eller landet heter. Hon kärnar sitt eget smör, mal korn till mjöl mellan två stenar och ber gudarna att inte ge henne ytterligare ett barn.

Förmodligen kan en beläst statsvetare sia bättre om framtiden med erfarenhet från andra nyfödda demokrater. Men man får nog också i fortsättningen räkna med både flödande korruption, miljöförstöring, kåkstäder och annat både vi och det nepalesiska folket helst av allt inte skulle vilja se.

Det är inte lätt att ha illusioner just nu.

**Anneli Ahlmér**

Kort om Nepal producerat av Karl Reinhold Haellquist.  
Övriga faktarutor framställda av elever  
i Nepalgruppen vid Journalisthögskolan i Göteborg.



*Nepali Congress röda flagga med fyra vita stjärnor vajar över Kathmandu, men hammaren och skäran är aldrig långt borta i det nya demokratiska Nepal.*





# Kashmir sjunker allt djupare in i vanmakt

**A**tt åter vara i Indien och inte kunna besöka Kashmir och mina vänner där kändes snopet — som om resan varit till hälften meningslös.

Innan jag for förhörde jag mig hos UD. Nej, en resa till Kashmir vintern 1994 måste med tanke på den oroliga situationen där betraktas som omöjlig. "Du riskerar att bli rånad och nerslagen, kanske kidnappad och fast där uppe för obestämmd tid. Och komma i skottgluggen vid strider och eldgivning..."

Det lät onekligen avskräckande! Och sedan indiska ambassaden försäkrat, att det är omöjligt att komma till Kashmir utan ett speciellt tillstånd, som utfärdas av inrikesministeriet i New Delhi, så ...

Och förresten, levde mina vänner alls fortfarande? Postgången var osäker, jag hade inte hört från dem på månader. Men så — bara några dagar före avresan — får jag två brev — skrivna med några veckors mellanrum, men med samma budskap: Situationen i dalen är just nu — nästan! — normal. Det är ingen risk för turister att besöka landet. Så välkommen!

Det avgjorde saken för min del. Utan vare sig tillstånd eller direkt kontakt med mina vänner bokar jag plats på den dagliga morgon-flighten till Srinagar. Och är på väg!

Januari är hur som helst inte rätta tiden för Kashmir. Kölden håller sitt hårda grepp över dalen mellan de snöklädda bergstopparna. Och denna gång känns det som om tumskrubarna dragits åt ytterligare några varv — och det inte bara för kylan.

Flygplatsen är en fästning inom dubbla och tredubbla taggrådsstängsel, hårdbevakad av militär och polis. Utefter den en och en halv mil långa vägen in mot Srinagar står soldater på post med laddade gevär. Sandsäckar och skyttevärm talar sitt tydliga språk. Inne i den gamla staden, som också tidigare gjort ett slitet och rörigt intryck, syns spår av eldstrider och sabotage. En raserad bro, en smulad husgavel, krossade fönsterrutor, övergivna affärer. Människorna rör sig glest och fort i sina mörka cape-liknande ytterplagg, som vill de vara osynliga. De trånga gatorna är fyllda av militärfordon — jeepar och lastbilar. Och så de överfulla och nerslitna dieselbussarna, vars täta svarta avgaser sveper som kvastar efter dem.

En ockuperad stad som just nu håller andan? Så kan det tyckas...



*Turisttrafiken på Dal Lake har så gott som upphört. Det är ett bistera läge.*

Mr Sultan Kalwathoo, husbåtsägare och min värd de här dagarna, ser också grå och sliten ut där han möter vid sin fallfärdiga brygga mellan de två en gång så präktiga "luxury houseboats", MONALISA och YOUNG MONALISA. Nu kryper rötans grå mögelfläckar över det en gång så friskt gula träet, båtarna håller långsamt på att sjunka på grund av bristande underhåll. Underhåll kostar pengar, pengarna kommer från turisterna — turister som vare sig kunnat eller vågat komma hit under de senaste årens terror.

Den förr så stolta och värdiga Mr Sultan är nu en bitter och bruten man.

"Det är Pakistan som ligger bakom", säger han. "Vapen, legosoldater, pengar, smugglas över gränsen..."

Vid Indiens självständighet och delning 1947 i en hinduisk och en muslimsk stat

kom Kashmir genom den dåvarande maharajans namnteckning på ett viktigt dokument, att tillfalla Indien. Det är det som är problemet. Sedan dess har oroligheter, sabotage, upplopp — också ett par regelrätta krig mellan de båda länderna — avlöst varandra med ödesdiger regelbundenhet. FN-observatörer har i årtionden varit stationerade utefter den provisoriska gränsen mot Pakistan. De senaste åren har "de militanta", som de kallas i indisk press, legat i ständig fejd med polis och militär.

"Dom har sina fästen i byarna uppe i bergen. Därifrån gör dom råder ner mot staden, skjuter och spränger och kastar bomber. Det är unga män — och dom är inte särskilt många, har inget stöd av folket här..."

"Men ni är ju muslimer, ni måste väl känna större samhörighet med Pakistan..." Jag



*För husbåtsägaren Sultan Kalwathoo och sonen Magboul och svärsonen Latif återstår inte mycket annat än att röka vattenpipa. Medan pappa anser att nedgången för Kashmir är "terroristernas" och Pakistans fel anser svärsonen Latif att Kashmir måste bli självständigt.*





tänker på det i hela Indien upptrappade våldet mellan hinduer och muslimer efter den fatala rivningen av moskén i Ayodya.

"Pakistan is no good", säger Mr Sultan. "Och muslimer kan vi vara ändå, det är inget som hindrar..."

Mr Sultan kallar "de militanta" för terrorister, de saboterar freden och utvecklingen. Han har under gångna årtionden upplevt så mycket av osäkerhet, terror och krigstillstånd att han nu bara önskar lugn och stabilitet. Han är pragmatiker.

Mr Sultans unga driftiga svärson **Latif**, också han i husbåts- och turistnäringen, har en annan åsikt. Han menar att Indien systematiskt suger ut och förtrycker Kashmir. För honom och hans generation är målet självbestämmande, helst som egen nation. Därför stöder han gerillan, som han kallar befrielsearmé.

Han önskar dem framgång i kampen för frihet, en framgång som kan medverka till hållbara resultat i de planerade förhandlingarna mellan Indien och Pakistan – där båda parter önskar en långsiktig och fredlig lösning, som också kan godtas av FN. Det handlar också om de mänskliga rättigheterna!

Kanske sätter han – liksom Mr Sultan – sitt hopp till den sedan länge utlovade folkomröstningen.

"Då kommer Indien att vinna", säger Mr Sultan trosvisst. "Och förresten – Indien kommer aldrig att släppa Kashmir, det är alltför värdefullt..."

"Fred och avspänning – det är som att

söka en frisk källa i öknen", suckar Latif pessimistiskt.

Just nu är det lugnt. Efter upplösningen av de militantas ockupation av Hazratbalmoskén i höstas har gerillan trappat ner, dragit sig tillbaka till sina fästena. Medan tiotusentals indiska soldater finns i dalen och de sprider skräck och hat bland befolkningen. De lägger inte fingrarna emellan vid provokationer och upplopp, utan misskund fångslar de och avrättar misstänkta på stället. Det handlar om tusentals sårade och döda, också kvinnor och barn. Det berättas också om tortyr och våldtäkter.

Kashmir sjunker allt djupare i vanmakt, nöd och fattigdom. Det sker en dränering av läkare, ingenjörer, jurister – de som kan flyr sina hem av rädsla för överfall och plundring. Sjukhusen förfaller, skolorna och hotellen är stängda. Varubristen blir allt mer kännbar för varje vecka. Det är brist på mediciner, socker, fotogen, bensin....

Och bränsla! Veden är orimligt dyr, Mr Sultan har inte längre råd med den. I den utkylda husbåten huttrar vi tillsammans på golvet över våra "congr", den lilla glödkrukan, som vi har mellan knäna under de vida bussarongerna. Strömmen är endast påkopplad ett par timmar dagligen, i ljuset av en osande fotogenlampa går vattenpipan, "hubbel-bubbel", runt bland männen, medan de många småflickorna, barnbarnen, försöker läsa i sina solkiga skolböcker. Urdu, hindi, engelska .... Med tungan mellan tänderna koncentrerar sig sexåriga

Afrose på sin läxa.

"Vi är tacksamma mot svenskarna", säger Latif. "Kraftverksprojektet i Uri några mil härifrån vid gränsen kommer att ge oss tillräckligt med elektricitet och mycket jobb till folket här... Fast det går inte att komma dit annat än med helikopter, vägarna är spärrade och området bevakat..."

Sista kvällen hör vi skottlossning inne från staden. Mr Sultan vet. Några terrorister har gripits av militären, en angivare pekade ut deras gömställe.

"Nu kommer det att vara oroligt några timmar, kanske hela natten...."

Temperaturen sjunker till minus tio grader. Vattnet i handfatet har frusit och det är is på sjön. Mr Sultan hoppar upp och ner i fören på den smala shikaran. Isstyckena klirrar och rasslar, de kilar in sig under varandra när sonen **Magboul** i aktern skjuter dem åt sidan med den hjärtformade paddeln och långsamt tar oss in mot Dal Gate och den väntande taxin. Mina dagar i Srinagar är till ända.

Det är kallt, luften står som rökar kring oss. Än är det många veckor tills solen och värmen väcker dalen till liv och blomning.

Och hur många veckor till fred, till "det normala"?

"Kashmir – det har varit paradiset på jorden", säger Magboul. "Nu är det helvetet!"

**Text och foto: Inger Brattström**



# Nya ekonomiska politiken: Frihetens vindar sveper över Indien



– Ge mig en Tata Steel för 128,50, annars blir det inget mer bud! På Bombays börs gäller det att ge glasklara besked.

Foto: THOMAS BIBIN

**Finansministern och ekonomi-professorn Manmohan Singh har med sin Nya Ekonomiska Politik (NEP) öppnat Indien för omvärlden. Och trots finansskandaler och nederlagstips så är ekonomin på uppgång med halverad inflation, ökad export, stora utländska investeringar i landet och ett kraftigt minskat budgetunderskott. SYDASIENS Thomas Bibin inleder sin rapport med ett besök på börsen i Bombay.**

● Tänk er en rund jättesal på ungefär 30 x 30 meter packad med 4-5 tusen indier, de flesta unga män i 25-30-årsåldern, alla med en tunn ljusblå överdragsskjorta och alla i

ständig rörelse, skrikande, fäktande, böljande fram och tillbaka i klungor vars kärna är en åtrådd karl infångad i de övrigas skruvstådsgrepp. På några centimeters avstånd vrålas buden rätt in i örat på den åtrådde. Ett öronbedövande väsen stiger mot det välvda taket.

Vi är på börsen i Bombay. En rotunda i ett av de många höghusen som bildar skyline i Indiens modernaste stad och landets finansiella centrum. På en ramp längs taket monitorer med aktiekurserna. Längs kanterna plaststolar där en och annan pustar ut en stund.

## 10 miljoner om dagen

Vid ingången står några bastanta poliser som med hjälp av visselpipa och muskelkraft håller det än mer fullpackade trapphuset i schack. Därute står mäklarnas kunder, investerarna som väntar på besked

om vad som händer med deras pengar. Fast egentligen är de flesta unga springpojkar åt de verkliga investerarna och de verkliga mäklarna. Det får jag veta sen jag ställt mig mitt på börsgolvet, i cyklonens öga, och spanat in en gentleman i min egen ålder – en av de verkliga mäklarna...

– 10 miljoner rupier omsätter jag väl per dag, berättar **Dilip Bagri**, mäklare med egen byrå 15 våningar högre upp i huset. Det är drygt tre miljoner kronor, en bråkdel av de ca 150 miljoner dollar som omsätts totalt varje dag. Det gör Bombays börs till en av de största i Asien.

– Fast grovjobbet här görs av några av mina anställda gossar som får mellan 5- och 10.000 rupier per månad. Och det gäller att ligga i för börsen är bara öppen några timmar per dag, säger Bagri.

De senaste tio åren har dock Bombaybörsen varit gossen Ruda i den indiska ekonomin. "Börsen trotsar landets



ekonomi", "Makalös hausse" och "Börsen spränger väggarna" har rubrikerna ropat medan kurserna ständigt nått nya höjder. Och börsfolket har drivit på den liberalisering av landets ekonomi som blev möjlig sedan alliansbrodern Sovjet rasade ihop och de sista resterna av ideologi och socialism kunde vädras ur det regerande Kongresspartiets banér.

– Fast 1992 kom **Harshad Mehta** hit, en storbedragare som utan säkerheter öste in en massa olagliga pengar på börsen, förkunnar Dilip Bagri. Det var olyckligt, men det har inte hindrat att nya lättnader i ekonomin gjort att utländska bolag och indier utomlands kunnat satsa här. Och när pengarna börjar rulla säljer ju indier på hemmaplan varpå kurserna stiger. Tillgång och efterfrågan! Det är självklart, säger Bagri. Dessutom har Indien inte drabbats lika hårt som Västländerna av lågkonjunkturen, så många föredrar att satsa här.

### Största finanssvindeln

Men det har gått för fort trots allt. Dagarna före julhelgen i vintras presenterades en parlamentarisk undersökning som avslöjade den största finanssvindel nationen skadat. Den slår såväl Mehta som Bofors-skandalen många gånger om.

Summer motsvarande 25 miljarder kronor försvann ur den offentliga sektorn som mutor, stölder och andra olagliga tricks bara under de senaste dryga två åren. Och när dessa svarta pengar dök upp som spekulering på Bombay-börsen så steg den naturligtvis oavbrutet.

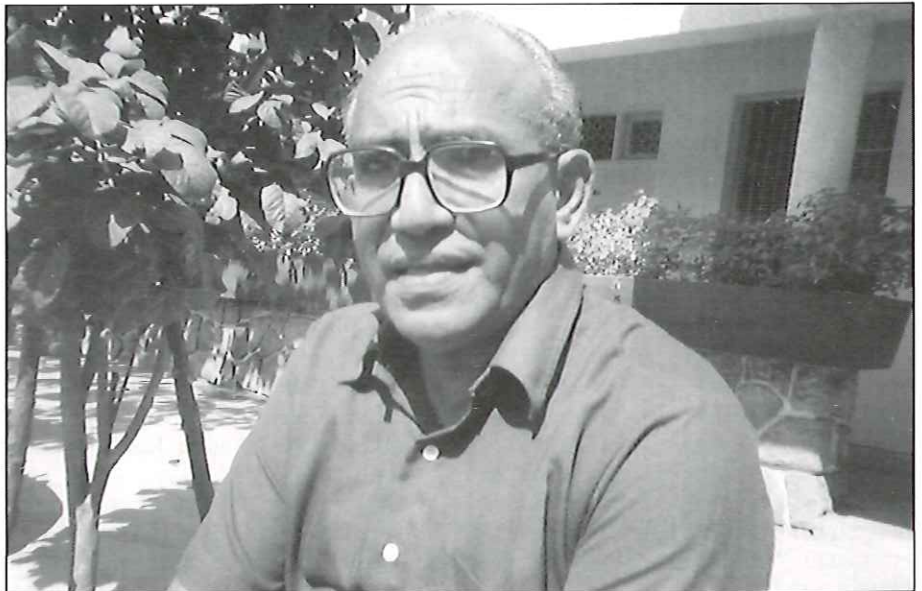
Förlorare: Skattebetalare, småsparare och de som borde haft rätt till den offentliga sektorns service. Vinnare: Högt uppsatta personer i banker, statliga bolag och ministerier som med sina direktörers och ministrars beskydd räddat undan sina och sina familjers ekonomi för all framtid.

Finansminister Singh skickade in sin avskedsansökan dan före julafton. Han var ju ändå den högst ekonomiskt ansvarige i landet. Men den underkändes av premiärminister **Rao** sedan en opinionskör ropat att finansministern, en ekonomiprofessor utan politiska ambitioner, är den ende i regeringen som inte borde avgå.

– Kom ihåg att finansskandalen inte kan ses som ett resultat av den nya västinriktade ekonomin i landet. Den är följd av den politiska och moraliska korrupsion som är av gammalt datum i Indien. Det säger **Dominic George**, affärsutbildad samhällsvetare och fram till nyligen chef för ett socialforskningsinstitut i Bangalore.

– Problemet är att i ett korrupt land som Indien måste man vara noggrann med kontrollinstrumenten när man släpper kapitalismen fri. I Väst har ni funnit motmedel, här har man nått och jämt börjat leta efter dom, enligt Dominic George.

– Men glöm inte att kritiken, framför allt från vänster, mot Indiens nya ekono-



– *Indien kan inte dränkas i ett överflöd av varor från utlandet. Därtill är vi för stora, såväl i omfång som i kapacitet att få fram egna varor. Dominic George, samhällsvetare med affärsutbildning och med ett förflutet inom den fackliga rörelsen bland fiskare i Kerala.*

Foto: THOMAS BIBIN

miska politik slagit helt fel: Inflationen har mer än halverats, betalningsbalansen är räddad, exporten har ökat kraftigt, valuta-reserven har vuxit enormt, ekonomin är i god tillväxt och de utländska investerarna står i kö. Det finns ett överflöd av varor på marknaderna runt om i landet och det allra mesta är Made in India. Indien kan helt enkelt inte översvämmas av utländska varor och kapital. Säger Dominic George som inte är oroad av den nya tid som randats i Indien.

De senaste siffrorna säger att det under tio månader bakåt kommit 2 miljarder dollar från utlandet in i den indiska ekonomin, inflationen står stilla på en relativt låg nivå och industritillväxten har tredubblats under året som gått.

### Betalar tillbaka IMF-lån

Indien har just nu heller ingen användning för pengar från IMF, Internationella Valutafonden. Och det lån man tog 1991 håller man nu på att betala av snabbare än enligt villkoren.

Det finns dock hinder kvar, och ekonomiska bedömare menar att det är avgörande för regeringen att snabbt gå vidare i reformarbetet. Realräntan (räntan minus inflationen) på ca 8 procent måste ner till 2-3 procent så att industrin kan konkurrera med omvärlden. Dagens importpålagor på ca 85 procent måste ner till ca 25 procent och den förödande byråkratin för exportindustrin måste elimineras.

I det senare fallet har regeringen gjort en markering genom ett cirkulär till alla ministerier utskickat i januari. Där står att man kommer att se allvarligt på varje klagomål riktat mot regeringstjänstemän som kommer att få stå till svars i varje enskilt fall.

Också på andra områden kräver man

snabba åtgärder om man ska kunna dra fördel av medvinden just nu. Det gäller de ohämmade offentliga utgifterna, det invecklade och delvis okontrollerbara bidragssystemet inom jordbruket, en gammalmodig arbetslagstiftning osv.

### Andra förutsättningar

I andra utvecklingsländer har en liberalisering av ekonomin i kombination med åtstramning i de offentliga utgifterna kommit som något utifrån påtvingat via Världsbank och Valutafond. Det har varit en form av utpressning för att ge lån och bidrag, och resultatet har blivit en manisk exportinriktning, misär bland de många som hamnat utanför och ökad social oro med de ökande klasskillnaderna.

I Indien tycks förutsättningarna vara annorlunda för den ekonomiska politik som i mycket påminner om Världsbankens favoritrecept. I Indien bygger den t ex på en inhemsk utformad plan, en relativt bred och stark industripotential och en infrastruktur som visserligen inte tillhör världens modernaste men som ändå distribuerar varor till de avlägsnaste byar.

Dessutom finns i Indien en stark och konkurrensinriktad industriklass som allmänt sett inte står i harnesk mot det politiska etablissemanget. Därutöver finns en tydlig och bred medelklass som konsumerar, läser en fri press och som åtminstone på papperet kan påverka politiken i demokratiska val. Det kallas stabilitet på industriprosa, och den är mycket bättre än den stabilitet som vilar på diktaturen vilket är fallet i många afrikanska u-länder.

Det blir spännande att följa den indiska ekonomin de närmaste åren.

Thomas Bibin



# Valstrategierna läggs upp

Calcutta 17 april 1994

**D**et är nu säsong för strategiplanering. Med val inplanerade i ett halvdussin delstater i slutet av året och i ytterligare några stater strax därefter har de två dominerande politiska partierna, Kongresspartiet och BJP, redan inlett sina kampanjer. Och även om man har begränsad gräsrotsnärvare och därmed inga egentliga intressen att bevaka i de berörda staterna har också det ledande vänsterpartiet, CPI(M), vid partiets centralkommittés nyligen hållna möte i Hyderabad lagt upp en strategi. Partiet är pressat att än en gång klargöra sitt förhållande till de två dominerande maktkandidaterna på det nationella planet och att söka bilägga de uppenbart motstridiga dimensioner som präglar dagens indiska politik, nämligen kast, klass och Mandal (reservationspolitik).

Det finns emellertid vad Kongresspartiet anbelangar också en rad yttre tvång för att lägga om sin strategi. Det gäller t ex det internationella uppmärksammandet av konflikten i Kashmir, och då i synnerhet frågan om brott mot de mänskliga rättigheterna, det gäller den amerikanska Clinton-administrationens obestriddliga propakistanska slagsida, och mest betydelsefullt Gatt-avtalets (i Indien allmänt benämnt Dunkel-planen efter namnet på Gattförhandlingarnas *Director General Arthur Dunkel*) påverkan på indisk inrikespolitik.

## God utdelning för BJP

Jämfört med Kongresspartiet och CPI(M) så har BJP nått långt i sina strategiska omprövningar. Jobbet har i praktiken gjorts av partiets hjärntrust, *Rashtriya Swayamsevak Sangh*, RSS. BJP:s verkställande utskott antog formellt vid sitt möte nyligen, också det i Hyderabad, bara den linje som RSS-ledningen en tid innan beslutat om i sitt högkvarter i Nagpur. BJP:s roll är att ta kommando över kärnan av de samlade *Hindutvavadi*-krafterna (hindunationalisterna) i deras strävan att ena och inspirera anhängarna att komma över den demoralisering och splittring som satte in i kölvattnet på partiets bakslag i fjolårets val i delstaterna i det sk hindi-bältet.

Den omformulerade strategin var redan tagen i bruk när den formellt antogs av BJP:s verkställande utskott, och den har redan gett utdelning. Med dess hjälp har BJP delvis kommit över det senaste bakslaget som högsta domstolen åsamkade partiet när rätten förklarade att sekularism är en grundläggande del av den indiska konstitutionen.

BJP:s nya strategi är en upprepning av den gamla, inklusive dess notoriska Ayodhya-politik, men med skärpt fokus på

Kashmir och med tillägg av motstånd mot Dunkel-planen. Med andra ord söker BJP på ett skickligt sätt att utöka och konsolidera sin hinduiska bas genom att smälta samman sin aggressiva hinduiska sektarism med en slags nationalism. Detta jobb har underlättats av den sk "mjuka saffran", dvs en mildare form av *Hindutvavadi*-politik som **Narasimha Rao**-regeringen gjort till sin.

Kongresspartiet och dess regering utnyttjade sällsynt dåligt BJP:s demoralisering och förvirring efter valförlusterna för att uppnå taktiska fördelar, och inte heller drog man fördel av högsta domstolens utslag som bekräftade den indiska statens sekularistiska karaktär och slog fast att det var rätt att avsätta de BJP-ledda delstatsregeringarna efter Ayodhyakuppen i december 1982 och de våldsamheter som *Hindutvavadi*-krafter utlöste i dess kölvatten.

Tvärtom kom **Narasimha Rao**-regeringen att stärka BJP:s ställning genom att ställa sig bakom partiet och enhälligt anta en resolution i Lok Sabha (parlamentets underhus) som slog fast en kompromisslöst hård ståndpunkt i Kashmirfrågan, och sedan ytterligare genom att utse BJP:s ledare till chef för den indiska delegationen till Människorättskommissionens möte i Genève.

BJP har fått ännu mer råg i ryggen genom att dess representation i Rajya Sabha (parlamentets överhus) stigit från 33 till 45 samtidigt som Kongresspartiets siffror sjunkit från 106 till 95. Detta som ett resultat av de avgångar och återval till församlingen av en tredjedel av dess medlemmar som äger rum vartannat år.

Även om det finns små utsikter till en direkt koppling mellan BJP och de andra viktigare oppositionsgrupperna innebär det faktum att de alla starkt motsätter sig Dunkel-planen och ett indiskt undertecknande av Gatt-överenskommelsen (om internationell frihandel) att det i övrigt "oberörbara" *Hindutvavadi*-partiet förlänas en slags anständighet.

## Avgörande utmaning

Förvisso kan Dunkel-affären visa sig bli en avgörande utmaning mot Kongressregimen. Inte bara så att man befinner sig i konfrontationsställning gentemot den samlade oppositionens breda spektrum i frågan, utan oppositionen har lyckats mobilisera en betydande gräsrotsopinion bakom sig. Vid sidan om många mindre BJP-manifestationer har vänsterkrafterna organiserat väldiga protestdemonstrationer som samlat hundratusentals deltagare i de stora metropolerna Bombay, Delhi och Calcutta

– demonstrationen i Delhi slutade i våldsamma sammanstötningar med polisen.

Även om det är tveksamt om vanligt folk begriper de komplicerade och ofta motsägelsefulla villkor som Gatt-avtalet innebär så har åtminstone stora delar av massorna fått känna på de skadliga konsekvenserna av överenskommelsen. Inflationen har satt fart igen och under tre veckors tid nådde den åter tvåsiffriga tal, något som inte förekommit de senaste 1,5 åren. Detta bidrog till att det jäser bland folket.

## Utrikesframgångar

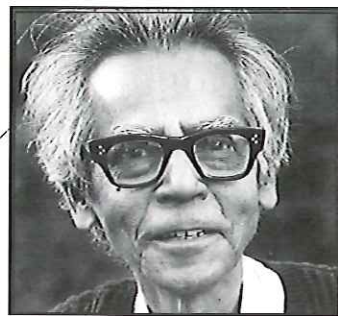
**Narasimha Rao**-regeringen har försökt kompensera sina medelmåttiga insatser på hemmaplan genom att ta poäng på det internationella planet. Regeringen betraktar det som en stor framgång att man lyckades förmå Pakistan att dra tillbaka en resolution om Indiens sätt att sköta konflikten i Kashmir som skulle ha behandlats av FN:s kommission för mänskliga rättigheter i Genève. Detta trots att tillbakadragandet inte var den indiska delegationens förtjänst utan ett resultat av intensivt och omfattande diplomatiskt arbete på global nivå.

Regeringen tror sig också ha vunnit en del poäng på att stå som värd för stats- och regeringscheferna i G15-gruppens (den sk alliansfria gruppens) toppmöte i New Delhi. Men ungefär hälften av medlemsländernas statsöverhuvuden kom inte till mötet. På samma sätt betraktades den veckolånga sessionen som FN:s *Economic and Social Council of Asia and the Pacific* i den indiska huvudstaden som en framgång för regeringen.

Medan allt detta pågår är den dominerande centerkraften Janata Dals överksamhet iögonfallande. En ström av avhopp av partiets ledamöter i parlamentet och i Uttar Pradesh delstatsparlament, den öppna utmaningen mot partiets centrala ledning från olika regionala satrapers sida, den olösta ledarskapsfrågan sedan **V P Singh** vägrat acceptera att bli partiordförande, samt bristande omprövning av partiets politik – centrerad kring de trubbiga Mandal-parollerna, allt har bidragit till partiets försvagade ställning.

På det hela taget saknas det på den indiska nationella scenen för närvarande, inför den kommande rundan av delstatsval de närmaste 12 månaderna – val som otvivelaktigt kommer att tjäna som en generalrepetition inför nästa parlamentsval – en tydlig regi.

Ajit Roy





# Domarkår på fall

# Indiska rättvisan alltmer urholkad

**Domstolsväsendet i Indien brottas med allt större problem. Ett exempel är hovrätterna i landet där allt fler domartjänster helt enkelt är obesatta. Och de väntande domstolsfallen blir allt fler.**

● I Indien finns totalt 18 hovrätter som vanligen är de respektive delstaternas högsta rättsinstanser. I dag saknar dessa hovrätter hela 91 domare och målen som ligger obehandlade blir fler och fler.

Värst är läget i Allahabad där 662.343 fall står på kö. Det äldsta är från 1961. Äldsta fallet i Calcutta är från 1955 och där väntar 218.183 fall på rättsens prövning. Förhållandena är lika över hela landet, och i Madras t ex ligger 215.262 fall och väntar där det äldsta är från 1973.

– Systemet är ruttet, säger P N Lekhi, ordförande för Delhi hovrätts advokatsamfund. Poliskåren har mångdubblats i takt med den sk utvecklingen. Men rättsväsendet står stilla, påpekar han. Och han räknar med att det totalt i landet finns omkring 10.000 vakanser bland domarna.

Dessutom är rättsväsendet så dåligt utrustat att det helt enkelt inte går att lösa småfall med förlikningar eller med enkla förhandlingar. Allt måste gå till domstol och där hinner ingen med.

## Politiska tillsättningar

Ett av skälen till förfallet är att utnämningen av domare i allt högre grad har politiserats. Men domare med "den rätta inställningen" är inte alltid lätta att hitta och då får ofta saken bero i väntan på den rätte. Detta gör i sin tur att kvaliteten på domarkåren sjunker. Otaliga är vittnesmålen om hur lätt det är att påverka domare om man kan betala eller om man har inflytande.

– Indien har allmänna val, ett parlament och ett formellt fristående rättssystem, och därför kallas Indien en demokrati. Men det dagliga livet är oerhört auktoritärt, där finns inte demokratin. Här finns ett förtryck som de höga herrarna aldrig ser för de ser bara garneringen på tårtan. Men här längst ner ser det annorlunda ut...

Det säger advokaten och fredsaktivisten R R Sivalingam som frigavs i december efter att ha suttit oskyldigt fängslad i Madras (se SYDASIEN nr 4/93 & 1/94). Hans fall visar att hämndlystna tjänstemän utan problem och utan risk för efterräkningar kan få polismakten att beröva någon friheten.

Och bredvid står rättsapparaten som i

bästa fall är ointresserad men oftare legitimerar övergreppen genom att godta dem eller genom att i årtal begrava dem i sin byråkrati.

Det en gång så stolta och självständiga indiska rättsväsendet är idag i gungning.

Thomas Bibin

## THE INTERNATIONAL SMILE OF THE GULF

**FLYGA MED GULF AIR TILL:**

**DHAKA, KARACHI, DELHI, MADRAS  
BOMBAY, COLOMBO, BANGKOK, SINGAPORE  
SYDNEY/MELBOURNE, HONGKONG, MANILA  
GULF-STATER OCH AFRIKA.**

**metropolresor**

Luntmakargatan 42  
111 37 STOCKHOLM

Tel: 08-10 45 58

Fax: 08-723 06 66

**GULFAIR** طيران الخليج

**FLYING WITH STYLE.**



# Hållbart alternativ till dammbyggena i Narmada

## Banas-projektet ger vatten åt småbönderna

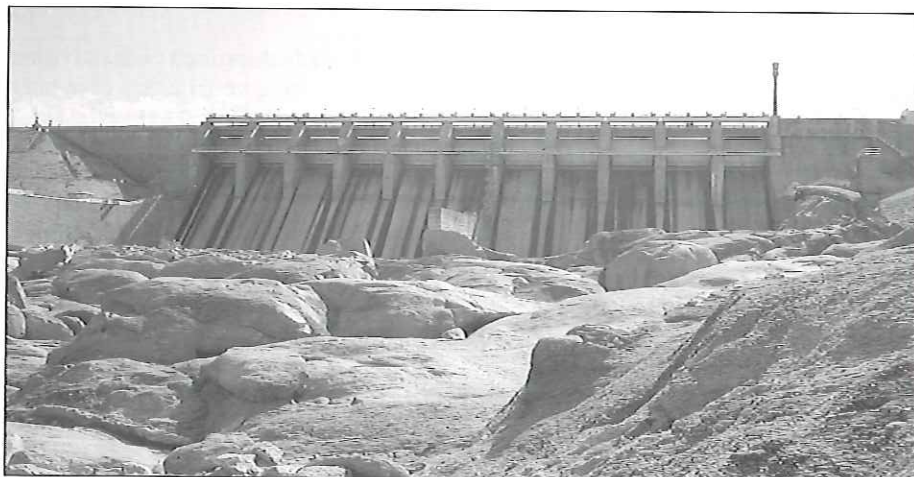
**D**et stora dammprojektet Sardar Sarovar kring floden Narmada i centrala Indien är tänkt som en lösning på bevattningsproblemen i delstaten Gujarat. Sanningen är den motsatta. De torkdrabbade områdena kommer även i fortsättningen att bli utan vatten, även om projektet genomförs.

I Banasflodens uppsamlingsområde i norra Gujarat håller man just nu på att utveckla ett alternativt program för att tillgodose vattenförsörjningen till småbönder som drabbats hårt av både torka och försaltning av sina jordar. Banasprojektet är också ett viktigt inlägg i debatten om konstbevattning och stora dammar i allmänhet och Narmadaprojektet i synnerhet.

Efter Världsbankens tillbakadragande i mars 1993 från det kontroversiella dammprojektet kring floden Narmada, går mångmiljardprojektet på kryckor. Under förövändningar om stora och lukrativa vinster försöker nu den indiska staten i stället att få in pengar till projektet genom att sälja obligationer, s k "bonds" till rika investerare i och utanför landet.

### Situationen i Gujarat

Den stora folkliga rörelsen "Rädda Narmada" – (*Narmada Bachao Andolan*) med **Medha Patkar** i spetsen driver motståndet mot Narmadaprojektet vidare. Enligt planerna är dock Gujarat en av de delstater som om projektet Sardar Sarovar genomförs, kommer att få de största fördelarna. Därför är också debatten om dammar och vattenförsörjning mycket livlig i



*Dantiwadadammen som dämmer upp Banasfloden i norra Gujarat är av "medelstorlek" enligt indiska mått. Dammen byggdes med hjälp av lån från Världsbanken redan 1965.*

delstaten.

Gujarat brukar traditionellt räknas till en av de torrare delstaterna i Indien. Enligt delstatsregeringen klassificeras hela 56 *talukas* (små "kommun"-liknande indelningar) som "draught prone areas" – d v s torkdrabbade områden i Gujarat. Men det kan se väldigt olika ut på olika håll i delstaten. Till de torrare områdena räknas framförallt Saurashtra i söder, Kuchchh i väster samt de norra delarna. Dessa områden är också de som blivit eftersatta på flera andra sätt i det annars relativt rika och industriellt framstående Gujarat. Utvecklingsåtgångarna har dock varit få i just dessa regioner vilket kanske inte enbart är negativt, om man ser till vilken typ av satsningar som gjorts.

Utvecklingsprojekten har så gott som

alltid varit kostsamma och storskaliga konstruktioner som inte kommer småbönderna till del. Flera av dem har rent av varit till mer skada än nytta. I Saurashtra t ex har dammar och konstbevattning gett bönder möjligheter att satsa på odlingar av avsalu-grödor som sockerrör. Sockerrör är en oerhört vattenkrävande gröda. Detta har vidare inneburit att småböndernas mark har exploaterats och att de knutits upp till sockerindustrierna.

I andra fall har bönder som bor nedströms från en damm plötsligt funnit sig vara helt utan vatten när dammluckorna stängts efter en monsun. De som fått del av kanalvattnet har efter några år fått se sina fält försumpas p g a läckage i kanalen. Vidare har man fått ett allt större problem med försaltning av jordarna.

## En miljon tvångsförflyttas i Narmadaprojektet

● Narmadaprojektet är ett gigantiskt fördämningsprogram för Narmada, en av Indiens största floder. I dammprojektet ingår, förutom de två giganterna Indira Sagar och Sardar Sarovar även drygt 3 000 små, 135 medelstora, ett trettiotal större dammar.

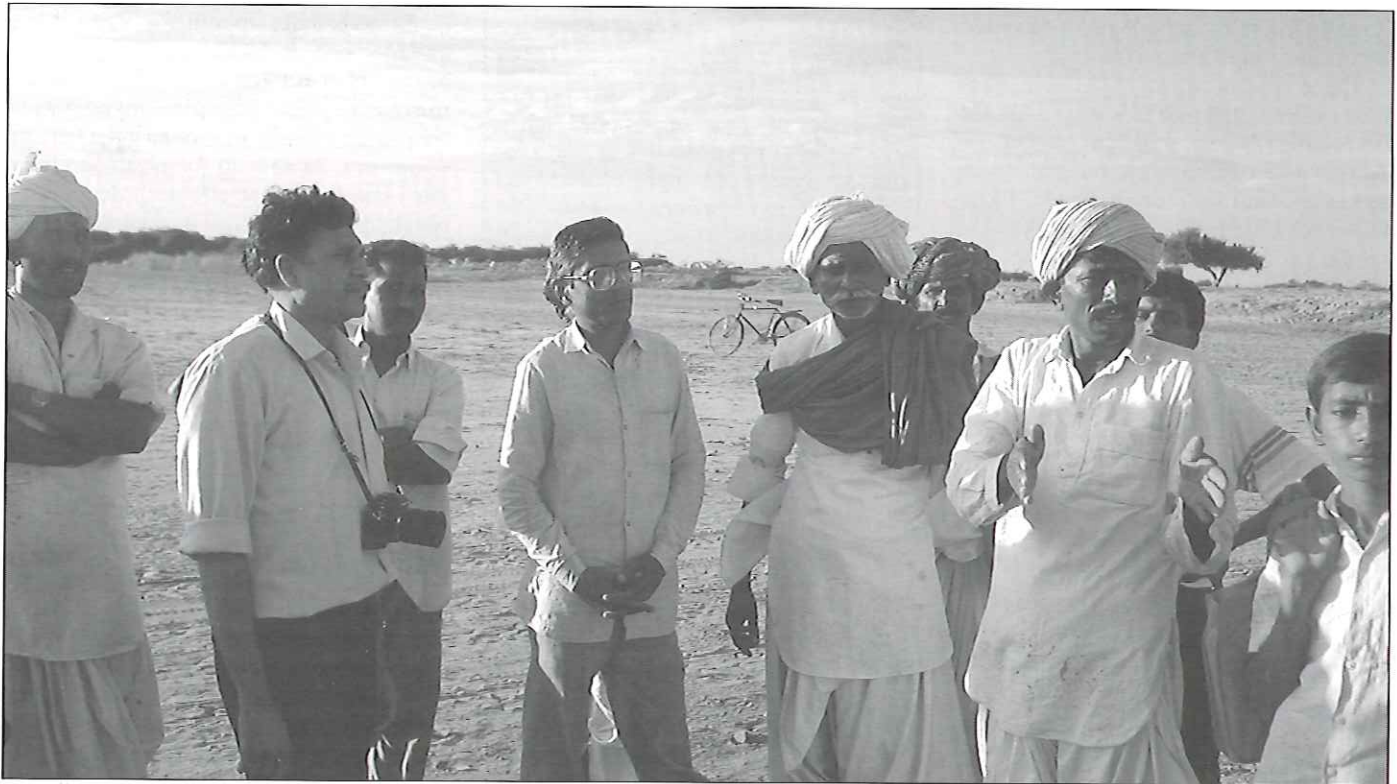
Projektet är ett s k "multipurpose projekt" vilket innebär att dammarna dels ska användas till konstbevattning men även till att alstra elektricitet samt förse områden med dricksvatten. Sammanlagt kommer ca 1 miljon människor

tvångsförflyttas, varav 70.000 endast p g a Sardar Sarovar. Många av dessa tillhör de mest utsatta grupperna i det indiska samhället; stambefolkningar och fattiga lågkastiga. Närmare 200 000 hektar jordbruksmark beräknas vidare att läggas under vatten och likaså ca 350 000 hektar skog. Det samlade folkliga motståndet som leds av "Rädda Narmada"-rörelsen, har inriktats på Sardar Sarovardammen som påbörjades -87. Efter år av kritik från den samlade nationella och internationella miljö-

och människorättsrörelsen, drog sig Världsbanken ur projektet i mars -93.

Därmed förvandlades frågan till en inhemsk angelägenhet vad gäller finansieringsdelen, men dock inte vad gäller tvångsförflyttningarna, som många gånger genomförts med oacceptabla metoder. I december -91 tilldelades "Rädda Narmada"-rörelsen *The Right Livelihood Award*, det sk alternativa nobelpriset för sin kamp för de fattiga och förtryckta gruppernas rättigheter.





Världsbanksprojektet har ryckt undan möjligheterna för småbönderna kring Banasfloden att få vatten till sina fält. Banasprojektets initiativtagare Vijay Paranjpye ses här till vänster i bild.

Det är bl a detta som inträffat i Banasområdet. Problemen är i och för sig inte helt omöjliga att rätta till – men då krävs ett nytt, holistiskt synsätt på utvecklingen av vattenresurser i ett flodområde som Banas. Myndigheterna här har emellertid utdömt hela Banasområdet som redan färdigexploaterat.

### Narmadaprojektets skuggsidor

Tillsammans med Vijay Paranjpye, ekonom från Pune men också sedan flera år en flitig debattör i dammfrågor och författare till flera böcker i samma ämne, och två av hans kolleger åker vi på spikraka vägar genom norra Gujarat. Landskapet utanför bilfönstret ser torrt och ökenliknande ut.

Några enstaka gröna träd och fält. Däremellan taggiga buskar och torr, gul sandjord. Vi är på väg mot Banasfloden. Efter ett par kilometer passerar vi för första gången Banasfloden eller rättare sagt det som var en flod. Framför oss ligger nu en fullständigt uttorkad, bred flodfåra. Nu ligger klipporna kala där vatten tidigare brusade fram. Vijay förklarar situationen för oss.

Dantiwadawada-dammen som ligger ett par kilometer norrut, byggdes 1965 med hjälp av lån från Världsbanken. Vattnet från dammen leds i kanaler till andra områden längre österut som hade vattenbrist. Luckorna till dammen stängs så fort regnperioden är slut vilket gör att floden är helt torrlagd förutom under regnperioden. Andra får vatten medan de som tidigare hade blir utan.

Meningen är, förklarar han vidare, att

vatten ska ledas hit i flera hundra kilometer långa kanaler från Sardar Sarovardammen på Narmadafloden. Men detta kommer tidigast att ske år 2025, säger Vijay med en lätt ironi i rösten.

Vi känner oss omtumlade över denna förklaring till lösning på vattenförsörjningen. Hur har planerarna tänkt sig att folk ska klara sig här då? Så småningom när vi åker vidare och passerar den torra floden ännu några gånger, börjar vi ana omfattningen av ett tilltag som detta. En flod utan vatten i Indien måste ju innebära detsamma som att hela livsnerven för befolkningen är avklippt eller? Hur ser egentligen bönderna själva på problemen?

### Medvetna bönder

Frammot eftermiddagen stannar vi till vid Banasflodens strand inte långt från Radhanpur. Nere vid flodbädden står några enstaka pölar med vatten. Det är allt. Längre bort ser vi bönder med boskap närma sig. Kanske ska de vattna sin boskap säger vi hoppfullt. Här finns i alla fall lite vatten kvar.

Men våra förhoppningar skingras snart. Det visar sig att vattnet här är bräckt. Ingen boskap kan dricka det, än mindre människor. Medan vi står där kommer bönder åkande i lastbilar, på motorcykel och gående från den andra stranden.

Det är långa stålliga gujaratiska bönder med bländande vita turbaner. De samlas i en ring kring oss och undrar vad som står på. Kvinnorna håller sig lite på avstånd. Vijay och hans två kollegor förklarar varför vi är där. Plötsligt hörs skratt och en

av männen säger;

– Situationen här har blivit helt absurd. Först har myndigheterna genomfört en dämning av floden för en massa pengar så att vi inte har vatten, sedan får de ta ett nytt lån för att dra hit vatten genom kanaler ända från Narmada. De andra nickar och fyller i:

– Och under tiden planerar man att dra en pipeline med dricksvatten eftersom det dröjer till år 2025 innan vi har dricksvatten!

Han som talar mest heter **Jalabhai R Chadoda** och kommer från byn Lothia i närheten. Han vet vad han talar om. För några år sedan organiserade han bönderna i byn i en av de största demonstrationerna i Gujarat mot Narmadaprojektet. Men även här har bönderna gått till kamp och tillsammans med den lokala frivilligorganisationen fått igenom en del krav. Nu öppnas dammluckorna i Dantiwadadammen mer än bara en gång under monsunen. Problemet är bara att man aldrig i förväg får veta när vattnet släpps på, vilket omkullkastar varje möjlighet att planera skördar och att tillvarata vattnet till åkrar och fält.

På vägen tillbaka till bussen stannar Vijay till. Han pekar ner i marken och säger: – Ni kan väl ta några foton här. Saltet ligger som rimgrost på den gula, torra jorden. Vi tvivlar på att bönderna ens kan vänta i fem år på vatten. Och än mindre 25.

### Dålig lösning

Motståndarna till Narmada SSP (Sardar Sarovar Project) och kritiker av stora dammbyggen i allmänhet menar att SSP är



en utomordentligt dålig lösning på vattenförsörjningsproblemen i Gujarat.

Enligt planerna ska nämligen 70-80 proc av det vatten som leds in gå till konstbevattning i de centrala delarna av Gujarat. Alltså inte till de områden som man tidigare klassificerat som torkdrabbade. I klartext innebär detta att av de 56 talukas som räknas till de torkdrabbade, kommer 8 att få vatten till både dricksvatten och bevattning, 12 får bara till konstbevattning och de 36 övriga talukas får inget vatten alls. Detta har fått kritikerna att se rött och undra om projektet överhuvudtaget är tänkt som en lösning på de problem som största delen av Gujarats befolkning har med vattenförsörjningen.

## Planer i teorin

För det andra är detta planer i teorin. I praktiken visar tidigare studier av stora dammprojekt att man i verkligheten förmodligen kommer till ett ännu sämre resultat.

En studie av 37 färdiga dammar visar att de i genomsnitt bevattnar 58 proc av de planerade ytorna. I vissa fall har resultatet varit så dåligt som runt 25 proc. Vidare så ifrågasätter man konstbevattning i den här formen överhuvudtaget eftersom läckaget från dammar och kanaler leder till försumpning och försaltning.

Konstbevattningshysterin världen över har lett till att man idag tvingas överge lika stora arealer pga försumpning och försaltning som man vinner genom nyodling med hjälp av konstbevattning. Frågan är mycket känslig och har blivit en sorts symbolfråga i Gujarat.

Men det handlar inte längre bara om ett enskilt dammprojekt eller ens dammprojekt i allmänhet utan SSP har blivit symbol för den typ av utveckling den representerar. Utveckling för vem? – städer eller landsbygd? – Storskaligt eller småskaligt? – Få stora dyra projekt eller många små och billiga? – Vilka grödor skall odlas på fälten? – Avsalugrödor eller mat?

## Mot källorna

Nästa dag åker vi vidare på vår fälttur. Vi startar tidigt. Redan vid 10-tiden har det hunnit bli mycket varmt. Vi åker längs Dantiwadadamms kanal som plöjer likt en autostrada genom landskapet. Längs hela kanalen ser vi små dieselpumpar som leder vatten till fälten utefter kanalen. Prasant, en av de unga ingenjörerna som arbetar tillsammans med Vijay förklarar att det är förbjudet att ta upp vatten. Troligtvis betalar de mutor till någon tjänsteman eller jordägare i trakten, säger han lite uppgett.

Vi åker vidare och stannar så småningom till vid själva dammen. Ytan ligger spegelblank och det råder en konstgjord tystnad. Dantiwadadammen är av medelstorlek enligt indiska mått, berättar Vijay.

● Sedan våren -93 har Svalorna (Indien-Bangladeshsektionen i Lund) gett ekonomiskt stöd till forskningsdelen av Banasprojektet. Projektet kommer att fortgå i mellan 3-5 år och inleder sin andra fas under sommaren 1994. Vijay Paranjpye som står bakom projektet, är ekonom men även kritiker och debattör i dammfrågor. Han har även gett ut böckerna "High Dams on Narmada" och "Evaluating the Tehri Dam" (INTACH Series, New Delhi). I Sverige är det möjligt att stödja alternativen genom Svalornas Miljöfond, postgiro 90 12 34-5.

Men nog tycker vi att den ser rätt stor ut där den står. Framifrån liknar den ett monster med långa tänder och en stor gapande käft. Det är också så dammar avbildas av demonstranterna till Narmadaprojektet.

Efter lunch hos en lokal NGO beger vi oss mot Banasflodens källa. Vi korsar delstatsgränsen och kör in i Rajasthan. Vijay berättar att det var svårt att få fram uppgifter på var exakt källan fanns. Ingen verkade veta och framförallt inte myndigheterna som står för planeringen av vattenutvecklingsprojekt. Eftersom Banas först blir en flod på den gujaratiska sidan om gränsen har myndigheterna i Rajasthan inte brytt sig om att markera ut källan på sina kartor. Det motsatta förhållandet gällde i Gujarat.

Detta är, menar Vijay, en stor begränsning. Om man inom ett distrikt beslutar sig för att starta någon form av utveckling så tar man bara hänsyn till den del av text ett uppsamlingsområde, som ligger inom distriktets gränser. Men menar han, ett ekologiskt system, som ett uppsamlingsområde är, anpassar sig inte efter politiska gränser som delstater, distrikt eller talukas. Hela upprinningsområdet måste ses som en helhet – i ett holistiskt perspektiv. Vidare gäller principen om minsta möjliga påverkan. Man kan styra vattnet, menar Vijay men aldrig stoppa det helt.



Banasfloden ligger torr efter monsunen när dammluckorna stängts. Vattnet leds genom kanaler till andra områden i stället.

En nödvändig uppgift för Vijay, hans kollegor och de NGO:er som redan står bakom idén till Banasprojektet, blir att försöka få både ansvariga myndigheter från olika distrikt och olika NGO:er att samarbeta. Få dem att förstå, att vad man gör i ena änden har effekter i den andra, som kanske inte alltid är önskvärda. För att utveckla ett uppsamlingsområde (*catchment area*) för en flod måste man börja vid källan (*gamukh*) och arbeta sig nedåt, dvs i vattnets strömriktning.

Genom att bli fråga sig fram bland lokalbefolkningen hittade man till slut källan. Vi når den framemot eftermiddagen. Den liknar en oas. Omgärdad av en stor palmlund finns källan och ett tvåtusenårigt Shivatempel. Precis som på många andra håll i Indien och Sydasiens har man byggt ett tempel till gudarnas ära vid källan. På detta sätt har ursprungskällorna och lunden bevarats. Tempeltankarna utgjorde tidigare byarnas vattenreservoarer. Tyvärr har dessa idag mist sin betydelse.

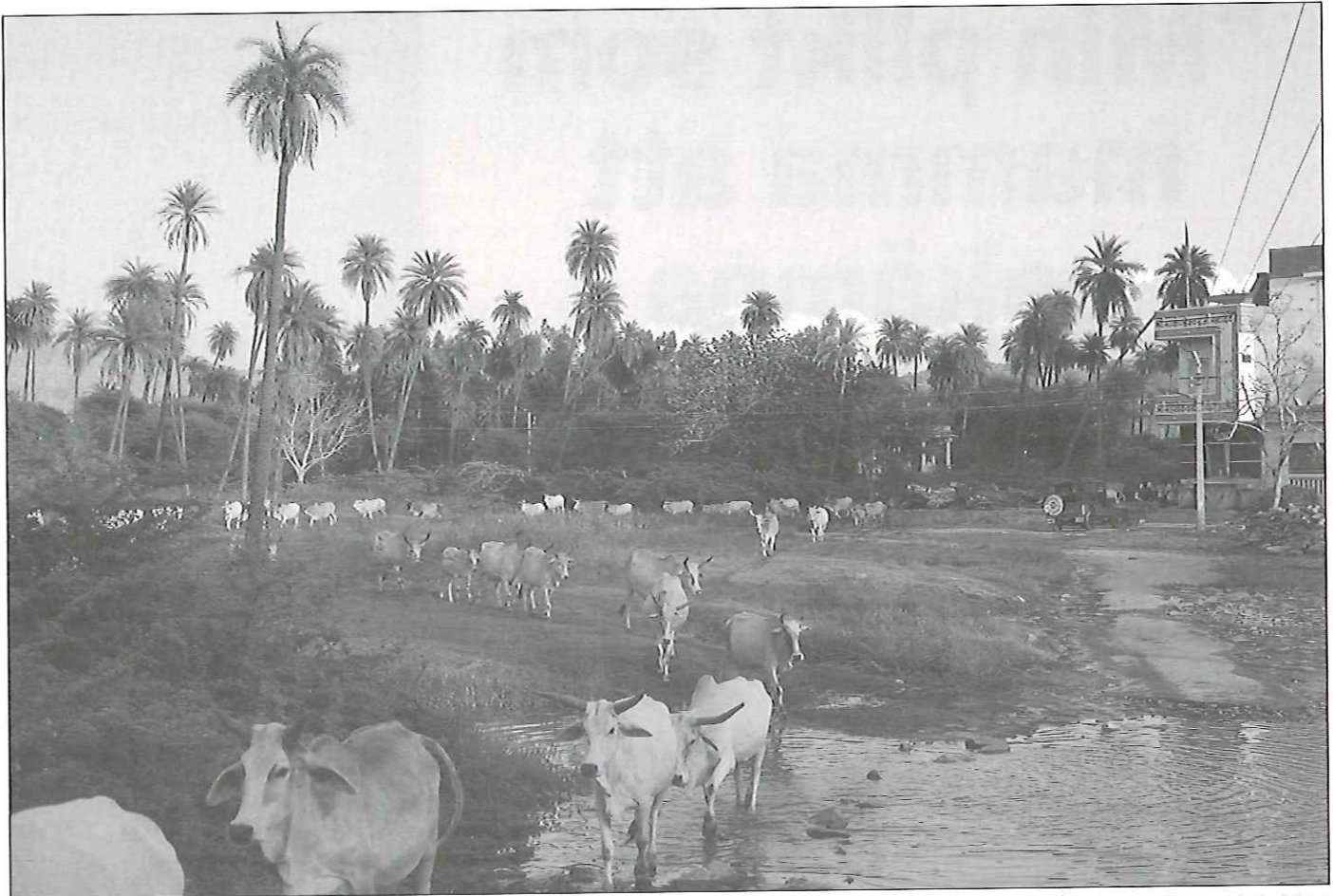
När vi kastat en sista blick på templet och börjat gå, dyker plötsligt ett tiotal kor upp på en stig på andra sidan templet. En herde i röd turban driver dem framåt. Efter några minuter är antalet uppe i över hundra. Vi glor på kossorna som väller fram. Kossorna glor tillbaka medan de sakta makar sig fram.

– Visst finns här vatten, utbrister Vijay. Om all den här boskapen kan överleva så finns det hopp även för människorna. Vi måste bara lära oss att ta vara på det vatten som finns. På rätt sätt.

## Alternativet och metoderna

På kvällen några dagar senare samlas vi tillsammans med Vijay och hans kollegor hos en lokal NGO – Jan Vikas, i Ahmedabad. Syftet är att Vijay ska hålla ett föredrag om Banasprojektet. Ett tiotal personer är samlade i ett av rummen. Vi väntar på ytterligare några som inte kom-





*Banasflodens källa är utgångspunkten för vattenutvecklingsprojektet som ska ge både människor och boskap vatten i ett torkdrabbat område.*

mit ännu. Vad vi vet om Jan Vikas är att det är en av de mest vitala NGO:erna i området och dom som ska ställa sina resurser till förfogande för Banasprojektets implementeringsfas. De står bl a för träningen av fältarbetare och samordningen mellan olika NGO:er. Till slut när alla kommit och vi har blivit serverade té kommer föredraget igång.

Vijay förklarar att vad de har arbetat med i Banasområdet är att utarbeta ett system för att utveckla ett uppsamlingsområde, ett sk "catchment area". Ett uppsamlingsområde utgör en helhet, ett ekologiskt system.

Hela projektet bygger till stor del på att med hjälp av olika utarbetade metoder samla upp och konservera det vatten som kommer med monsunregnen varje år samt att fylla på grundvattnet. Genom att ta vara på det vatten som finns i ett område, kommer det inte att behövas vatten via kanaler från dammar flera hundratals kilometer bort. Vidare kommer ingen att behöva bli lidande i den ena änden för att man får vatten i den andra, förklarar han.

Vilka metoder som är bäst beror på faktorer som klimat, nederbörd, geologi, växtlighet, lutning i landskapet osv. Under forskningen har man därför valt tre olika platser som skiljer sig i dessa avseenden. Avsikten är därmed att få fram de mest optimala lösningarna för varje typiskt område. Poän-

gen är att alla lösningsförslag ska kräva mycket små kapitalinsatser och ett minimum av modern teknologi. Arbeta och underhåll skall kunna utföras av lokalbefolkningen och planeringen skall göras i samråd med dem och inte över deras huvuden.

Man räknar med att alla som bor i flodområdet skall kunna ta ut två skördar om året och få en tilldelning på 300 liter/capita och dag.

En viktig del i allt sådant här arbete är växtligheten. Torka och ett minimum av växtlighet går alltid hand i hand men vilket som orsakar vad är inte alltid en självklarhet.

I Banasområdet är det inte meteorologisk torka, dvs det är inte en exceptionellt liten mängd regn som orsakar jordtorkan. Däremot finns mycket sparsamt med växtlighet, knappt om träd och gräs som skulle kunna binda vattnet i jorden och ge skugga. Det regnvatten som faller, rinner därför bort eller avdunstar och jorden torkar. I ett kuperat landskap tar regnvattnet jorden med sig nedför backarna och lämnar landskapet kallt och eroderat. Det första steget är därför att plantera träd, buskar och om landskapet är kuperat ibland t om gräs.

### Små vattentankar

Små vallar eller gropar i backarna kan ge ytterligare hjälp för att hindra vattnet från att rinna bort. Men det allra viktigas-

te är tankar att samla vattnet i och mycket av forskningen går ut på att ta reda på var man skall gräva dessa för att de med säkerhet skall fyllas varje år. En tank är en liten till synes oansenlig grävd "bassäng" på kanske 10 gånger 15 meter omgärdad av en liten trädunge som ger skugga. Dessa skall möjliggöra bevattning så man kan ta ut en andra skörd samt tillhandahålla dricksvatten åt boskapen.

Genom att fylla på grundvattnet torkar inte de vanliga brunnarna ut utan människorna skall kunna hämta sitt dricksvatten där året runt. Detta gör man med hjälp av s k "percolation ponds", fritt översatt "filtreringsdammar". Dessa är grävda djupa håll i marken som också de fylls på av regnvattnet. Sedan täcker man över hålet och låter vattnet sippra ut i marken och sakta silas genom jorden för att sedan helt enkelt bli grundvatten som kan tas upp från den vanliga brunnen.

Vi slås båda av att det hela låter så enkelt och när vi en vecka senare får tillfälle att besöka Ralegha Siddhi, en by tio mil utanför Pune mitt i ett torrområde, förstår vi att det inte är vi som har missuppfattat och förenklat alltihop. Det är enkelt och det är det som är poängen.

**Text och foto: Marjo Lampinen Qvist & Lars Qvist**  
Svalorna, Indien-Bangladeshsektionen i Lund



# ”Min plikt som mamma att bekämpa barnprostitution”

När jag ser alla dessa barn som blir sexuellt utnyttjade kan jag ibland tappa hoppet om både barnens framtid och vårt arbete. Samtidigt finns det något som säger mig att vi inte får ge upp – inte nu – för nu tror jag att det kommer att börja hända saker, säger **Maureen Senaviratne**, journalist och samordnare för organisationen PEACE på Sri Lanka.

Det är en solig och klibbig söndag, som så många andra dagar på Sri Lanka. Avgaser och föroreningar ligger som ett lock över huvudstaden Colombo och i utkanten av staden på Fife Road håller Maureen Seneviratne på att skicka iväg sina barnbarn till en släkting. Takfläktarna går på högsta hastighet och själv fläktar hon sig ytterligare med en bunt papper som hon viftar framför ansiktet. När barnen äntligen kommer iväg sätter hon sig vid skrivbordet och pustar ut.

– Dom är underbara även om jag känner att jag inte har hälften av den energi som dom har, säger hon och skrattar.

## Mot barnprostitution

Barn har alltid engagerat och intresserat Maureen Seneviratne. Som journalist och krönikör på Sunday Times tar hon alla tillfällen som ges att skriva om barns situation i Asien, främst på Sri Lanka. Sedan några år tillbaka arbetar hon för en organisation som heter PEACE som är en lokal grupp av ECPAT som står för *End child prostitution in asian tourism*, som bland annat stöds av svenska rädda barnen. Organisationen arbetar för att sprida information och upplysa om barns rättigheter och nu lägger de ner mycket tid och energi på barn som utnyttjas sexuellt.

– Det är mycket svårt att uppskatta hur många det är som utnyttjas av turister eftersom det finns så många orsaker till att barnen säljer sig. En del barn är utskickade på de stora turiststränderna av sina föräldrar för att på något sätt skaffa pengar till mat och annat nödvändigt. Andra barn håller till på stränderna för att de tycker om att vara där och så händer det att både privatpersoner och så kallade agenter lovar



*Barn har alltid intresserat och engagerat Maureen Seneviratne som sedan några år tillbaka arbetar för PEACE. En organisation på Sri Lanka som bland annat försöker stoppa den ökade barnprostitutionen.*

dem både utbildning och chans att lämna Sri Lanka om de bara 'ställer upp' lite tillbaka.

Barnen i de här fallen är pojkar i 3-16 års åldern. De allra flesta är mellan sex och fjorton år gamla.

– Agenterna som ofta är knutna till en maffia tar med sig barnen till hotell eller något hus där barnen får bo. Av de barn vi träffat berättar många att när de kom till hotellet eller huset fanns flera killar i deras egen ålder och de började ana vad som pågick.

## Barn kidnappas

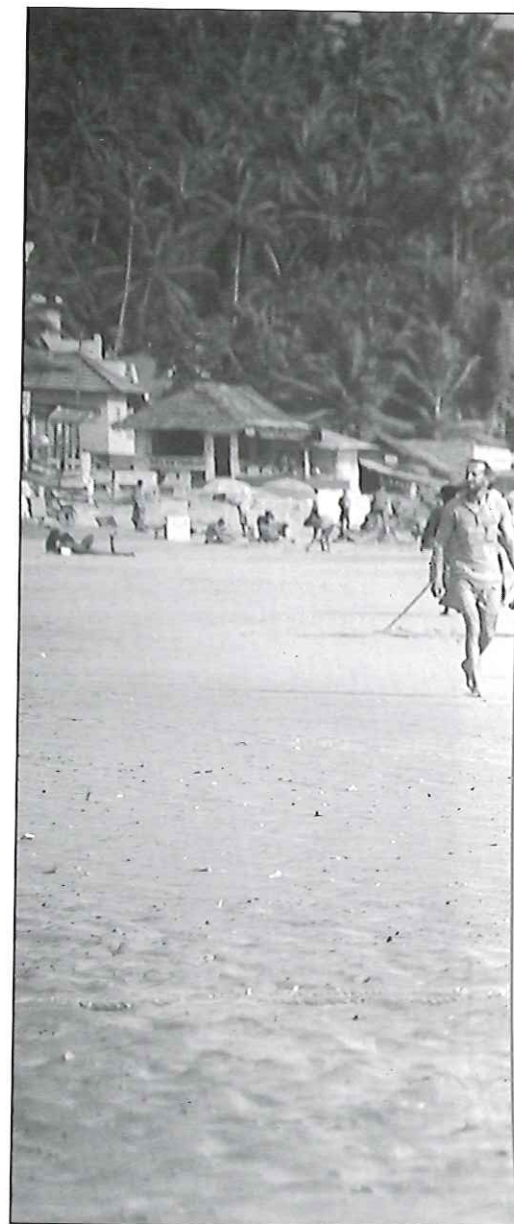
Maureen Seneviratne berättar att även om många killar helt enkelt kidnappas på stränderna finns det agenter som följer med barnen hem och antingen frågar om de får köpa barnen eller säger att de lovar dem en bättre framtid med bra utbildning och annat om de bara får ta barnen med sig.

– Det är klart att det låter lockande både

för barnet och föräldrarna. Det blir ju en mindre att försörja i familjen och dessutom kan deras son få något som de som föräldrar inte kan ge honom när det är ont om pengar: Utbildning.

Och så är karusellen igång. Barnen far ofta mycket illa. En del får chans att gå i skola men måste betala med sin kropp. De stängs in, får inte leka utan förödmjukas genom att behöva tillfredsställa ett visst antal turister varje dag. En del försöker rymma – få lyckas. För att stå ut börjar vissa barn med droger och dras in i brottslighet och den dag de slängs ut för att de inte längre duger, har de mycket svårt att klara sig.

– Det jag inte kan förstå är hur man som vuxen människa kan utnyttja barn för att tillfredsställa sin sexuella lust. De flesta pedofiler som kommer till Sri Lanka är män. Helt vanliga, både yngre och äldre och de reser antingen själva eller med en grupp. Många har familj i sina hemländer och till och med barn i samma ålder. Men de pedofiler jag kommit i kontakt med menar att de gör inte alls något fel. För







*Det är småkillar i sex till fjortonårs åldern som är mest intressanta för agenter och pedofiler som drar omkring på stränderna för att antingen kidnappa eller ta barnen med sig till sitt hotell.*

Foto: ANN EBERHARDSON

enligt dom så hjälper dom barnen att utveckla den sexuella nyfikenhet som alla barn har.

### **Pedofilhotell**

Maureen Seneviratne berättar vidare att det finns även hotell på Sri Lanka som är kopplade till pedofilresebyråer som finns bland annat i USA, Tyskland och England men även i Danmark och Sverige.

– Just dom turisterna kommer bara hit för att ha sex medan andra pedofiler gynnar turistnäringen på andra sätt också, säger hon med en ton av ironi.

Att gynna turistnäringen – det är just vad regeringen vill satsa mer på. Trots att det sedan 10 år tillbaka råder inbördeskrig på norra delen av ön ökar turismen för varje år.

– Och därmed ökar barnprostitutionen också om det inte händer något snart. Information tror Maureen Seneviratne är en viktig åtgärd för att minska och så

småningom stoppa prostitutionen.

– Jag skriver om det så ofta jag kan i olika tidningar och vi gör informationsblad och broschyrer som vi delar ut. Sedan uppvakter vi även regeringen med jämna mellanrum och ger dem förslag till vad som kan göras. Nu börjar det i alla fall hända lite saker. Vi har fått några länders resebyråer (däribland Sverige) att upplysa om prostitutionen. På baksidan av en biljett till länder drabbade av barnprostitution står att man inte får utnyttja barn under 18 år enligt FN:s barnkonvention och att man ska tänka på turismens framsidor och baksidor.

Dessutom jobbar PEACE just nu tillsammans med UNICEF för att få ut information till 100 mödrar med barn som jobbar på stränderna och man planerar även ett gatubarnsprogram.

– Vi berättar om hur farligt det är att sälja sig sexuellt och vi försöker även utbildna barnen i främst språk och matte.

PEACE informerar ofta mycket om HIV och Aids. Många barn dör i Aids och det

skrämmar Maureen Seneviratne.

– Vi har en aidsepideemi på Sri Lanka och det tror jag också beror på att prostitutionen inte är centraliserad på samma sätt som i Bombay eller Bangkok, säger hon och påpekar att just detta är en fördel för regeringen som menar att landet inte alls har sådana problem med barnprostitution som vissa andra länder i Asien har.

– Nej, säger hon och suckar, det är inte alltid ett roligt jobb även om jag känner att vi gör nytta. Det är svårt att inse att barn som egentligen är starka inte har den minsta styrka i lagen. Då måste någon föra deras talan.

Hon blir tyst en stund, rättar till lite papper på skrivbordet, dricker ur glaset med saft och börjar skratta.

– Fast å andra sidan skulle jag aldrig kunna sluta jobba med det här. De är ju mina barn och det är min plikt som mamma att se till att de har det bra.

**Ann Eberhardson**



# Mordhotad författare var redan död!

**T**vå sikhiska organisationer i indiska delstaten Punjab har fördömt boken *Tehrik-e-Mujahedin* och utlyst en belöning på författarens huvud, den pakistanske författaren Dr Sadiq Hussain.

Så rapporterade den ledande nordindiska dagstidningen *Hindustan Times* den 6 mars i år. Boken uppgavs inte finnas tillgänglig i Indien, men utdrag ur den som förekommit i indisk press hade djupt upprört sikher då boken i en avsiktligt förolämpande och sarkastisk ton beskriver sikhernas gurus som "tjuvar, banditer och rövare". En talesman för *Shiromani Gurudwara Prabandhak Committee* hävdade att boken var fylld av lögn och förvränger sikhismens historia, religion och kultur. Organisationen som dragit paralleller mellan boken och **Salman Rushdies** *Satansverserna* uppmanade regeringen att kontakta Pakistans regering och kräva att boken konfiskeras och bannlyses.

Den andra organisationen *Akal Takht*, bestående av 170 akademiker och intellektuella, gick ännu längre och utkrävde en personlig ursäkt från Dr Sadiq Hussain att levereras inom två veckor.

"Om han inte gör det så kommer vi att belöna den som dödar honom med 5 miljoner rupees (1,25 milj sv kr)", förklarade organisationens talesmän.

Nu visar det sig att Dr Sadiq Hussain

## Sikh body offers 50 lakhs for Pak writer's head

redan är död. Boken publicerades 1975 i Lahore och författaren, som inte alls var någon doktor utan bara lagt till Dr-titeln för att imponera, dog en naturlig död några år senare. När boken kom ut väckte den heller ingen debatt, den avfärdades som akademiskt ointressant eftersom den inte byggde på några verifierbara historiska fakta utan uppenbart var en del av det ständigt pågående propagandakriget mellan Indien och Pakistan.

Boken har sedermera förbjudits i Pakistan men exemplar av boken har cirkulerat i Indien, och den nu upplamnade kontroversen blomrade upp sedan Jalandhar-baserade dagstidningen *Ajit* i början av mars publicerat en artikel om boken och dess innehåll.

Uppståndelsen och dödshotet ledde till att boken snabbt förbjöds i Punjab och unionsterritoriet Delhi, men om det är sant

att författaren varit död i snart 20 år är det oklart om någon kan utkräva belöningen på 5 miljoner för att ha dödat Sadiq Hussain.

Intressant att notera är att det uppenbart inte råder någon brist på organisationer beredda att döma författare till döden – och dessa organisationer är inte enbart muslimska.

Vad man undrar lite grand över är varför den här boken dyker upp ur historiens bortglömda gömmor just nu. Kan det ingå i det stegrade kalla kriget mellan Indien och Pakistan, och vem ligger egentligen bakom detta?

I en händelse som inte har något direkt samband informerades Pakistan den 20 mars att man med omedelbar verkan beslutat stänga sitt konsulat i Bombay. Den officiella orsaken anges vara att den hinduextremistiska organisationen *Shiv Sena*, som kontrollerar flera fackförbund med hotell- och restaurangpersonal, tvingat stadens hotell att vägra Pakistans konsulat att fira landets nationaldag i någon av Bombays bankettsalar. **Bal Thackeray**, Shiv Senas ledare, kommenterade beslutet med att han härnäst önskar se att också Pakistans ambassad i New Delhi stängs.

Zac O'Yeah

## Klarläggande om påstådda hot mot den bangladeshiska författarinnan Taslima Nasreens liv

● På senare tid har det förekommit en delfientlig propaganda i internationell press och andra media, bl a i SYDASIEN nr 4/93, rörande en bangladeshisk författare, Taslima Nasreen. Olyckligtvis baseras inte reportagen och kommentarerna på fakta utan är fingerade och tendentiösa. Folkrepubliken Bangladeshs regering anser det därför nödvändigt att förklara sakernas rätta tillstånd, så att eventuella missförstånd som sådan missriktad publicitet kan ha skapat undanröjes.

I juli 1993 var det nödvändigt att förbjuda en roman på bengaliska, med namnet *Lajja* (Skam på svenska), skriven av Taslima Nasreen. Skälet var att boken innehöll material som inverkar menligt på samhälleligt samförstånd och som skulle

### debatt

kunna vålla opåkallade betänkligheter och misstro mellan olika samfund som lever i exemplarisk harmoni i Bangladesh.

Fantasiberättelsen handlar om en inbillad reaktion i Bangladesh över förstörelsen i december 1992 av Babarmoskén i Indien. Den innehöll ett antal påståenden som skulle kunna såra de religiösa känslorna hos såväl majoritets- som minoritetssamfundet. Sedan boken publicerats uppges en religiös grupp i Sylhet, ett distrikt i nordöstra Bangladesh, ha dömt henne till döden. Emellertid förnekade samma grupp på en presskonferens senare fullständigt att så skett, och man hävdade att uppgiften

därom var falsk.

Det bör erinras om att Bangladeshs folk gång efter annan har visat sin totala uppslutning kring och orubbliga tro på religiös och kulturell frihet, och man har uppvisat den yttersta tolerans i religiösa och samfundsmässiga frågor trots svåra provokationer.

Sedan lokala tidningar publicerat motiverade rapporter om mordhotet vände sig Taslima Nasreen till domstolen och begärde skydd. Denna beordrade omedelbart att förse henne med nödvändigt polisskydd, något som också gavs. Inga negativa incidenter har ägt rum och hon har inte inkommit med fler klagomål rörande hot mot hennes liv. Hennes täta sammanträffanden med vänner och släktingar såväl som en



# Tamiler utvisas mot bättre vetande

## "Utmärkt samarbete med Sri Lankas ambassad"



Satliga Utlänningsnämnden med dess ordförande **Johan Fischerström** utvisar tamiler till Sri Lankas huvudstad Colombo. Och där blir de utsatta för förföljelse visade religionshistorieprofessorn **Peter Schalk** i en artikel i förra numret av SYDASIEN.

Ungefär samtidigt som SYDASIEN nr 1/93 kom ut i februari så nådde oss ännu en Amnesty-rapport om läget i Sri Lanka. Denna gång handlar det enbart om Colombo och om den våg av arresteringar som dragit igång igen där sen nära ett år.

Amnesty berättar att tusentals tamiler arresteras varje månad, oftast utan giltiga skäl. Regeringen medger t o m att man arresterat 15.000 personer under andra halvåret 1993 i enlighet med undantagslagarna.

Såväl säkerhetsstyrkorna som väpnade privata grupper utan uniform deltar, och det räcker med att bara vara tamil för att plötsligen plockas upp i Colombo. Tortyr, misshandel och utpressning är vanligt, skriver Amnesty. Och Amnesty pekar ut riskgrupperna, yngre tamilska män, sådana som nyligen kommit eller återvänt till Colombo, de som är utan arbete eller aktuella dokument osv. Amnesty befarar också att de olagliga försvinnandena ska tillta som under åren 89-90 när tusentals "miss-tänkta terrorister" försvann och hittades döda på stränder, i floderna osv.

Den tredje mars berättar Upsala Nya Tidning om en tamilsk flykting i Enköping

ström av journalister, däribland utländska mediarepresentanter, bär ymnigt vittnesmål om det faktum att hennes normala liv på intet sätt inskränkts eller störts.

Det är faktiskt så att fallet blåsts upp över alla proportioner helt i onödan som ett led i en kampanj av vissa kretsar som är ute efter att baktala den totala yttrandefrihet som åtnjutes av alla under den nuvarande demokratiska regeringen i Bangladesh. Det förefaller vara ett sätt att svärta ned bilden av ett land som har kämpat för att återuppbygga sina demokratiska institutioner och uppnå ekonomisk utveckling – med goda resultat åtminstone under de senaste två och ett halvt år av pånyttfött demokratiskt styre som passerat.

**Embassy of The People's Republic of Bangladesh, Stockholm**

som hällde en bensindunk över sig och tände på. Polisen meddelar att det fanns ett beslut om att den nu brände mannen skulle "tas i förvar" i väntan på verkställighet av en eventuell utvisning.

Människor kan således fängslas i Sverige för att de eventuellt kan gömma sig för ett eventuellt beslut om att de utvisas till ett land eller en stad där de löper mycket stor risk att fängslas, torteras eller helt sonika försvinna. Den etniska tillhörigheten räcker.

Den 16 mars har fortfarande inget svar till Peter Schalk kommit från Fischerström på Utlänningsnämnden. Schalk skriver då till invandrarminister Friggebo för att göra henne uppmärksam på vågen av utvisningar av tamiler från Sverige till Sri Lanka. Han protesterar mot att de ansvariga gömmer sig bakom frasen "kan inte ta ställning i enskilda fall" och kräver att någon tar ansvar för de uppenbart farliga utvisningarna till Sri Lanka.

Den 18 mars anländer ett brev från Utlänningsnämndens Fischerström till SYDASIEN. Generaldirektören skriver där att han "från principiella och legala utgångspunkter" inte anser sig "ha möjlighet" att besvara Peter Schalks artikel i vårt förra nummer.

Vilka principer och lagar hindrar en minister och en generaldirektör att diskutera det faktum att Sverige utvisar tamiler (inte en tamil utan tamiler som grupp) till Colombo där de bevisligen löper mycket stor risk att bli utsatta för förföljelse?

En artikel i Colombodagstidningen The Island den 23 mars är avslöjande för Friggebo och hennes folk. Där uttalar sig

### SYDASIEN svarar:

● Vi ryser lätt när vi läser den bangladeshiska ambassadens argument för förbudet mot författarinnan Taslima Nasreens bok *Lajja*. Med sådana resonemang i Sverige skulle hyllorna i bokhandlarna gapa tomma. Men enligt ambassaden är detta "total yttrandefrihet"...

Nasreen har veterligen inte skadats eller attackerats av muslimska fundamentalister trots hot. Om detta beror på ett erbjudet polisskydd kan bara konstateras att det är ju bra.

Vi återkommer för övrigt i nästa nummer av SYDASIEN med mer material om Taslima Nasreen.

**Redaktionen**

en talesman hos invandrarministern i Stockholm vitt och brett om det goda samarbetet man har med den lankesiske ambassadören i frågan om hur man ska behandla de tamilska flyktingarna och "den Sverigebaserade lobbyisten för en separat tamilska stat, Peter Schalk".

Är dessa uppgifter sanna är det ytterst oroande och synnerligen genant för den nya svenska flyktingpolitiken!

**Thomas Bibin**

### Blinda kvinnor bildar nätverk

● – Det är en fantastisk arbetsuppgift jag fått, säger Kicki Nordström, nyvald ordförande i World Blind Unions kvinnokommitté. Vi ska hjälpa synskadade kvinnor över hela världen att bilda nätverk och tillvarata sina intressen både inom våra synskadeorganisationer och i samhället. Det finns 30 miljoner synskadade flickor och kvinnor i världen. Vi har alla rätt till ett värdigt liv, få av oss har det idag!

Kicki och Kerstin Nordström, politisk sekreterare på SRF, har just genomfört världens första konferens för blinda kvinnor i Asien. Den hölls i Colombo på Sri Lanka och deltagare var kvinnor från Indien, Pakistan, Malaysia, Bangladesh, Singapore och Sri Lanka samt deras ledsagare.

På konferensen diskuterades framförallt hur man ska gå tillväga för att bilda lokala och regionala nätverk och metoder och modeller för nätverkens arbete, man arbetade fram en handlings- och metodplan med utgångspunkt från sina egna erfarenheter med stöd av de erfarenheter kvinnorörelsen i gemen har.

Nästa konferens kommer att hållas i Argentina för de synskadade kvinnorna i Sydamerika.

### PEACE BRIGADES INTERNATIONAL

stödjer arbete för fred och mänskliga rättigheter genom att skicka obeväpnade volontärer som skyddande närvaro och internationella observatörer till bland annat Guatemala, Sri Lanka och Kanada. Vi llder av akut penningbrist!!!

Hjälp oss att hjälpa genom att sätta in pengar på pg 40 88 65-4.

Mer information kan fås av :

PBI-Sverige  
Kungsg 30  
753 21 Uppsala  
Telefon: 018-10 08 93  
Fax : 018-10 08 92



Avsändare:  
**SYDASIEN**  
Box 1142  
221 05 LUND

**POSTTIDNING**  
**BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING**  
Vid definitiv eftersändning återsänds  
försändelsen med nya adressen  
noterad på baksidan

Utgivningspostkontor  
LULEÅ 1

Här kunde ditt paket  
1110.03849.2 9404 M  
Maria Waishali Carlsson  
Förvägen 15, 2tr  
445 51 NORSBORG

POSTTERMINALEN  
NORSBORG  
18 MAJ 1991  
10.50

